

DOM IN SVET

LETO XVII.

1904.

ŠTEV. 10.

VSEBINA.

	Stran
Bogdan Vened: V smrtni senci. Baltiška povest. (Dalje)	577
Cvetko Slavin: Zapojte mi!	588
Anton Medved: Job. Svetopisemska zgodba. 24., 25., 26., 27., 28., 29., 30.	589
Ksaver Meško: Lastovkam naproti. Potopisne črtice. (Dalje)	593
Fr. S. Finžgar: Iz modernega sveta. Roman. (Dalje)	604
Janko Jovan: Domači obrti na Kranjskem	616
Anton Medved: Trnolje. 4., 5.	619
V. R.: Brez žice. (Dalje)	620
L. Lenard: Maksimir. 1., 2.	625
J. K.: Nekaj o naših imenih. Rodbinski priimki in krajevna imena na Slovenskem, napravljena iz imen svetnikov. (Konec)	626
Književnost	629
To in ono	634
Šah (na ovitku).	

SLIKE.

Lovci. O. Kovalevskij. — V zadrskem pristanišču. — Dioklecianova palača v Spljetu. — Spljet. — Spljetsko pristanišče. — Heraldika. J. Šubic. — Na pozivki. J. Szerner. — Japonci pokopujejo ruske častnike. — Na Japonskem. Profesor Janez Gnjezda. — Kitajsko pristanišče Čifu. — Generalmajor Fok, poveljnik 4. sibirske brigade v Port Arturju. — Admiral Roždjestvenskij, poveljnik baltiškega brodogradništva. — Kuropatkin nadzira vojaštvo v Ljaojanu. — Major Veličko, ki je vodil zgradbo portarturskih utrdb. — Admiral Vitheft, ubit na „Cesarjeviču“. — Kurokijeva armada na poti. — Harakiri.

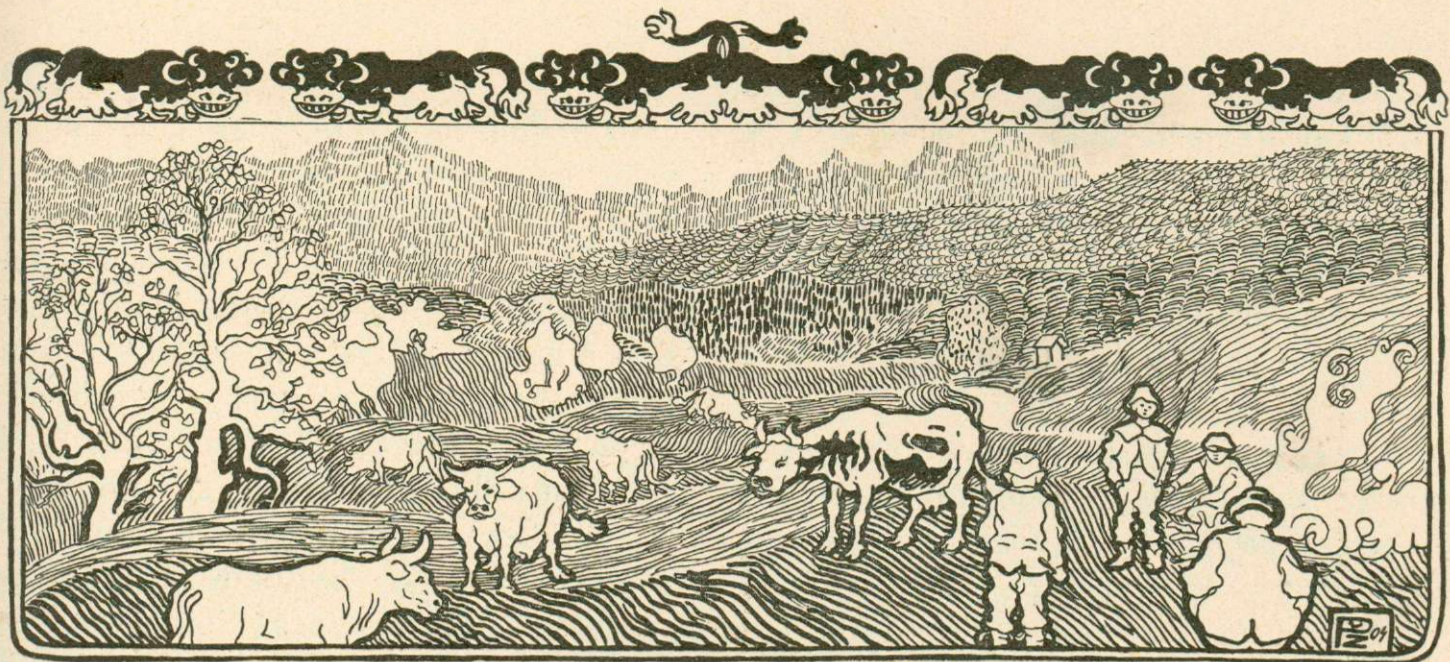
Listnica uredništva. G. F. T. v M.: Dobili smo Vašo sliko, a jo bomo težko mogli porabiti. Rajši vidimo, če nam pošljete kake risbe. S takimi velikimi slikami je težava že zaradi pošiljanja. — **Samo:** Vprašuješ, kaj pravimo k spisu dr. Tominškovega o „slovenskih narodnih pesmih“ v zadnji številki „Slovana“? Le to, da smo imeli čisto prav, ko smo rekli, da se bodo „Matičine“ „Narodne pesmi“ rabile bolj v vse druge kakor pa v znanstvene svrhe. Prvi dokaz temu —: dr. Josip Tominšek! Ravno to, kar je najgrje in najbolj nemoralno, to najbolj priporoča in slavi ter le želi, „da bi dobili takih in podobnih pesmi še prav mnogo“. One pesmi, ki imajo res poetično vrednost, so našle najmanj častivcev, a dr. Jos. Tominšek s pravim vžitkom citira to, kar je frivolno in sirovo. Pri tem se pa zaletuje v „Dom in Svet“, češ, da v našem listu izhaja roman, ki je vsekakor „bolj nemoralen, kakor naših 2000 poskočnic skupaj“. Pozivljamo dr. Josipa Tominška, da to dokaže! Če nas po strani zmerja s „farizeji“, če nam očita, da nam „moralnost služi samo za reklamno obleko“, to lahko s ponosom prezremo. A ker nam je očital, da pišemo nemoralno, smo dolžni od njega zahtevati zadoščenja ali pa dokaza. Obračamo se torej javno do dr. Josipa Tominška z zahtevo, da nam dokaže, kateri letošnji naš roman je tako hudo nemoralen!

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: **„Marijanišče“**. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2.5 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravnništvo v „Marijanišču“

BOGDAN VENED:

V SMRTNI SENCI.

BALTIŠKA POVEST.

XIX.

Davi je pa slanca padla.
 Pa ne na zelene travnike.
 Na Krutovo srce.
 Tako je bil vesel mladi
 bodriški nadknez, ko je raz-
 puščal izpred Labinbrega
 svojo vojno, misleč, da se
 mu ni več treba batí Magnusovega pre-
 hoda čez Labo reko, ko se je vojvodič
 vendar umaknil na jug. Z drobnimi ptički,
 s krilovitimi vetrovi, z jadrnimi oblačicami
 bi bil najrajši kar ne mudoma poletel v Vele-
 gost k milici Slavici, da bi jo zopet videl
 in jo zopet poizkušal pregovoriti, naj obrne
 svoj pogled zopet k starim slovenskim bo-
 govom in — k njemu. Pa je dobil obvestilo
 in naročilo, da mora hitro v Ljubek. Prišli
 so sli njegovega očeta, rujanskega kneza
 Grina, s poročilom, da je otec prišel v Lju-
 bek in ga nestrpno čaka tam: naj pohiti
 tja prej kot more. Kaj je hotel? Moral je iti.
 In kaj je izvedel v Ljubeku?

Otec mu je povedal, da ga je prišel ob-
 iskat obenem mu pa sporočit važnih stvari.

Njegove trgovske ladje — tako je pripo-
 vedoval — so videle v zadnjih dneh v dan-

skih pristaniščih nenavadno živahno gibanje
 in velike bojne priprave danskih bojnih
 ladij. Kam misli mahiti Sven Astridson z
 njimi? Nad Norvežane pač ne: tja mu ne puste
 njegovi vazali. Na Angleško tudi ne: nima
 tam kaj iskati; črne zemljice vendar ne bode
 iskal za svoje vojnike na tako daljnih tleh,
 angleški kralj Harald pa — kakor splošno
 znano — ne pozna lepše zabave in krasnejšega
 razvedrila, kakor tujcem vsiljivcem kopati v
 črni zemljici hladne grobe. Nad Slovane
 pojde, nad Bodriče ali Ljutiče. Najbrže nad
 Bodriče, da svojo hčer Siritu zopet posadi
 na bodriški prestol. Krut naj bode torej s
 svojci Bodriči pripravljen na napad s severne
 strani. Kar ima njegovega rujanskega bro-
 dovja v ljubeškem pristaniču, naj ga le še
 svobodno obdrži, saj ima on doma pred
 Rujano še dovolj ladij, da se lahko postavi v
 bran slehernemu sovražniku. Naj Krut le z
 vsemi močmi brani lepo knezovino bodriško!

Pa je moral mladi bodriški nadknez ostati
 v Ljubeku in pričakovati morebitnega dan-
 skega napada.

Toda tega ni pričakal, dasi ga je pričako-
 val nekam vesel, češ da bode to zopet pri-
 lika, da se proslavi z bojno slavo. Pričakal

pa je kmalu kmalu žalno poročilo o pobegu, oziroma izginu Pluzonove hčerke Slavice.

S hitrostjo lastavičjo je priletel v Ljubek oskrbnik domovodja Pluzonove hiše in sporočil, je da gospodična Slavica nekam izginila, kakor dim iz dimnika, kakor kamen, če se ga vrže v vodo.

Vse je popustila, dragocene obleke svoje, bogate zaklade, lepo zasebno last in premoženje, pa je prešla v tihi noči s staro Godislavo -- kdovekam?

Zaman so povpraševali drugo jutro on in družinčad po nji: kje je, ali jo je kdo videl, kam je izginila tako nenadno, tako skrivnostno? Ni je bilo pa ni bilo. Nihče v mestu ni nič vedel o nji.

Morda je šla v kak sosednji grad, h kakšnemu znanemu vlastelinu prijatelju na izlet, na razvedrilo, ali pa iskat tolažbe: zadnje dni po materini smrti je bila sploh tako žalostna, potrta, sama zase, molčeča, pobita, da, popolnoma ubita. Pa je morda šla iskat razvedrila in tolažbe in nalašč skrivoma: svojeglavna in nagajiva je bila tako vedno.

Pa prešel je po njenem izginu dan prvi, prešel dan drugi, dan tretji, a nje in starice Godislave ni bilo od nikoder.

Pa da bi bila vsaj kaj naročila, kaj in kako naj se vrši doma, in sporočila, kam gre in kdaj se vrne! Toda ni besedice ni črhnila. Zeleni blisk švigne iz oblakov, šine, izgine in premine. In prav tako je preminila ona z Godislavo.

Oskrbnik domovodja je začel resnejše poizvedovati po nji in zasledovati njen izgin. Mogoče da se je kje ponesrečila: v nori gori, kamor je tako rada hodila po jagodke in maline in še rajši po divjačino, ali v studeni, leni potuhnjeni vodi, kamor se je tako rada hodila kopat ali se v čolničku vozit. Mogoče tudi, da so jo zajeli in ujeli roparji. Kdo vé?

Poslal je hlapce na vse strani. Toda nobeden mu ni prinesel upanih trdnih in zanesljivih poročil o Slavici. Samo toliko so mu vedeli sporočiti vrnivši se hlapci odposlanci, da so nekateri naselniki ob tešinski

cesti pravili, da so oni dan videli iti proti solnčnemu zapadu dve siromašno oblečeni ženski, in da je bila mlajša čudovito podobna Pluzonovi hčerki Slavici: sicer je imela pokrivalo pregrinjalo potegnjeno globoko doli črez oči, a vendar je izpod njega tuintam prisijal solnčen obrazek, do cela sličen solnčnemu obrazku Pluzonove hčerke. Pavis ti naselniki poročniki so slovesno izjavljali, da so se najbrže motili: bogata Pluzonova hči pač ne bode hodila v tako siromašni obleki in peš! Sploh sta se pa potujoči ženski, kar sta le mogli, ogibali hiš: brešna sta morali imeti sami zadosti s seboj. Šli sta počasi in mirno po cesti proti zapadu. Kdo bi ju zasledoval in popraševal, kam?...

Oskrbnik domovodja si je belil glavo, kaj naj stori.

„Že vem, kaj“, je zaključil dolgo razmišljanje in reševanje tega vprašanja, „k nadknezu grem. On naj zasleduje Slavico, če hoče, jaz je ne bodem več. Pluzonov dom je itak sedaj njegov; njemu moram iti sporočiti izgin gospodične Slavice in obenem se mu priporočiti, da me obdrži v dosedanji službi.“

Tako je dejal stari domovodja Pluzonove hiše, ki je bil zraven takrat, ko je gospodarica Zorana delala oporoko, pri kateri je Slavico razdedinila in vse zapustila nadknezu Krutu. Nalašč ga je bila prekanjena Zorana umiraje poklicala k svoji smrtni postelji, da bi bil kot najstarejši hišni streže, kot star oskrbnik, priča njene oporoke: slutila je namreč in vedela že naprej, da se Slavica ne bode upognila njenemu pogoju naj se odpove krščanski veri, če noče, da jo razdedini: torej naj bode stari domovodja priča, koga postavi za glavnega dediča.

In stari Pluzonov domovodja je storil iz besede dejanje pa je zdirjal v Ljubek, ko je izvedel, da je nadknez iz mesta Labinbrega odrinil v to Gotšalkovo prestolnico...

Vse podrobnosti o Slavičinem vedenju v zadnjem času in o njenem izginu, oziroma pobegu, je hotel Krut izvedeti. In domovodja mu je drage volje tudi vse povedal, kar je sam vedel in kar je bil opazil.

Žalosten, do smrti žalosten je bil mladi nadknez teh poročil. Kako bi ne bil, ko je videl, da vse lepe zelene cvetice nadice njegovega srca venejo in usihajo kakor povrtne rožice ob jesenski slanci!

Obupal pa vendar še ni.

Starega oskrbnika Pluzonove hiše je nagradil za njega gorečnost in trud ter ga milostno odpustil nazaj v Velegost: naj le še dalje obdrži domovodstvo na Pluzonovem dvoru tako vneto in goreče kot doslej: on, nadknez, se popolnoma zanese nanj. Potem je pa hitro razposlal najpretkanejše bodriške vojnike, ki so se oglasili in izjavili, da dobro poznajo Slavico in tudi vso deželo, naokrog kot oglednike z naročilom, da morajo pa morajo iztekniti Pluzonovo hčerko Slavico. Njihov trud bode obilno poplačan.

Pa toliko da jih je razposial, je že prišlo novo Jobovo obvestilo: kako ga je saksonski vojvodič prekanil, napadel jugovzhodne njegove pokrajine, jih grozno opustošil, ljudi pobil na kupe pa jo potem z mastnim plenom odkuril nazaj čez Labo s korakom tako hlastnim, da mu niso mogli zabraniti prehoda bodriški voji, ki so od Labinbrega skakali bednim rojakom napadancem na pomoč.

Seveda, tudi če bi bil izvedel to vest še ob isti uri, ko so Saksonci preplovili Labo reko in vdrli v bodriško ozemlje, bi kar v trenutku ne bil mogel zbrati velike vojne in poleteti z njo v jugovzhodne krajine: saj ni imel orlovih kril, daljava pa tako velika! Hudo pa mu je bilo za človeškimi žrtvami in zaplenjenim blagom zvestih podložnikov, tako hudo, da je prejemši to vest od žalosti in jeze kar škrtal z zobmi, ker napadenim podanikom ni mogel priti na pomoč. Navzlic svojemu neprikupljivemu imenu je bil Krut — takrat še vsaj — krotak in dobrega, sočutnega srca, dasi včasih malo prenaagle jezice.

Toda še ni prebolel te nenadne nezgode, pa je dobil novo presenetljivo poročilo, presenetljivejše od vseh prejšnjih.

Mladec seljak, malokaj še otrok, je prihajal v Ljubek pred nadknežji dvorec in

prišedši do grajske straže izjavil, da bi rad prišel do kneza; ima imenitno pisanje za njega.

Iz njegovega, sicer nenavadno bistrega, a otroško nedolžnega in kot studenčnica jasnega pogleda je odsevala gola odkritost njegovih besed in njegovega srca; zato ga je dvorna straža brez ugovora pustila k nadknezu.

Le-ta je prihajajoča mladca prijazno vzprejel in radovedno odprl pismo, ki ga je odposlanček izvlekel iz torbice in mu ga vročil.

Nadknez je čital, čitajoč pa strmел in bleдел.

Kako se je pa glasilo pisanje?

„Krasni knezovič rujanski!

Nebratski pozdrav in pekoč poljub od starega tvojega nasprotnika, Gotšalkovega vojnika Gojnika!

Vedi in znaj, da v kljub dejstvu, da si ti moj krut protivnik, sem vendar rešil tvojo prijateljico milico, Pluzonovo hčerko Slavico, iz smrtne zadrge in iz Moraninega naročja.

Kar ob kratkem ti povem:

Pluzonova hčerka je ostavila rojstni in dedni dom in šla v svet. Kam? Iz kakšnega namena? To bi znala sama najboljša povedati. Šla je iz mesta Velegosta in potujoč morala skozi nek gozdiček. Tam jo je pa z bodalcem v roki in s smrtoželjnimi nameni pričakoval velegrajskega posadnika Gneva vojnik, z imenom Vrel. Najela ga je bila Gnevova hči Vanda, ki vsa nori za teboj pa bi rada s poti spravila svojo tekmico, tvojo dragico Slavico.

Jaz in sosluživec moj Godimir sva preprečila zločinski namen vojnika Vrela. Tega lopova smo ubili, Slavico pa rešili.

Pa da bi ljudje, zlasti Gnev in Vanda, vedeli, za kakšno boleznijo, kakšne smrti je umrl lopov Vrel, sem ga zapeljal pred Velegrad in ga odložil na travnik tik ceste in mu vteknil med prste ‚mrliški ogled‘. Mrtveca je moral ta ali oni videti in sporočiti to najdbo posadniku Gnevu in Vandii. No, ta dva sta zatrdno hitro poizkusila razglasiti ono listino, mrliško oglednico, za izmišljeno, ponarejeno. Tebi vsaj je zatrdno nista po-

slala na ogled, hahaha! Torej ti moram ta dogodek sporočiti jaz, tvoj neprijatelj, ker ti ga zatrdno ni sporočila tvoja prijateljica Vanda.

Pa še nekaj naj dodam. Ko se je zadnjič zaradi tega hotela Gnevova hčerka zmaščevati nad menoj in mojim sosluživcem Godimrom, ko je naju kanila napasti iz zasede, sva jo midva prihitela in jo krasno kaznovala za hinavsko nakano. Kako? — Naj ti pove ona sama; le vprašaj jo! Sicer pa bodi zdrav, knezoviče rujanski! Na svidenje na kakšnem častnem bojnem polju!

Vojnik Gojnik.“

Nadknez Krut je pri čitanju vedno širje odpiral oči in vedno bolj prebledeval. Ko je pa pisanje prečital do konca, je pogledal kvišku, kakor bi od zgoraj pričakoval zasnutka in pojasnila skrivnostno zavitemu temu pisanju, potlej se pa obrnil k mladeniču odposlančku s pogledom bistrim, vladarskim:

„Od kod prihajaš, mladec?“

„Od daleč. Tam od Rene, če veš, gospodar, kje je to?“

„Približno vem. Rena je mesto ležeče na jugovzhodu, dan hoda odtu. Pa kakšen je bil človek, ki ti je oddal to pismo?“

„Lep mladec v vojniškem odelu.“

„Ali je bil sam?“

„V našo hišo je prišel sam. To je bilo na večer. Pa je vprašal otca, ali bi hotel nesti važno pismo poročilo iz mesta Labinbrega k nadknezu v Ljubek. Lep dar dobi za to pot; kolikor hoče, ker se silno mudi. Samo previdno, lisičino zvito mora hoditi: nikomur ne pokazati pisma poročila!“

„Taki prošnji in želji se lahko ugodi“, je odgovoril otec. „Zakaj ne? A da nihče ne bode kaj hudega slutil o vsebini pisma, je boljše, da ga ponese v Ljubek moj sinko Zdenko. Mladca pač ne bode nihče sumničil.“

„Dobro. Prav imaš“, je odgovoril vojniki. „Ali mladec koj lahko odpotuje? Mudi se.“

„Lahko. Saj smo že odvečerjali. Zdenko, pripravi konja!“ mi je velel otec. „In kmalu je bilo vse potrebno pripravljeno. Pa sem odrinil in došel sem.“

„Dobro, vrlo dobro, mladec; si že priden. Pa povej mi še to: Kam je potem odšel oni vojak?“

„Pri nas je popil nekoliko medice, pošteno plačal, plačal tudi meni pot sém in nazaj, pa je odjahal proti solnčnemu vzhodu.“

„Vrl mladec si ti. Streže Miroslav, postrezi mladcu z jedjo in pijačo!“ — —

Dečko je dobil pod gostoljubno nadknezovo streho lepo uteho, lepo pokrepčilo. Nadknez Krut pa ni maral, se ni doteknil nobenega pokrepčila: gori in doli je hodil po sobi, zatopljen v misli globoke, resne, žalostne. Ha! Koprive je dobil v Bodričih za jed in čemeriko za pijačo! Vse je nad njim. Kot kače strupenjače ga ovijajo in stiskajo notranje in zunanje bolečine. Mili bože, kaj naj stori? Kaj more storiti? Nič. Saj ne more nič. Pač. V Velegrad bi lahko pohitel in se tam natančneje poučil, v koliko je resnično to poročilo. Od Gneva in Vande bode vse izvedel, izvedel tudi kaj o ubegli Slavici — —

„Gospodariče! Moj naklon in pozdrav!“

Po sobi gori in doli hodeči in v resne misli zatopljeni Krut se je ozrl: svečenik Slavomir je stal pri vratih globoko se priklanjajoč, zraven pa nekam poredno se smehljajoč.

Po deželi je hodil zadnje mesece neutrudljivi stavec svečenik, vzpostavljaj staroversko bogoslužje in podžigal in vnel ljudstvo za stare slovenske bogove. Delo mu je šlo gladko izpod rok: saj kdo si je upal delati zapreke in se ustavljati prvemu zapniku svetovalcu nadknezovemu! In ustavljati se mu tudi še zato nihče ni upal, ker je hodil po deželi z oboroženimi spremljevalci, s Krutovimi vojniki.

Po deželi je hodil, po mestih, trgih in selih, in neumorno pa tudi sadonosno oznanjal slavo starih bogov.

Zopet so vstajali s tal hramovi, posvečeni starim slovenskim bogovom: Triglavu, Radigostu, Svarožiču in Besimiru. Zopet so doživeli poedini posebni kamni, vrelci, gozdi, gaji in poedina drevesa posebno čast, da so jih prihajali Bodriči počaščevati kot

kraje, kot predmete, ki v njih stanujejo božanstva. In tudi poedine sulice, vtaknjene v vitke stebre, in poedina orožja, šlemi in oklopi so zadobili prejšnjo čast, da so veljali za predstavljalce staroslavni bogov.

Vse krajin, vsa bodriška plemena je obiskal stari svečenik in ogreval in navduševal narod za staro vero, nastavljal svečnike, gradil svetišča in posvečeval in blagoslavljal loge in gaje — —

„Slavomir, ti tukaj! Kdo bi te bil pričakoval! Pozdravljen! Sedi! Kdaj si pa prišel?“ je z glasom iznenadenim, presenečim prišlecem odzdravljaj Krut.

„Ravnokar. Prekinil sem svoje blagovestniško potovanje po deželi pa sem te prišel pozdravit in pogledat. Pa kakšnega te vidim? Kaj naj pomeni ta mrak, ta senca, ta tema na tvojem obrazu?“

„Da sem nesrečen, žalosten.“

„Ti nesrečen! Ti bi imel vzrok biti žalosten! Veš, kaj pravi pesem o naših prednikih Slovenih? ‚Živeli so v lesu, molili h kolesu — solncu‘. In ta pesem in resnica njenega besedila je sedaj med Bodriči zopet prišla do svoje upravičene veljave. Oživeli so lesi, zašumeli gaji, zašuštele lipe. Vsa dežela je — staroslovenska. Nobenega Nemca naselnika kristjana ni več v nji. Vsi so pobegnili. Čemu si torej pobit in žalosten? Naše žito je že v polnem klasju, je že latnato, že brinito. In po našem nebu zopet hodi krasna, oblasta, solnčna mladenka.“

„Briga me ta mladenka, če je pa moja izginila, preminila!“

„Ne razumem te. A da, knežnja Viljenica? To misliš?“

„Ne. Ona mi ni sedaj v mislih. Naj le mirno spi v naročju Moraninem!“

„Katera pak? Povej mi vendar odkrito.“

„Pluzonova hčerka.“

„Slavica?“

„Da.“

„Kaj pa je z njo? Saj je vendar še živa, ne?“

„Kdo ve! Izginila je z doma kot dim, kot strah.“ In mladi nadknez je pripovedoval sivolasemu svečeniku z glasom ža-

lostnim, malokaj jokajočim, koliko in kaj vse je imel zadnji čas opraviti s Slavico: da je izpregla vero v stare bogove in zopet postala kristjana, da je tudi od njega zahtevala, naj se pokristjani, če hoče, da bode ona njegova, in kako skrivnostno je sedaj izginila . . .

„Ne bodi zato žalosten“, je potrtega nadkneza očetovsko-milo tolašil Slavomir. „Slavica je hudomušna, navihana, nagajiva mladenka. Nalašč se je kam skrila, da bi ljudi zbegala, da bi jo s šumom in hrumom iskali.“

„Iskali so jo že po vsem Velegostu in vsi okolici; toda zaman. Sedaj sem jaz poslal sle oglednike po deželi. Če jo bodo kje izteknili! Toda težko, težko, če se je do sedaj znala tako skrivati!“

„Našla se bode, če je le še živa. In živa je zatrdno, le meni verjemi! Tako skrivnostno je izginila! Hm, nalašč je to naredila!“

„Po življenju so ji pa vendar stregli!“ In Krut je pripovedoval, kaj je ravnokar izvedel: kako je velegrajskega posadnika Gneva hči kanila s poti spraviti Pluzonovo hčerko.

„Ne verjamem“, je z glavo majaje odvrnil svečenik. „Sicer sem pa tako sam namenjen v kratkem iti v Velegrad pa bodem poizvedel, kako in kaj.“

„Pa mi bodeš prišel povedat.“

„Zatrdno. Zanesi se na me: golo resnico bodeš izvedel iz Slavomirovih ust.“

„Prav. Hvaležen ti bodem. Iz Vande pa moraš izvleči, kje je Pluzonova hči; ona mora že vedeti, ki jo je hotela dati zavrtno umoriti. Poizvedi in pridi koj vse povedat svojemu knezu!“

„Saj sem ti rekel: zanesi se name!“ —

Nadknez se je zanesel, a izvedel ni gole resnice. Gnev in Vanda sta bila že toliko pametna, da sta tudi staremu hišnemu prijatelju Slavomiru znala omiliti oči in ga prevarati.

Oba sta bila pretkanca predljanca, nič manj kot Vrel. Samo da sta imela večjo srečo kot umorjeni vojniki.

„Sto sreč, da sva midva prva našla mrtveca!“ je bil vzkliknil posadnik Gnev, takrat ko je z Vando na jutranji šetnji pred Velegradom zapazil ubitega svojega vojnika. Sicer sta se bila oba, zlasti še Vanda, silno prestrašila, ko sta zagledala mrliča in prečitala listek, ‚mrliški ogled‘, ki ga je mrtvec držal med prsti. Toda Gnev si je znal hitro pomagati.

„Jadrno v mesto nazaj sporočit našincem vojnikom, da pridejo po tovariša mrliča!“ je velel odločno, ko se je nekoliko oddehnil od prvega presenečenja, vzel pisanje s seboj pa odprhnil s hčerjo nazaj proti Velegradu. „Umorjenega sva našla, tako bodeva govorila. Gorje morilcu, če ga zasledim! O pismu pa bogvaruj kaj izdati!“ je zabičaval Vandi.

Vojnikom kakor tudi Velegrajcem meščanom se seveda še sanjalo ni, zakaj je bil Vrel umorjen, kdo ga je pravzaprav poslal v smrt. Nihče ni črhnil sumljive besedice. Sicer pa tako nikomur ni bilo dosti za njega. „Svet bode brez njega lepši. Enega lopova menj!“ so govorili Velegrajci, ko so vojniki pokopavali Vrela. Kmalu je bil vsem iz spomina, izvzemši posadnikovo hčerko Vando. Tej Vrel, oziroma njega skrivnostni umor, ni hotel iz glave in dolgo dolgo se zaradi njega ni mogla pomiriti in potolažiti. Hudo ji je bilo, da se ji je izjalovil načrt, pa Kruta se je bala, neznansko bala: kaj bode, če izve! Sicer je bil otec oni listek, ‚mrliški ogled‘, vpričo nje raztrgal na drobne koščke, in ljudje o Vrelovem umoru niso več niti besedice spomnili, vendar ji je srce še dolgo dolgo močno bilo: kaj, če izve o njeni grdi nakani Krut.

No, sčasoma se je vendarle pomirila in se uspavala v sladko spanje in brezskrbnost. Tudi če bi prišla njena skrbna črna nakana na kak način na dan — jo nič več ne skrbi: utajila bode vse, pa bode mir!

In imenitno je vse utajila koj prvemu izpraševalcu o onem skrivnostnem Vrelovem umoru, svečeniku Slavomiru, ko je s tozadevnimi vprašanji došel iz Ljubeka v Velegrad. In tudi posadnik Gnev ni hotel nič vedeti o stvari.

Tajila je Vanda seveda in tajila še odločnejše, da bi bila v zadnjem času prišla v kak stik z vojnikom Gojnikom in Godimirom, in da sta jo krasno kaznovala za njeno maščevalno nakano, kakor pravi Gojnik v pismu na nadkneza Kruta. O tej zadnji svoji dogodivščini nezgodi je tako že prej molčala tudi pred otcem. Toda lepa je pa bila le-ta, tega ne more nihče tajiti.

Oni viharji večer, ko je ‚rujanska‘ vojniška trojica hotela obiskati gospoda Tugumira, pa jih je prehitela nevihta, da so morali iti vedrit v preprosto predmestno krčmo na južni strani Vranovega, kjer so vedrili tudi Tugumir in njega vnukinja in tudi Vanda in Radoslavova gospodična, je bila Tugumirova zlatolaska Slavina šla vun za Vando in njeno spremljevalko skrivaj poslušat in poizvedovat, kaj mislita narediti, ko sta naenkrat tako naglo vstali in v kljub plohi sklenili iti v Vranovo. In kaj je slišala, kaj poizvedela?

„Ti, koliko hlapcev imate pri vas?“ je pred pragom vprašala Vanda svojo spremljevalko.

„Dva“, je odgovorila gospica Radoslavova.

„Dobro. Pojdiva po nju. Pa bodemo te navidezne Rujance pričakali na njih potu v Vranovo v gozdičku v zasedi in jih lepo ujeli, potem pa izročili nadknezu.“ —

Hišni hlapec je pripeljal iz hleva osedlana konja. Vanda in nje spremljevalka sta skočili na nju in v kljub siloviti plohi zdirjali proti Vranovemu. Slavina je pa potihoma hitela povedati njun pogovor ‚rujanski‘ trojici v stransko sobo.

„Hvala ti, Slavina!“ je dejal Gojnik. „Le pojdi nazaj v ‚hišo‘ in sporoči tatku naš prisrčni pozdrav. Reci, da nam je zelo žal, da ne moremo z njim govoriti, ne moremo, ker ne smemo. K vam smo bili sicer namenjeni, toda sedaj, ko nas je videla Vanda, ne smemo, da ne pade na vas kak sum. Mi moramo nazaj; prej pa bodemo Vandi nekaj naredili in ji v tej črni noči posvetili, da jo bode pomnila celo življenje. Povej tatku, da nam gre vse po sreči. Le molita

še naprej za nas. Črez noč pa je najbolje, da kar tukaj ostaneta, da ne bode nihče mogel sumničiti gospoda Tugumira zastran dejanja, ki ga mislimo mi nocoj še izvršiti. Sicer se pa — upam — kmalu zopet vidimo. Z Bogom, Slavina! Na svidenje!“

Zlatolaska Slavina je z objokanimi očmi odšla k tatku v ‚hišo‘; ‚rujanska‘ trojica je pa plačala in odpekotala v črno noč proti Vranovemu, Vandi napraviti ponočno šolo učilnico.

In kakšna je bila ta?

Sredi gozda se je na Gojnikovo povelje ‚rujanska‘ trojica ustavila.

„V zasedo, tik ceste!“ je veleval pogumni mladec pretkanec. „Pa tiho čakajmo! Ti ujče Jaroslav, na levo stran, gospodična Slavica in jaz na desno! Tebi, ujče, prepustim enega hlapca, da ga potolčeš s kijem; jaz si privoščim drugega in zraven še Vando, ti pa njeno spremljevalko. Seveda žensk ne bomo morili; jima bomo dali že drugo zaslužno kazen!“

In skrili so se v zasedo, čakali in kmalu tudi pričakali svoje zopernike.

In zgodilo se je, kakor je bil stvar zamislil Gojnik.

Nič zla sluteč, pač pa zlo hoteč in želeč, so tiho, peš, prišli po cesti iz Vranovega Vanda, nje prijateljica, spredaj pred njima pa najeta hlapca. Ravno so se ustavili sredi šume, češ tukaj je najlepša prilika za zahrbtni napad. A že sta oba hlapca ležala na tleh: enega je pobil Jaroslav, enega Gojnik. Mladenki sta zakričali in hoteli pobegniti nazaj, a že sta ju držala Gojnik in Jaroslav.

„Roparski morilec oziroma zavratna morilka sicer zasluži vrvico okoli vratu; ti pa še te nisi vredna, veš, ti hinavska Gnevova hči! K drevesu te bodem privezal, pa stoj tu v nalivu, dokler se te ne usmili kak Samaritan. Ti, ujče Jaroslav, pa isto napravi z Radislavovo!“ je veleval Gojnik.

In v trenutku sta bili obe mladenki zvezani in privezani k drevesoma.

„Na zdravje, Vanda! Pozdravi lopova otca!“ je še zaklical hudomušni Gojnik. In ‚rujanska‘ trojica je odpekotala proti zahodu.

Še le v Reni se je ustavila. Od tam je Gojnik poslal Krutu v Ljubek ono pisemce po mladcu Zdenkotu, potem je pa trojica odrinila proti jugu na Saksonsko.

Vando in njeno tovarišico je bil še le drugo jutro iz obupnega položaja rešil logar. Za bogato nagrado je obljubil, da bode molčal, v kakšnem stanju ju je dobil. In mož je bil mož-beseda in je res molčal. Vanda in Radoslavova sta pa tudi molčali kot zid, da ne bi svet izvedel o njunem osramočenju.

To nezgodno dogodivšino je Vanda kajpada zanikavala tudi svečeniku Slavomiru, in sicer kar najodločnejše. „Čemu bi izdajala, kakšno sramoto sem doživela?“ si je govorila. „In čemu bi pravila, v kakšni družbi, v kakšnem odelu sem videla Pluzonovo hčer? Nadknez bi jo zasledoval, zasledil, in ji vkljub temu, da jo je dobil v družbi svojih zopernikov, vse odpustil in jo ljubil naprej. Torej je boljše molčati o tem dogodku!“

In je stanovitno molčala in vse trdovratno pritajevala.

Svečenik Slavomir ji je verjel in ko ji je odhajaje iz Velegrada krepko stisnil oko in ji šepnil v uho: „No, bodeš pa ti boddriška kneginja, ko je Slavica izginila!“ — je bila popolnoma pomirjena in potolažena in vsa srečna in vesela —

XX.

„Cin, cin, cin, ali ga je prevarala Gnevova pavica! — Milec bogov, veliki bogonadahneni videc — pravi narod svečeniku Slavomiru. In vendar je tega milca bogov posadnikova hčerka srakoperka tako krasno osleparila, da gre s praznimi rokami iz Velegrada k nadknezu v Ljubek. Topot so ga višnji bozi pač pozabili navdahiniti. Ničesar ni mogel izvedeti o tem, po kar je prišel; vse mu je utajila, in on ji je vse verjel. In vendar bi bil lahko ponesel odtu nadknezu v Ljubek tako lepih novic, da bi se opravičeno lahko smejalo vse mesto. Smo vile že srečnejše kakor svečeniki; me pa vse izvemo. Poslušajte, posestrime, divjekrasno novico o zadnji dogodivšini, ki jo je morala doživeti pavica Vanda. Vila obla-

kinja Znojilka mi jo je zvečer pripovedovala. Ono besno-viharno noč, ko je tako strahovito lilo in grmelo, je Znojilka jahala na svojem vrancu oblaku pa je postala nekoliko nad gostolisto šumo pred Vranovem. In kaj je videla? Poslušajte!“

In govornica — poredna vila Radovanka — je v tiho šumljajoči noči na planinici velegrajske šume radostno sijajočih oči, z vidno škodoželjnostjo pripovedovala vilam posestrimam, kaj je ono noč naredila iz zasede ‚rujanska‘ vojniška trojica Vandī in njeni prijateljici Radoslavovi.

„Krasno, divno!“ so vzklikavale vile, ko je končala Radovanka svojo povest. „Zamislil je ta imenitni čin zatrdno pretkani Gojnik. Živili ga bozi!“

„Kdo drugi! Božanski mlavec! Enkrat mu pa res moram dati poljubček solnčno gorak, medeno sladak“, je nadaljevala Radovanka. „To je bil pa enkrat hladen obliž in dobra šola za prešerno posadnikovo sra-koperko! Sedaj seveda hoče vse prikriti, vse utajiti. Toda ne bodeš! Krut bode izvedel za grde tvoje nakane; če mu jih ne bode nihče izdal, mu jih bodem nesla na uho jaz.“

Sedaj je zopet vsa srečna in vesela, da se ji je tako imenitno posrečilo preslepiti Slavomira starca in po njem Kruta. Ta svečenik Slavomir, da mora biti tako hitroveren! In kaj ji je prerokoval pri odhodu: da bode bodriška kneginja? Ali se starcu blede ali kaj-li? Videc mu pravijo ljudje. Lep videc to! Naj gre vrane osrečevati s takimi prerokbami! Jaz ti pa to pravim, Vandica — in videli bodemo, čigava bode obveljala —: Vandica, kolikrat ti bodem pa morala še reči, da se bodeš opekla, da ti nikoli ne bodeš bodriška kneginja, nikoli pa nikoli? Pamet, pamet!

Misliš, da mladi nadknez sedaj na katero drugo misli kakor na ubeglo Slavico! Sedaj jo ima šele rad! Ej, domovina, zdravje in dragica so tako lepa, bratsko-sestersko podobna trojica: človek še-le takrat prav vé, kaj mu je domovina, ko ga več ni v nji; kaj je zdravje, ko je izgubi; in kaj dragica, ko ga zapusti! In njega je zapustila dragica

Slavica, vsaj začasno, in sedaj še-le prav vé, kako mu je draga, kako mu je prirastla k srcu. In iskal jo bode križem sveta. Veš? To ti pravi, Vandica, vila Radovanka, hčerka planin. Cin, cin, cin . . .“

In se ni motila poredna hčerka planin.

Če bi bila mrzla slanica, sovražna sila, pomorila, oziroma s svojo sicer belo, a ne-lepo odejo pokrila vse lepe rožice, vse bodriške devojčice, bi Krutu ne bilo toliko hudo za njimi, kakor mu je bilo hudo za Pluzonovo hčerko. Sedaj, ko mu je izginila bogvekam, vidi, da mu je prirastla s koreninami močnimi, neizkorenljivimi, prav v sredo srca.

Ah, da bi vsaj vedel, kje je! Ali kaj, ko se vsi odposlani sli ogledniki vračajo k njemu s praznimi rokami, s praznimi izjavami, da nihče ničesar ne vé o Pluzonovi gospodični, da vkljub vsem naporom niso mogli zaslediti niti najmanjšega sledu za njo. In tudi Slavomir se je vrnil v Ljubek s kratkim, suhim poročilom, da tudi v Velegradu nihče nič ne vé o Slavici in da je vse zlagano, kar mu je bil pisal oni vojniki Gojnik.

„Saj je ne bode nihče zasledil, če je ne pojdem sam iskat! Toda kaj, ko moram ždeti tu v Ljubeku in stražiti obal in mesto pred danskim navalom! Oj, rojenice sojenice, kako žalostno usodo ste mi prisodile! Samo slanco ste mi odločile za cvetice nadice mojega srca!“ Tako je vzdihoval mladi nadknez in mračna senca se mu je vsako prečuto noč globlje vsesavala v obraz, in z vsakim jutrom je strupenejša slanica padala na njegove zelene cvetice nadice.

Zadnjič zopet prav strupena.

Halberstadski škof Burhard je zadnjič — to je bilo na zimo Gospodnjega leta 1067 — nenadno vdrl v deželo sosedov Ljutičev in z ognjem in mečem zmagoslavno prodiral naravnost proti Retri, v staroslavno Radegostovo sveto mesto. Zaman so ga ustavljali Ljutiči; deroči povodnji niso bili kos. Kako rad bi jim šel Krut pomagat! Kako lepa prilika, da se proslavi in potegne k sebi Ljutiče! Kako velikanskega pomena bi bilo, če bi se združili ali vsaj sprijateljili

LOVCI.

O. KOVALEVSKIJ.

Ljutiči z Bodriči! Ne, pa jim ne more pohiteti na pomoč, ker mora ščititi lastni dom! Škof Burhard je zmagovito prodril v Retro, odpeljal svetega Radegostovega konja in se na njem jezdeč vrnil na Saksonsko. Koliko osramočenje za Slovence! Kako moreča je bila ta žalostna vest, ta nova slanca za domoljubno Krutovo srce! — —

Tam doli na jugu, tam pod Labo reko pa ni padlo zadnji čas nič slane. Lepa rožnata jutra so tam vstajala, jutra s svežimi, jasnimi, kot jantar prozornimi, deviško čistimi lici, z lici zdravega, nedolžnega deteta, ki prebudivši se iz angelskih sanj steza ročice in sili iz zibke in sobe ven na dan. Taka brezoblačna jutra so tam vstajala! Skoraj vsako sledeče je bilo lepše od prejšnjega in vsako je napovedovalo lepši dan in obujalo Pluzonovi hčerki lepših cvetic nadic.

Slavica je bila po oni dogodivšini, Vandinem osramočenju v šumici pred Vranovem, z Jaroslavom in Gojnikom srečno zopet dosegla Labo, jo prešla, pa topot ne preko labinbreškega mosta, preko drugega, višje gori, in srečno prišla v Bardevik.

In tam je našla blagovestniška trojica že lepo snopje, svoje setve lepo žetev: dosti rojakov kristjanov, pri katerih se je bila oglasila s svojim razglasom in pozivom v bodriški deželi, je že našla tukaj zbranih krog knezoviča Budivoja. Skrivaj so bili ostavili domove in se brezsumno in brezšumno, ta tukaj, ta tam, prepeljali čez Labo, dospeli v Bardevik in se ponudili Budivoju v vojno službo.

Slavici se je kar samo smejalo, ko je videla zbrane korenjaške možake in vitke mladce, ki so se odzvali njenemu pozivu in vabilu in so bili pripravljeni iti z njo v boj za sveto stvar. Pristrčno jih je pozdravila, pohvalila in bodrila k pogumni stanovitnosti in junaški vztrajnosti. In s svojim prijaznim, ljudomilim nastopanjem je dan na dan bolj privezavala srca Bodričev kristjanov k sebi. Vsi so jo občudovali z nekim svetim spoštovanjem, vsi malokaj obožavali. S prisego so se vsi zavezali, da je ne zapuste in je ne izdajo nobenemu Krutovcu, sploh nobe-

nemu sumljivcu. Sama je pa tudi bila vsak dan bolj vesela. Saj so malone vsak dan prihajali pod njeno zastavo iz Bodričev vojniki novinci.

Vesela je vzprejela vsakega novega prihajajočega. In kakor ona, tako knezovič Budivoj. Le-ta še sósebnost. V duhu je že videl nadknežji prestol in na njem samega sebe. Ah, kako bode kaznoval klete pogane, ki so mu ubili otca in namesto njega posadili na krmilo tujca priklatenca! Z nogami jih bode teptal in trl kot črve in tepel jih bode s škorpioni — to bode edino pravo zadošččenje za tolikšno žaljenje, za tako vnebovpijoče krivice, ki mu jih delajo neznabožci pogani od očetove smrti sem! Goreče svoje pristaše pa bode bogato obdaroval in s polnim prgiščem sipal na nje milosti z nadknežjega prestola. Mogočno, veličanstveno bode sedel na njem. A kdo bode sedel na njegovi levici? Katera kneginja? Ah, Slavica mora pa mora postati njegova; ona, ki jo je prvo vzljubil z ljubeznijo mladeniško; ona, ki mu bode največ pomagala na ta prestol! Mora, mora, mora!

Z medeno sladkostjo so ga naslajale in navdajale te misli, ko je videl prihajati v Bardevik vedno nove vojnike in videl Slavico veselo, radosti kipečo. Pa se je nekega dne zopet osmelil in pristopil k Pluzonovi hčerki:

„Slavica, ali si kaj vesela?“

„Seveda sem. Kdo bi pa ne bil, ko vidi take brhke mladce in take možake korenjake prihajati v naše vrste! Mar ti nisi vesel, dragi Budivoj?“

„Sem; pa bi bil lahko še bolj.“

„In česa ti še nedostaja za popolno veselje?“

„Tebe. Ah, Slavica, bodi moja! S stokrat večjim veseljem in pogumom grem v boj, če vem, da grem v boj po prestol očinski in po tebe.“

„Budivoj, jaz sem ti že zadnjič povedala odločno, da mi nikar nikdar več ne spomni o tej stvari besedice. Prosim te to še enkrat lepo.“ In odšla je v svojo sobo s koraki trdimi, odločnimi.

A ko je prišla v svoj stan, se je sesedla na stolec, si pokrila oči z rokama in bridko zaplakala. —

Zakaj? Za kom?

Za nesrečnim knezovičem Budivojem, ki ga je bila prvega vzljubila, in ki jo v kljub dejstvu, da ga je bila že nelepo zapustila, še vedno vroče ljubi in prosi tako milo njene ljubezni?

Ali za lepim nadknezom Krutom, ki ga je tako vzljubila kot solnčna roža jutranje solnce, in ki o njem vé, da jo tudi on ljubi, ljubi še preveč strastno, kot ženico svojega očesa?

Ali je zaplakala za zemsko srečo, ki bi jo lahko uživala ob strani tega ali onega, pa jo je darovala Kristu Spasitelju?

Kdo bi to vedel? Samo oni, ki preiskuje misli in obisti človekove: Bog vsevidni in vsevedni.

In ta jo je tudi kmalu potolažil. S stolca je bila — pač na njegov navdih — zdrsnila na tla na kolena in začela moliti. In molitev ji je otirala in sušila solze hitreje kot jutranje solnčece roso.

„Ne; kar sem obljubila, bodem storila. Bog mi pomagaj in sveti nebeški!“ je dejala odločno, ko je vstala. In z jasno svetlimi, od svetega navdušenja žarečimi očmi je šla iz sobe na trg, kjer je zapovednik Jaroslav vežbal bodriške vojnike prostovoljce, in jih z vidnim veseljem opazovala.

Lepa četa jih je že bilo. Ah, ko bi se le še Ordulf in Magnus dala pregovoriti in pomagati, pa bi jo precej junaško udarili v Bodriče!

Toda vojvodiča Magnusa, ki je pravzaprav že takrat sam vojvodil, v kljub temu, da je bil Ordulf še živ in zdrav — ta je namreč sam čutil in spoznal svojo nezmožnost in nesposobnost za vladanje in vojevanje, pa je vse poveril sinu Magnusu — sta Radivoj in Slavica zaman prosila, naj ju podpre s svojci. Vojvodič se ni dal pregovoriti: sedaj ne more pa ne more. Stati mora na straži proti Henriku kralju in staremu svojemu zoperniku nadškofu Adalbertu, ki zopet vstaja na površje.

Izredno duhoviti in daroviti, a tudi izredno častihlepni bremenski nadvladika si ni pa ni dal miru in je na vse načine poizkušal priti čim prej nazaj na kraljevski dvor Henrika IV., katerega je bil Gospodnjega leta 1066. zapustil — primoran: nemški knezi in mogočnjaki so prisilili kralja Henrika, da je odslovil svojega ljubljenelega vzgojitelja z dvora. Nekdanji malokaj vsemogočni gospodar na nemškem dvoru in v nemški državi ni mogel živeti v samoti pa je premišljal noč in dan, po kateri poti bi zopet prišel nazaj na dvor. In po dolgem premišljevanju si je rekel: Čemu iskati novih potov do veljave in ugleda, ko se je vendar stara pot še vselej kar najlepše obnesla — pot podkupovanja? Pa je zahodil to pot in celo vrsto posestev svoje cerkve razdal in poklonil kraljevim prilizovalcem. In o Božiču Gospodnjega leta 1066. je bila že javna tajnost, da se Adalbert v kratkem zopet vrne na dvor in na krmilo.

Tega krmilarja se je pa saksonski vojvodič moral bati. Ravno on je bil napadel tega krmilarja, nadškofa, v njega nadškofiji, ga pregnal v Goslar mesto in prisilil k sramotnim mirovnim pogodbam. Sedaj se bode nadškof zatrdno poizkušal maščevati nad njim. Torej mora ostati lepo pripravljen in oborožen na meji in zato sedaj vsaj ne more pomagati krščanskim Bodričem — —

„Kaj naj naredimo sedaj?“ je nagovorila Slavica Budivoja, Jaroslava in Gojnika, ki jih je bila sklicala k sebi na posvetovanje. „Magnusa ni mogoče napraviti, da bi šel z nami na bojni pohod v bodriško deželo. In priznati mu moramo, da njegovi izgovori niso iz trte izviti. Torej kaj naj začnemo?“

„Pojdimo pa sami čez Labo poizkusit bojno srečo!“ se je oglasil Gojnik.

„Tudi jaz tako mislim“, je nadaljevala Slavica. „Na kakšen večji uspeh seveda ne moremo računati: nas je še premalo. Nekaj pa le lahko dosežemo. Bog bode zatrdno z nami, saj se hočemo boriti za njegovo čast in širiti njegovo kraljestvo.“

Že to bode lep uspeh, da pokažemo rojakom, da še živi dokaj Bodričev kristjanov, ki so pripravljeni dati življenje za

vero Kristovo. In vzpodbujeni, osrčeni bodo po našem junaškem napadu, in zatrdno bode še marsikdo prihitel pod našo zastavo. In da bode uspeh vsaj kolikortolikšen, nam bode pomagal danski kralj Sven. Poslušajte moj načrt!

Gojnik naj odpotuje na Dansko, koder vé in zna, da bode varnejše prišel tja, pa naj sporoči kralju, da vojvodič Magnus sedaj ne more Budimiru priskočiti na pomoč, ker bode najbrže že v kratkem moral braniti svojo lastno kožo. Bodo pa sami Bodriči, kar jih je zbranih v Bardeviku, in teh je še precej, spomladi prešli Labo in poizkušali osvojiti in zasesti kaj obmejnih trdnjav. Jaz mislim, da bi najprej zasedli Senčin, dedno mesto Gotšalkove rodbine; tam nas bodo Bodriči

najmenj pričakovali, ko je ravnokar Magnus bil tam.“

„Krasna zamisel!“ so vzkliknili vsi trije poslušavci.

„Torej naj Gojnik reče kralju Svenu, naj o Veliki noči pripluje s svojim brodovjem s severa in napade ali Ljubek ali Velegrad ali Roztok: toliko naj gleda, da bode Kruta kar se da begal in ga zadrževal, da ne bode mogel tako hitro priti na jug, ki ga bodo med tem časom oni napadli. Ali vam ugaja moj načrt?“

„Izborno.“

„Torej pa pojdimo o Veliki noči na vojni pohod. Za troedinega Boga, za svobodo, dom!“

„Za troedinega Boga, za svobodo, dom!“
(Dalje.)

CVETKO SLAVIN:

ZAPOJTE MI!

Zaré planine... Bratje dragi moji,
zajmo pesem si o mladih dneh,
o gorski devi, ki sem gorko ljubil
jo z vami enkrat v tistih sladkih dneh...

Li še stoji, kot spomenik pobožen,
na grobu dragem križec tih, svetel?
Li še cveti tam, kot nedolžnost krotka,
v smehljaju rahlem blede lilija?
Li plava še čez grob, kot up posmrtni,
v dan jasni rožmarina mehki vonj?

Ah, glejte, bratje dragi — v dušo mojo
za hip prišlo je nekaj mehkega,
da bi se zjokal, kakor dete malo,
in plakal ob spominu kraj grobov.

Zajmo pesem mi o gorski devi
in o zvonovih, ki zvonili so —
in v jasnih glasih vaših duša moja
se raztopila bode v tih vzdihljaj,
ki plaval bode z vonjem rožmarina
čez grob zeleni v upa sveti kraj...

ANTON MEDVED:

JOB.

SVETOPISEMSKA ZGODBA.

24.

„Pred Vsemogočnim niso časi skriti,
in ktere kazen čaka, ne vedó
odločenih za nje Njegovih dni.
Nekteri so mejnike v zlobi zviti
prestavljali, uplenjene so čede
na pašnike gonili brez skrbi.
Sirotam lačnim osla so odgnali,
v zastavo vdovi vola odpeljali.
Ubožce so pehali s pota v kraj,
na zemlji trli krotkim zavičaj.
Kot osli divji drugi po puščavi
na svoje delo hodijo okrutno,
na plen prežé, da glad otrok ne davi
Na njivi žanjejo pridelke tuje,
obirajo vinograd onih rev,
ki preje jih zamoril je njih gnev.
Da v mrazu se obleče in obuje,
trpin usmiljenja pred njimi nima;
v brloge skalnate se stiska nag,
ko ploha moči, ko razsaja zima.
Sirote nasiljujejo nemilo,
odirajo nesrečno ljudstvo s silo,
do nazega odrtim klas celo
poslednji z revne njive poberó.
Ko pri tlačilnicah mrjejo žeje,
sedé odrtniki med njimi trdi;
zaganjajo se v mesta v slepem srdi,
vzdihuje duša ranjenih na glas,
kri vpije do nebesne daljnje meje. —
Brez božje volje pa ne pade las. —
Boré se zoper luč razuma svojo,
nje potov ne spoznajo, v pravo stran
ravnala bi jim le pokora hojo.
Ubojnik vstane, ko stori se dan
ubožcu zaduši hropeči vrat,
ponoči pa s temino vred je tat.
Okó prešestnikovo ljubi noč,
obleko premeni, obraz zakrinka,
oprezen se povesod boji ovinka,
dokler se v hišo temno ne priplazi,

kjer čakajo pohotni ga obrazi.
Ima za smrtno senco zarjo lepo,
v svetlobi hodi kakor v noči slepo.
Lahkejši je kot pena na vodáh,
na zemlji bodi del njegov preklet,
ne hodi naj, kjer vónja vinski cvet;
v vročino hudo pride naj namah
iz vode, mrzle kakor zimski sneg!
V pekla globino naj ga spremi greh!
Usmiljenje na vek ugasni zanj,
sladkost pripravljaj črv mu in mrčes!
Spomin izgini iznad zemlje nanj,
raztri se kot nerodoviten les!
Zakaj neplodno ženo je redil,
ni vdovi dobrega ničesar storil
mogočne s svojo silo je razoril —
a svojega življenja ni si svest.
Bog dal je časa, da bi se spokoril,
in on v napuh je zlati čas porabil,
no, Bog, ki vidi vse, ni tega zábil.

Povzdignjeni so bili malo časa,
ponižali se bodo, kakor vse,
pobrani bodo kakor bili klasa,
ki se požanje, zmane, zrnje stre.
Kdo more me prepričati laži,
da to, kar rekel sem, resnica ni?
Sam Bog kot priča lahko govori.“

25.

Suhejec Baldad pa je odgovoril:
„Oblast ima in strah pri Njem grozi,
ki red ustvarja na višavah Svojih.
Kdo zna prešteti ves nebroy stvari?
Nad slehernim njegova luč izhaja.
V primeri z Bogom kdo je opravičen?
Kdo čist od žene rojen v luči vstaja?
Sam lunin žar pred Njim mrjè uničen,
pred licem ni Mu čista zvezd svetloba,
kaj človek li, ki sama je gniloba
in črvov plen nekoč v temini groba!?”

26.

In Job odvrnil je nato, rekoč:
 „Čigav si pomočnik? Komú v pomoč?
 Podpiraš mar slabotnega roké?
 Komu si svetoval? Mogoče temu,
 ki sam modrosti nima, svoj razum
 pokazati si velik hotel Njemu?
 Učiti hotel si — o smel pogum! —
 Boga, ki vse ustvaril je nad nami.
 Ječé, glej, velikani pod vodami
 in grešni njihovi drugovi v mukah.
 Odkrito vpričo Njega je peklo,
 odgrnjeno ima pogubo vso.
 Razpenja sever nad prostorom praznim.
 na nič obeša zemljo, plava v zraku,
 vodovja curke veže On v oblaku,
 da skupaj doli se ne uderó.
 Drži Svoj prístol On z obličjem paznim,
 razgrinja čezenj dimasto meglo.
 Okroginkrog vodam zastavlja meje
 do tja, kjer neha tema, luč ne greje.
 Gorâ stebri nebeški trepetajo,
 ko bliske na Njegov migljaj zaznajo.
 Njegova moč je pomirila val,
 modrost prevzetno morje odolela.
 Njegov je duh nebesom kras podal
 Njegova tvorna roka je pripela
 na nebes zvezde severnega zmaja.
 Njegovih potov to je del samó.
 Da vidimo vsa čudesa do kraja,
 strmelo naše slabo bi oko,
 Njegova velikost nas vse obaja.“

27.

In Job je še dodal in govor svoj
 povzel in rekel drugom pred seboj:
 „Kakor resnično večni Bog živi,
 ki je pravico mojo vam odlašal,
 ki moji duši tih ni prizanašal,
 dokler mi sapa v prsih še dehti,
 dokler mi moje bodo dihale nosnice,
 ne zagrešim nikakršne krivice,
 moj jezik ne izmisli si laži.
 Tegà ne, da bi vas pravične sodil,
 dokledar ne umrjem, zvest ostanem
 nedolžnim potom svojim in bom vodil
 nadalje pravdo, ki sem jo začel.“

Srce mi nič v življenju mojem ranem
 ne oponaša, kot sovražnik moj,
 moj zoprnik, krivičnik samosvoj.
 Hinavec, kakšen namreč up ima
 če lakomen okoli sebe grabi,
 njegovo dušo k sebi Bog povabi.
 Ne čuje Bog njegovega vpitjà,
 ko pride nadenj stiska, polna zla.
 Mar v Vsemogočnem bo se veselil,
 in k Bogu klical beden vsaki čas?
 Modrosti božje bodem vas učil.
 V temoti nočem dlje pustiti vas,
 povem, kako Vsemočni vlada svet.
 Glej, vi vsi veste, da ne lažem jaz.
 Zakaj potem še glevite brez vzroka,
 da radi svojih grehov sem zadet.
 To delež je hudobnega otroka,
 to dedina nasilne množice,
 ki jo od Vsemogočnega prejme.
 Če se njegova deca bo množila,
 konča jo mečev ostroreznih sila.
 Njegova vnučad bode gladovala,
 potomci mu pomró nepokopani,
 za njim ne bode vdova se jokala.
 Ko bi srebra nanosil ko prsti
 in oblačil pripravil kakor blata,
 pripravi sicer, toda sebi ne,
 pravični ž njim se ti oblačil bo,
 nedolžni bode si delil srebro.
 Napravil si je hišo, kakor molj,
 ali čuvajev šator vejnat zgolj.
 Nič ni s polja pospravljenega še,
 ko leže bogatin brezskrben spat.
 Vzbudi se in oči na šir odpre,
 ne najde nič, kot vse pobral bi tat.
 Uboštvo kakor voda ga zajame,
 ponoči ga vihar poguben vzame.
 Odnese, vzdigne veter ga goreč,
 potegne piš, na mestu ni ga več.
 Pušice jeze svoje pošlje nadenj;
 izpred Njegà bo tekkel temno cesto,
 z rokami ploskal bo nad njim zloraden.
 zvižgljaje gledal bo razsuto mesto.

28.

Začetke svojih žil ima srebro,
 in kraj, kjer se topi, ima zlato.

Železo jemlje se iz hladne zemlje,
 vročina kamenje razpušča v bron.
 Temi je čas postavil, skrivne temlje
 podzemeljskih reči pozna on,
 ne skriva smrtna senca rude mu.
 Pod zemljo na vrveh vise rudarji,
 kot loči potok strm breg od bregu,
 od potnikov jih loči globočina,
 prerita kakor z ognjem je votlina,
 nad katero raslo je nemnož sadu.
 Nje kameni daje safir sprelep,
 dobiva se zlafo iz njenih kep.
 Ni znala ptica do zakladov poti,
 in ni je videl pogled jastrebov
 stezà nosila kupcem ni sinov
 ni močna levinja je prehodila.
 Do krémèna je stegnil svoje roke,
 goré predrila je njih vztrajna sila.
 Presekala je skaline za potoke
 in dragotine videl je globoke.
 Solze potokom tudi je ustavil
 in skrite je reči na svetlo spravil.
 Modrost pa, kje se najde prava, kje?
 Komu razumnosti je mesto dano,
 Nje skrivno bistvo ni človeku znano,
 v deželi ni je, kjer v slasteh žive.
 Zijavo brezno kliče: Ni je v meni!
 Pri meni tudi ne! se morje peni.
 Najčišče se zlato ne dá za njo,
 pri menji ne odtehta je srebro.
 Zlato je ne preseže iz Ofira,
 ni kamen žlahtni sardonik, safir,
 iz stekla taka cena ne izvira,
 vsemanja vrednost zlatih je posod.
 Nad grole, drstan bliska se modrost,
 v skrivnosti započenja svoj izhod.
 Iz Etijopije ji ni topas
 enak in ne zlata rumeni kras.
 Kje vrelo je tedaj modrosti skrivno
 in kje razumnosti je mesto divno?
 V očeh nobenemu se ne zrkali,
 pod nebom brzih ptic ni sladka last.
 Poguba, smrt med sabo sta dejali;
 da čuli sta na svoj posluh nje čast.
 Nje pot in mesto nje le Bog pozna.
 On namreč zre pokrajine sveta
 in vidi vse pod nebom, vrh nebá.
 On, ki otežil silne je vetrove

na mero stehal je valovje vod,
 ki dal dežju je zakone gotove
 grmljávini, nevihti stalno pot.
 Takrat jo videl je, oznanjeval,
 takrat pripravil in do dna spoznal.
 Človeku rekel je: Glej strah Gospodov
 edina prava je modrost narodov,
 razumnost: čuvati se hudih zmot.“

29.

In Job je še dostavil, željno del,
 razgovor svoj je v prilikah povzel:
 „O, da se vrne prejšnji srečni stan,
 ko v dnevih, v katerih Bog me sam je vodil,
 ko luči je Njegove svetil dan,
 po temi v milosti sem varen hodil.
 Ko bil sem v lepih dneh mladosti svoje,
 ko bil je Bog prijatelj hiše moje,
 ko rad je gledal Vsemogočni z mano
 okoli mene drobno deco zbrano.
 S sirovim maslom noge sem umival,
 potoki olja lili so iz skal.
 Do mestnih vrat sem hodil in počival
 na sedežu povzdignjenem od tal.
 Mladeniči v ozadje so stopili
 in starci so se vzdignili in stali,
 s prenehljaji so starci govorili
 in prst na usta svoja pokladáli.
 Zadrževali so svoj glas sodniki,
 na nebu so lepeli jim jeziki.
 Uho me vsako je blagorovalo,
 gledaje pričalo oko mi hvalo.
 Vpijočega sem siromaka rešil
 sirote sem brez pomočnikov tešil.
 Poginjajočim bil sem v blagoslov
 srce sem radostil samotnih vdov.
 Pravico sveto sem vsekdar častil
 kot s plaščem, krono sem se ž njo odeval,
 oko sem slepcu, hromcu noga bil,
 ubožcem oče dušo jim ogreval.
 Zamotane sem pravde tujcem dobil,
 krivičnikom sem kočnike razdrobil,
 zobém njihovim vzem sem plen krvi.
 Dejal sem: V svojem gnezdu bom umrl,
 množil bom kakor palma svoje dni.
 Odprt bo vodam zdravja mi koren,
 na moji žetvi rosa bo bliščala,
 čast moja se bo vedno ponavljala,

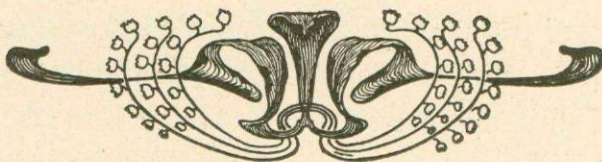
moj lok ostane v roki ko jeklen.
 Poslušali so me, čakali sklepa,
 pazili so, molčali na moj svet,
 besede niso upali preseči,
 rosil je nanje govora mi vzlet...
 Kot po dežju po meni so hlepeli,
 odpirali so usta hrepeneči.
 Nasmehu niso mojemu verjeli,
 obraz med njimi moj ni potemnel.
 Če k njim sem stopil, prvi sem sedel.
 Sedel med trumo v časti sem kraljevi
 in vendar tolažnik bil ljudski revni

30.

No, zdaj po letih mlajšim sem v zasmeh,
 ki njih očetov nisem vrednih štel,
 da stali bi na straži čred pri pseh.
 Njih moč v rokah za nično sem imel,
 celo življenja niso bili vredni.
 Umazani, sestradani v puščavi,
 na daleč suhi tavalni so bedni.
 Po zelenici so iskali v travi
 bodičevja in korenin za jed,
 veseli, če so jim prišli na sled
 ki bili so izmed ljudi pregnani,
 za kterimi, kot za tatmi so vpili.
 Prebivali v puščavi so neznani
 po jazvah, po brlogih, na mogili,
 ki po grmovju gostem so tulili,
 pod trnovcem nečistim željam stregli,
 nespametnih otroci zaničljivi,
 kot ovni izgubljeni in pobegli.
 Ti vpletajo me v svoje pesmi zdaj,
 v pregovor so me vrgli nagajivi.
 Zdaj se jim gnjusim, daleč proč bežé,
 in ni jih sram, da pljujejo pred-mé.
 Svoj tul pušicam namreč je odpri,
 del v usta brzdo mi in me podri.
 Ko sem skolehal bil, tedaj so vstale
 na desni strani moje vse nadloge;

metali so polena mi pod noge.
 Na pota moja so trkljali skale
 zalazni so prežali dan in noč,
 in nihče ni mi prišel na pomoč.
 Kot skozi zid predrt, odprte duri,
 planili so na-mé v nesrečni uri.
 Kot vihra strah je mojo moč razpodil,
 in kot oblak izginila je moja sreča.
 Zato pa duša v meni se topi,
 bridkost od dne do dne se moja veča,
 bolest prebada v noči mi kosti
 in grizejo me črvi in ne spé.
 V njih preobilnosti telo mi mrje,
 ovratnik sukneje me ne veže trje.
 Kot blato sem, kot prah, kot suh pepel.
 Ko vpijem k Tebi, ne uslišiš me,
 stojim, in Ti me še pogledaš ne.
 Usmiljenje si svoje mi otel.
 Nasprotuješ mi s svojo trdo roko,
 na vetru si povzdignil me visoko,
 potem si močno k tlom me treščil z viška.
 Saj vem, da smrti grenki me izdaš,
 kjer vsakemu pripravljena je hiška.
 A Bog ne stegne roke po mogili,
 ne bodo mrtvi po končanju vpili,
 po bridkih časih v smrti mir dá Bog.
 Nekdaj vse one sem objokoval,
 ki bili stiskani so od nadlog
 ubožca mi je bilo v dušo žal.
 Dobrot sem čakal, hudo je prišlo,
 na luč sem upal in zavil v temo.
 Srce je moje v nepokoji vrelo,
 nadlog jezéro name prihitelo.
 Brez srda žalosten okrog sem hodil,
 a časih vstal, med množico sem vpil.
 Brat zmajev bil sem in tovariš noju,
 na meni polt je moja očrnela,
 kosti so se mi usušile v znoju.
 Na citrah mi je radost odzvenela,
 piščal kot jokajočih glas zapela.

(Dalje.)

V ZADRSKEM PRISTANIŠČU.

KSAVER MEŠKO :

LASTOVKAM NAPROTI.

POTOPISNE ČRTICE.

Najpoprej sem si ogledal, kot vsak tujec, cerkve v Spljetu. Ko sem vstopil v stolnico, je bila prazna, a polna solnčne svetlobe, kar jo je delalo še veličastnejšo. Slikana okna so ležala na tleh v čudovitih barvah. Od tal do okna pa so se zibali široki pasi prahu, lesketajoči se v vseh barvah. Tiho je bilo v cerkvi kakor v grobu, a lepo, vse radosti polno. Molilo se je kar samo od sebe, ne z besedami, a slednja tiha misel je bila vdana molitev.

Kar me je dirnilo neprijetno tukaj in tudi v vseh drugih cerkvah zadrskih, so bili samoitalijanski napisi. Najbolj mi je ugajal pač napis: „Si prega di non sputare in terra“ ozir. „sul pavimento“, kakor sem čital v drugih cerkvah. To priča pač, da pljujejo po tleh le Italijani, kaj?

Najstarejša cerkev zadrška je pač ona sv. Donata, ki pa je zdaj muzej. O nji govori že Konstantin „v škrlatu rojeni“ (Por-

(DALJE.)

phyrogenitus) v X. stoletju v knjigi: „De administrando imperio.“ Ne pové pa kraljevi zgodovinar, kdaj je sezidana in od koga. Iz napisa „Junoni Avgustae“ sklepajo, da je stal nekdanj na tem mestu tempelj Livije Avguste, soproge Augustove. V IX. stoletju ga je prezidal škof Donat v cerkev in jo je posvetil presveti Trojici. Truplo škofa Donata počiva tudi tukaj, in ko je bil proglašen za svetnika, so imenovali cerkev po njem.

Zanimiva je tudi cerkev sv. Simeona. Truplo tega svetnika so prenesli l. 1280. iz Jeruzalema in so ga hranili najpoprej v kapelici sv. Roka; l. 1632. pa so ga prinesli v to cerkev. Izpočetka so počivali pozemeljski ostanki svetnikovi v srebrni rakvi. To je darovala kraljica Elizabeta, soproga Ludovika Velikega. Stala je rakev baje 28.000 zlatov. Tudi angela, ki držita rakev, in sta zdaj iz bron, sta bila baje srebrna. — Nekoliko niže sta še dva angela iz kamena. Sigismund, ki je potreboval vedno denarja, a ga ni

imel nikoli, je vzel srebrno rakev in jo je raztopil ter dal prekovati v denar. Sedanjo rakev so naredili v Benetkah iz Turkom odvezetih topov.

Sluga iz hotela „Vapore“ mi je pravil, da so rabili Francozi to cerkev za hlev. Zato so prenesli baje rakev z relikvijami svetnikovimi v drugo cerkev. A drugo jutro so jo našli spet na starem mestu, torej v hlevu. — „Ker je ležal tudi Spasitelj v hlevu, ni hotel biti sv. Simeon večji in boljši in se je zadovoljil tudi s hlevom“ — je menil cicerone, ki se mi je pravzaprav vsilil, ker vabil ga res nisem, naj postopa po ulicah z menoj. Hodim najrajši sam. Zanimivi sta veliki sliki na stenah v prezbiteriju. Ena kaže kraljico Elizabeto, ki si je prilastila na skrivnem prst sv. Simeona in ga je skrila v nedrije. A v kazni za to se je lotil tam rak. Druga nam predstavlja, kako prinese kraljica prst nazaj in prosi svetnika klečé odpuščenja in ozdravljenja.

Druge cerkve hranijo dragocene slike. A o teh ne morem govoriti, ker v ti stroki res nisem veščak. Žal!

Ogledal sem si tudi cerkev nezedinjenih Grkov. Za oltarjem je stal postaren kanonik z dvema drugima gospodoma. Videl sem, da sta opozorila kanonika name, na kar je prišel k meni in me je povabil prav prijazno, naj si ogledam cerkev. Kazal mi je njihove hostije za bolnike, ki jih je ravno sušil nad žrjavico. Rekel je, da jih pripravljajo ta dan — bil je njihov veliki ponedeljek — za vse leto. Gospoda pomočnika mi je predstavil kot diakona. Kazal mi je dragocen križ, ki ga je darovala velika kneginja Marija Feodorovna, ko je potovala po Dalmaciji, dalje krasen kelih, dar našega cesarja. Zanimal me je tudi njihov misale.

Cerkve je krasna kakor vse grške cerkve po mestih.

Ob 10. uri so imeli službo božjo. Gospod kanonik me je povabil, naj pridem, in me je opozoril posebno še, da pojó danes na koru. Šel sem res ob desetih. Peli so v resnici lepo, sopran naravnost krasno. —

Po kosilu sem iskal cvetic. Menil sem, da se jih na jugu dobi lahko, kolikor si jih želi srce. A varal sem se. Po dolgem iskanju sem našel prodajalnico. A ni bilo nič lepega.

„Dvoje porok je bilo danes in sem prodala vse!“ — je menila gospodična.

„Ali ni še kake druge trgovine v mestu?“

„Ne, je še ena preveč.“

„Ta pa je res lepa! Na jugu, v deželi cvetja!“

„Eh, tudi pri nas ni vse v cvetju!“ — je menila gospodična smeje.

Hotel sem iti v Blažekovičev park. A napis ob vratih me je poučil, da je dovoljen vstop danes le vojakom in povabljenim osebam. „Pa imejte!“ — sem menil, ne da bi se čutil nesrečnega, ker nisem smel vanj.

Popoldne sva se iskala po mestu z gospodom nadzornikom Zavadlalom, pri katerem sem oddal dopoldne posetnico. Spoznal sem navsezadnje, da se najdeva težko, zato sem šel na dom k njemu, kjer me je sprejela ljubeznivo gospa soproga. Ravno sva se prav razgovorila o slovenski domovini, kar pozvoni naglo in glasno.

„Moj soprog. Poznam ga po zvonjenju.“ In res je bil on, a ves zasopel.

„Spodaj na molu so mi povedali, da so videli iti mimo takega in takega duhovnika, in sem menil, da ste šli res na dom. Dobro tako. Da vas dobim, sem vedel. Iz Zadra nam ne uidete lahko.“

„Črez Velebit morda“ — je menila gospa.

„Me nič ne vabi nanj. Prevroče je že v Dalmaciji.“

Milostna je prinesla maraskina.

„Torej ga bom pil vendarle, dasi ga nisem nameraval.“ — Ves Zader ga je poln, in pije ga menda vsak tujec. In ker ga pije vsak, sem sklenil, da ga ravno ne okusim. A tukaj se nisem mogel braniti. Sicer pa je bil izvrsten.

Dalmatinci sami pijo, kakor Južni Slovani vobče, zelo malo. Gospod nadzornik mi je pripovedoval, da je za onih let, kar je bil gimnazijski ravnatelj v Dubrovniku,

videl le enega moža, ki ga je imel precej pod kapo. — „A še ta je bil Slovenec; pel je slovenske pesmi...“

Vsekakor so domačini zmernejši kakor tujci. To sem opazil opoldne tudi v hotelu. Kake pol ure smo čakali na vino, a rekel izmed Zadrčanov ni nobeden nič. Le trije Nemci — bili so menda od finance — so vpili vedno po vinu. Posebno eden ga ni mogel dočakati. Vsak drug stavek je bil gotovo: „Herr Wirt, ich möchte einen Wein.“ — Kučegazda je bil že v vidni zadregi. „Tako ga prinese iz kleti. Samo trenutek, prosim!“ — A čez pol minute se je ponavljalo: „Herr Wirt, bekomme ich einen Wein?“

I meni je bilo to že dosadno. Pričalo pa je to vedenje o dvojem: da imajo Germani zelo žejna grla in da so oblastni povsod, tudi v Dalmaciji.

Popoldne menda tukaj vobče ne zahaja nihče v hotele. Pred odhodom sem naročil *piccolu*, naj mi prinese četrtinko vina. Čakal sem ga dolgo časa. Naposled prihiti z osminko in meni: „Gospoda ni doma, vina pa ni več nikjer.“ — Moral sem se smejati in sem dal še istega *piccolu*. —

Govorili smo pri g. nadzorniku o domovini in o razmerah v nji, ki ji jih obžaluje seveda vsak, kdor ljubi domovino. Zelo je hvalil gospod nadzornik Štajersko in njene odkrite prebivalce, ki jih je spoznaval posebno, ko je bil okrajni šolski nadzornik v Celju.

Kar se tiče našega leposlovja, sem našel tukaj isto, kar povsod v onih naših krogih, ki se res zanimajo za lepo knjigo in imajo tudi samoniklo in samostalno sodbo. Vsi ti imajo o naši literaturi čisto drugačno mnenje kakor naši kritiki. Kaj je vzrok temu? Kdo se moti, ali kritiki ali čitajoče občinstvo? — Seveda, kdor ima malo vpogleda v te razmere in vé, kako se pišejo dandanes kritike in kako se naročajo, se ne čudi. Žalostno pa je, da moré take kritike naše najboljše talente, talente, ki prično polagoma misliti, da je umotvor vsak njihov nestvor, da je klasična vsaka nezmisel, ki jo zapišejo iz svojega ali jo povzamejo iz tujih slovstev. — Ta posledica

je vredna obžalovanja, panegiriki sami ne — saj je še dovolj papirja na svetu in črnila tudi dovolj. Edino dobro je le, da ima čitajoče slovensko občinstvo boljši okus kakor kritiki. —

„Gödölö“ je že piskal v luki. Poslovil sem se. Gospod nadzornik me je spremil. Predstavil me je gospodu kapitanu in me je priporočil njegovi posebni naklonjenosti.

Še malo minut, in odrinili smo. Zader je bil ves oblit s popoldanskim solncem. Z morja se je dozdeval res lep, dasi mi sicer s svojimi ozkimi ulicami ni ugajal posebno.

Pluli smo proti Spljetu, pač najzanimivejšemu mestu dalmatinskemu.

IX.

Spljet.

Obiščete li kdaj Spljet? Da? Pa prosim, izvolite urediti popotni načrt tako, da priplovete tja v poltemni noči. To je čudovit prihod! Kakor bi vstajal nov svet, ves ovit v polprozorno tajno poezijo, se zdi človeku, ko se prikaže v daljavi obzidje Dioklecianove palače in kipi v nebo napol smelo in ponosno, napol pošastno. Ali niso ti zidovi v svojih razvalinah nekako slični velikemu cesarju, njegovim naklepom, njegovemu trudu? Velik je bil, veliki so bili njegovi načrti, a na koncu je odstopil ves potr s pozorišča, načrti njegovi so se rušili na vseh koncih in krajih — minevalo je staro, na razvalinah je vstajalo novo življenje, nove ideje so prihajale na površje in so se dvigale smelo, ker so čutile v sebi novo veliko moč, izvirajočo iz resnice, iz vira resnice samega.

Sprejel nas je sluga najboljšega in najmodernejšega hotela spljetskega „Troccoli“. Menil sem, da mi pove morda kaj zanimivega o palači Dioklecianovi ali vobče o prošlosti spljetski. Zato sem ga vprašal, ko smo prišli do zidu na primorski strani: „Kaj je to, gospod?“

„Kuče, gospodin!“ je menil vljudno, a enostavno. Ne vznemirja ga pač starinoslovje in mu ne dela težke glave. In morda je prav tako, kaj menite?

Bilo je pozno v noči, menda ob dveh. Šel sem takoj v posteljo, ker na parniku nisem spal mnogo. A ker me je zanimalo mesto, sem vstal zgodaj.

Zanimivo je življenje na ulicah v južnih mestih pač ves dan, a posebno mi je uga-jalo vedno zjutraj, ko prihajajo ljudje z de-žeze, in seveda zvečer, ko gre noblesa na promenado.

kakor na slikah v cerkvi; oči jim zró v svet božji napol zamišljeno, sanjavo, napol ra-dostno, skoro malo razposajeno. Radovedno zró tujca, ki si ogleduje z zanimanjem vsako malenkost. Če pa jim pogleda naravnost v lica in oči, jim zatrepeta na mehkih ustecah komaj viden smehljaj. — „Bog z Vami, dra-žestna, nedolžna bitja! Najrajši bi se Vam pridružil in bi Vas spremljal v šolo in bi

DIOKLECIANOVA PALAČA V SPLJETU.

Življenje v teh ulicah ali ob morju je res pisano. Kar blesti se od raznovrstnih noš in raznobojnih oblačil. In ti krasni obrazi, zagoreli navadno, a skladni, čestokrat naravnost klasični! Telesa kakor izklesana iz sirmiškega, fruškogorskega marmorja! Tu ali tam stoji slikovita gruča žen ali močnih, koščenih mož. Govoré naglo in glasno. Vmes stopajo mlade deklice s knjigami. Obrazi

kramljali z Vami vso pot in vse dopoldne in ves dan. Sladka je Vaša govorica kot mila glasba... A miru in doma ne bi našel tudi pri Vas —; za teden morda, za dva, a potem bi prišel nemir, prišlo bi hrepenenje. Zato je bolje, da človek gre kar kmalu... Bog z Vami in hvala za oni sladki nasmeh...“

Stolnica! Kolikokrat sem že sanjaril o nji, o tem bivšem mavzoleju Dioklecianovem!

Ko sem stopil v njo, mi je bilo čudno pri srcu. Ne vem prav, kaj je bilo to, ali razočaranje ali vpliv spominov, ki se vzbujajo človeku v tem zgodovinskem hramu. Mislil sem si jo večjo. A navzlic temu me je pretresla s svojo resnostjo, s svojo malone mračno notranjostjo. Zdi se mi, da razen rimskih cerkvâ ni naredila name kmalu kaka cerkev takega vtiska kakor ta. Cerkev sv. Štefana na Dunaju n. pr. se mi ni dojmila duše nič posebno. Seveda je bilo morebiti krivo tega tudi duševno razpoloženje.

Ali naj opisujem to cerkev? Čemu? Kdor je ni videi, si je itak ne more lahko misliti take kakor je v resnici. Na zunaj tvori osmerokot, znotraj je okrogla. Menda je najmanjša stolnica daleč naokoli. Premer okrogle notranjosti je $13\frac{1}{2}$ m., visoka je $21\frac{1}{2}$ m. Stebri in vdolbine ob njih so deloma prenovljeni. Pravo remek-delo je prižnica, stoječa na samem, v dolbini ob velikih vratih na evangeljski strani. Na nji sedi mogočen orel in razprostira ponosno peruti, da se dvigne v višino, kakor smela misel govornikova, ki kipi z zanosom v višave in dviga s seboj tisočere druge misli, tisočera ginjena, oduševljena srca...

Prišel sem prvokrat v stolnico približno ob istem času kakor v Zadru. V Zadru je bila vsa cerkev polna solnčne svetlobe, a to je polnil skoro mrak. Ob stranskem oltarju je daroval duhovnik sv. mašo. Pokleknil sem prav pred oltarjem. Da me je videl bolj natanko, je sedel ministrant kar na oltarske stopnice pred mene. Gledal me je, kakor bi bil iz devete dežele, iz Indije Koromandije. So res brhki fantje ti ministranti na jugu!

V Zadru si je prinesel deček, ki mi je stregel, od nekod klečalnik in ga je prenašal od strani na stran. Vse prav, a menim, če morejo klečati drugi ljudje pošteno in so pri miru te polurice, tudi postreščkom ni treba prenašati klečalnikov in ne sedeti na stopnicah in obračati oltarju hrbta...

Poprej se je mislilo, da je bila sedanja stolnica ob svojem času Jupitrov tempelj. Dandanes so mnenja, da je bilo Jupitrovo

svetišče v sedanjem baptisteriju, ki torej ni bil tempelj Eskulapov, kakor so učili poprej. Stolnica pa je mavzolej Dioklecianov. Tako pravi tudi napis nad glavnimi vrati, ki pa so zdaj zaprta, ker je zagrajen spredaj ves prostor zaradi poprav na zvoniku.

Čudno. Dandanes počiva tukaj nad pepelom Dioklecianovim sv. Domnius ali Dojmo, učenec sv. Petra, kakor pravi napis na oltarju v kapelici na evangeljski strani. Sv. Dojmo je uvedel pravzaprav v Dalmacijo vero Kristusovo, ki jo je oznanoval pred njim nekaj časa tukaj že sv. Tit.

Mučen je bil okoli l. 107. Majhen, fino izdelan relief na oltarjevem podstavku kaže njegovo mučeniško smrt, napis pa pravi: „Za postavo svojega Boga se je boril do smrti.“ V isti cerkvi počivajo tudi ostanki mučenika Anastazija Fulona iz Akvileje. A Spljetčani posebno časté sv. Dojma, kar pričajo napisi na oltarju in ob njem n. pr. „Ave sancte discipule apostolorum principis. Ave lumen Dalmatiae, unica spes Spalati.“ —

X.

Dioklecian, najljutejši preganjavec kristjanov, je sanjal pač težko v skrbi in nemira polnih nočeh, da bodo opravljali nekoč nad njegovim pepelom daritve onemu Bogu, ki ga je tako zaničeval, čigar spoznovavce je sovražil kot sovražnike države in jih preganjal do smrti z neizprosno krutostjo. —

Velik duh je moral biti Dioklecian vsekakor. Nekateri ga imenujejo zadnjega nadčloveka rimske dobe. Vsekakor je največja zgodovinska osebnost dalmatinska.

In če tudi res ni bil morda izredno velikega duha, pa gotovo železne volje. Navrh je imel — kakor ga označuje Evtropij — jasen pogled za vsako priložnost, ki je bila njemu v prilog. A bil je tudi prekanjen in je rad zavračal krivdo svoje krutosti na druge rame.

Bil je sin sužnja, pisarja senatorja Anulija v Dalmaciji, rojen ali v Saloni sami ali v okolici v Diokleji, zaradi česar se je imenoval izpočetka Kaj Avrelij Valerij Diokles. Senator mu je dal prostost. Vstopil je v

rimske legije, kjer se je povzpel do vojvodske časti: „Dux Moesiae“. Pozneje je postal „comes domesticorum“ in l. 284. dne 17. decembra — so ga proglasile legije za cesarja. In nekdanji suženj se je imenoval „Iovius“. Jupitru se je smatral sorodnega in je zahteval božjo čast. Njegovemu božanstvu so darovali, saj „sveto“ in „najsvetejše“ in „cesarsko“ je bilo takrat eno in isto.

Žal, da je omadeževal tudi ta sicer veliki vladar svoje ime in svoj spomin z mučeniško krvjo. Izpočetka je bil sicer res kristjanom naklonjen, a žal, da je začel sčasoma poslušati sovladarja Galerija in poganske svečenike, ki so mu govorili venomer o nevarnosti za državo, če pusti, da se krščanstvo razširja neovirano. „Kako velik bi bil spomin Dioklecianov v knjigi zgodovine, če bi bil umrl l. 302.“, vzklika neki zgodovinar. A žal da ni, in da je njegova pot od l. 303. do 305. zaznamovana s potoki krvi. „Poln trpljenja in muk je bil ves svet“ — piše Laktancij o ti dobi — „in razen v Galiji (kjer je vladal Konstantin) so divjale tri divje zveri (Dioklecian, Maksimian Herkulij in Galerij) od izhoda do zahoda.“ „A hujše kakor natezalnice, meč in grmade so bile duševne muke, ki so jih morale pretrpeti krščanske žene in device“, poroča isti Laktancij in istotako Evzebij. — A kaj so dosegli? „Meči so postali topi, so se skrhalo in se potrli; krvniki so opešali in so jih morali nadomestiti drugi, a kristjani so pevali slavospeve svojemu Bogu“, tako označuje Evzebij v kratkih besedah uspeh tega nečloveškega divjanja.

Res, odpadlo jih je mnogo, tudi soproga Dioklecianova Priska in hči Valerija sta darovali bogovom, a cerkev se je očistila, odpadle so pleve, ki so se zaredile v štiridesetletnem miru, kleno zrno pa je ostalo.

Veliko je storil Dioklecian za svoje bogove. A ko se je odpovedal škrlatu 1. maja 305. v Nikomediji in je vstopil v navadno kočijo, ki ga je peljala k morju, odkoder je odjadral v ljubljeno domovino, v Dalmacijo, je bil življenja sit, potrta mož, ki je že uvideval, da se je boril zastonj.

In čemu je pač pretrgal l. 313. sam nit svojega življenja? Ali je bil prepričan, da je bilo zaman vse njegovo delo, ali je spoznal nemoč svojih bogov?

Dioklecian se ni smehljal več zaničljivo vdanemu pozdravu kristjanov, ki ga je slišal v rimskem Koloseju: „Ave, Christe victor!“ — Čelo se mu je gubalo ob spominu na te besede, ko je blodil v Saloni po širni palači in je razmišljal o usodi stare rimske države in starih bogov. Čelo se mu je gubalo, obraz je bleдел, srce mu je trepetalo... Res: „Christus victor?“ Čuj, po vsi širni državi že zveni ta klic. In trese se stara država.

A kje so stari bogovi, ki jim je zidal dragocena svetišča, ki se je boril za nje z mečem, ognjem, z natezalnicami? Ali nočejo pomagati? A čemu jim je služil tako vdano in zvesto, čemu je moril zanje tisočere in milijone, ki vstajajo v tihih nočeh in prihajajo k njegovi postelji, da plane pokonci sredi noči in blodi brez miru po širni palači, samo, da jih ne bi videl več!

Ali ne morejo pomagati? Ali so ostareli, oslabeledi, ali se morajo umakniti res novemu Bogu, revnemu Galilejcu? A čemu potem še poklekati prednje, čemu jim še zažigati darove, čemu staviti v nje zaupanje za prihodnje življenje?

Zazeblo je starega cesarja. Bil mu je, kakor bi slišal iz daljave, sem čez bučeče morje, iz temne bodočnosti klic poln gneva in poln obupa:

„Νενίκηκας Γάλιλαϊε! — Zmagal si, Galilejec!“

In polbog je sklonil glavo ter si je zaželel pokoja in smrti...

XI.

Spljetski muzej.

Izza zadnjega popotovanja obžalujem med drugim posebno dvoje: da nisem videl vsled neugodnih plovitbenih zvez stolnice trogirске, najkrasnejše katedrale dalmatinske, in da se nisem seznanil osebno z monsignorjem Bulićem. Odpeljal se je z gospodom svetnikom Benndorfom v Metkovič.

Zanimiva je posetnica, ki mi jo je poslal pozneje. Slove:

Msgr. Fr. Bulić

Počastni komornik Nj. Sv.

Ravnatelj gimn. u. m. Vladin Savjetnik

Ravnatelj c. kr. Arheološkog Muzeja u Spljetu i izkopina u Solinu

Konservator c. kr. Središnjega Povjerenstva za stare spomenike

Počastni član Jugoslavenske Akademije. Dopisujući Arheološke Papinske u Rimu

Redoviti član Austrijskog Arheološkog Zavoda u Beču i Njemačkog u Berlinu

i Imper. Arheol. Družtva u Odesi, Moskvi i Petrogradu

Officier francuzke Akademije.

Lepe litanije, kaj? Zato pač ni čuda, da ga ljubijo Hrvatje tako iskreno in s takim spoštovanjem, saj je mož neumorne delavnosti in izredne učenosti.

Ker ni bilo gospoda ravnatelja doma, sem se izročil slugi, naj mi razkaže muzej. Opisovati ga tu pač ni mogoče. Koliko malenkosti je zbranih! Ali naj popisujem centimeter dolge steklenice za strup, ki je igral, kakor znano, pri Rimljanih veliko vlogo? Sluga mi je razlagal, da so nosile mlade kristjanke strup vedno pri sebi in so ga izpile, če je bila v nevarnosti kdaj njihova ženska in deviška čast. Te junakinje so volile rajši smrt, kakor bi postale nezveste božjemu ženinu. A gotovo je mnogo teh malenkosti bilo tudi v poganski posesti. Ali naj opisujem vse steklenice za parfume, te čudovite fibule, glavnike, zapestnice, žličice za ušesa, zobotrebne in vse te čudovite malenkosti, katere je ustvarila rimska kultura? Pojdite gledat, prosim!

V prvi sobi je zanimiv takozvani sarkofag Dioklecianov z reliefom „Lov Meleagerjev“ — vsaj starinoslovci trde, da kaže to snov. Lov Meleagerjev na kalidonskega mrjasca se naj nanaša baje na znani umor Arija Apra. Dioklecianu je prerokovala vedeževalka, ko je služil pod Avrelijem v Belgiji, da postane cesar, če ubije divjega mrjasca. Po umoru cesarja Numeriana so obdolžili prefekta telesne straže, Apra, da ga je umoril on (17. septembra 284.) Dioklecian je prebodel kar

kratkotomalo prefekta, češ, sedaj sem ubil mrjasca. Beseda „Aper“ pomeni namreč mrjasca.

Sarkofag seveda ni Dioklecianov, ampak je prenešen v 16. stol. iz Solina.

Druga posebna zanimivost je egiptska sfinga iz časa Amenhotepa II., ki je bil deveti kralj XIX. dinastije; torej je iz XVI. stol. pred Kr. Zanimivi so napisi na nji: „Dobrotni bog Ra - neb - ma, vir življenja, ljubljenec Amon - Raov, gospoda prestolov, gospoda neba“ — tako napis na poprsni strani. Na podnožju spredaj. „Ra-neb-ma Amenhotep-hag-vas, ki podeljuje odlikovanja vsem plemenitim zemljanom...“ Na desni strani: „Dobrotni bog, zlati hrib, ki daje bogastvo ljudem, ki ga gleda knez življenja, razsvetljevalec obeh dežel...“ Na levi: „Dobrotni bog, ki kaže svoje obličje kakor Ptah, ki tehta srca, kakor gospod osmeromestja. Zaščitnik tega spomenika, kateremu še niso naredili sličnega... sinu solnca Amenhotep-hag-vasa, gospodar vseh zemlja, ki podeljuje življenje, zdravje in moč kakor solnčni bog.“

Lepa je Venera, a brez glave.

Ko sem si ogledal vse, mi je dal sluga na pot še par brošur. Ogledal sem si jih malo takoj pred muzejem. Bilo je vroče in prašilo se je kakor po naših belih cestah v avgustu. Pred prodajalnicami so stali brezdelni prodajalci in se pomenkovali. O čem? ne vem, nisem poslušal... Mimo je prišla s služkinjo mlada gospa ali gospodična oblečena v črno. Šli sta pač na trg. Ob oglu sta postali in gledali tujca, ki čita brošure na ulici. Pogledal sem ji, in nasmejali sta se. Zazdel sem se sam sebi smešen in sem se tudi smejal. Stopili sta v ulico in se ozrli še enkrat. —

„Adio, bella signorina, ne vidiva se nikoli več.“ —

Na kamenju pred muzejem je sedel star mož: Pušil je in se ni zmenil za nikogar.

Tako je prav, brate! Le nič skrbi, in ne gledaj nikogar! To dela le težko srce.

Ob kamenju so brskale kokoši. Velik, nadut petelin je stal oblastno ob njih. Po gledal me je po strani, zamahal s krili in

zletel na kamenje. Ošabno in samozavestno se je ogledal okoli sebe in je glasno zakikirikal. Mislil je pač: Le belite si glave z učeno staro šaro! Jaz živim zadovoljno ob svojih pisanih družicah tudi brez tega.

Morebiti je mislil tudi ta prav, kaj menite? Cena filozofija sicer, a dandanes je brž v časti tudi drugod, kaj? Pritrdite? No, glejte!

XII.

Solin.

Solin me je zanimal posebno od tedaj, ko sem bral o junaških ženah solinskih, ki jih lahko primerjamo punskim junakinjam.

V boju med Pompejem in Cezarjem je bil pri Krku premagan Antonij, pristaš Cezarjev. Zmagovalec Oktavij, Pompejanec, je hotel nato podjarmiti vso Dalmacijo. Ko je oblegal Solin, so pridrvile neke noči solinske žene v črnih oblekah in z gorečimi bakljami iz mesta, so naskočile tabor Oktavianov in so zapodile njegove legije v beg. Zato je dobilo mesto od Avgusta častni naslov „Colonia Martia Julia Salonae.“

Sicer pa sega zgodovina solinska v mitsko dobo. Apolonij iz Roda govori o mestu Ilenis, ki ga je sezidal Ilo, sin Heraklejev, in ki bi naj stalo tukaj. Omenja se to mesto tudi v popotovanju Argonavtov. Prebivalci ileniški so baje sprejeli gostoljubno Jazona na poti iz Kolhide. V zahvalo za to jim je podaril enega izmed trinogatih stolcev, ki jih je odnesel iz svetišča Apolonovega. V trojanski vojski je dalo mesto Grkom sedemdeset ladij.

Zdaj nas zanima seveda pred vsem Solin izza krščanske dobe, mesto slavno po svojih mučenikih, med katerimi so zelo odlična imena, kakor n. pr. Kaja, bližnjega sorodnika Dioklecianovega, ki je vladal cerkev od leta 283.—296. in je vpeljal mašniške redove.

Bivati v Spljetu in ne iti v Solin, bi bilo pač čudno. Sicer pa izvoščeki prežé na ulicah na tujce, in ne uide jih menda mnogo, ne da bi videli razvaline. Mene je nagoovoril na ulici eden, in sva se dogovorila, kje me počaka z vozom po kosilu — pred

hotel z vozom itak ne more, razen če bi se pripeljal po zraku. Ulice so preozke.

Pri obedu sem vprašal nekega Dunajčana, s katerim sem se seznanil med vožnjo v Spljet, če pojde tudi on v Solin. A ni bil voljan. „Danes še ne. Jaz delam vse počasi. Čemu se prenačljiti?“ Bil je nekak referent v železniškem ministrstvu in zelo nervozen gospod. Zabavljaj je vedno čez uradniško kariero. Kakor se je videlo iz vsega, ga je grozno bolelo, da še ni dvorni svetnik. Menil je, da postane prej dvorni svetnik, kdor ima slamo v glavi. Pripovedoval mi je tudi različne epizode, kako so lezli navzgor ljudje, ki niso delali nič, a so se pridno klanjali in hinavsko govorili. — „Ljuba duša“ — sem si mislil — „ni to samo pri Vas.“ —

Sicer pa se mi je zdelo prav smešno, hrepeneti po dostojanstvu v Spljetu, kjer je Dioklecian sadil rajši zelje, kakor bi vzprejel spet imperatorski škrlat. — Če mi ne izpadejo lasje iz drugih vzrokov, zaradi skrbi za avancement ne izgubim pač nobenega, menim!

Tako sem se napravil po kosilu sam na pot. Na določenem kraju me je čakal izvošček s slugo.

Začudil sem se, ko sem zagledal kočijo. „Ali večje nimate, gospod?“ —

„Kaj, ali vam ta ne ugaja?“

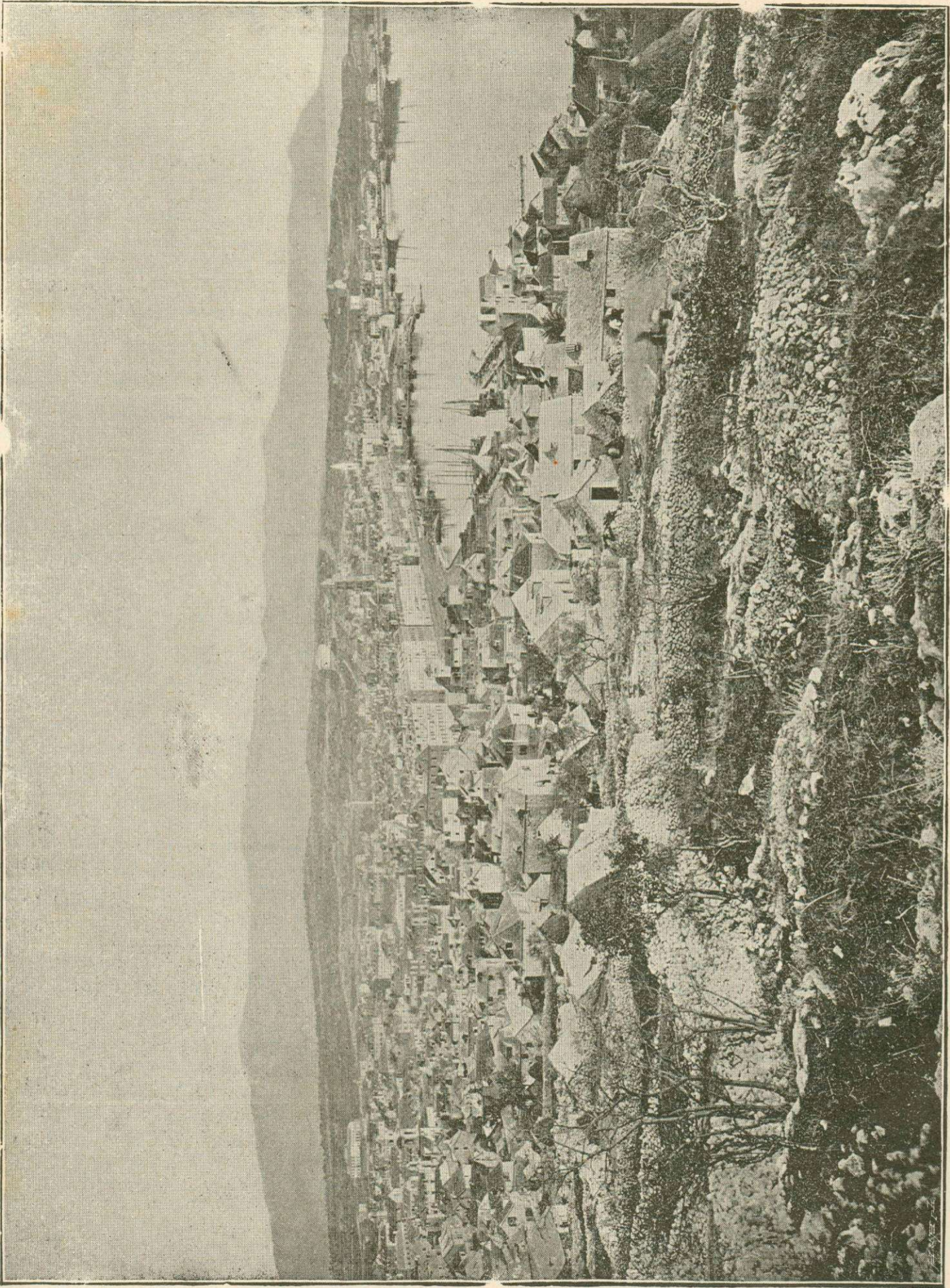
„Saj nas vendar ni osem! Sam sem in nisem ne velik ne težak. Kaj hočete torej s to Noetovo barko?“

„Pa sedite tem bolj udobno v nji. Še spite lahko, če hočete.“

„Hvala za ljubeznivi nasvet! Naspim se, ko se vrnem domov.“

Zlezal sem s težkim srcem v velikanski nestvor, gospodar se je poslovil, sluga je potegnil vajeti, in konjička sta odhitela prav veselo.

Prijetna je bila ta vožnja proti Solinu, če se ne oziramo sevé na vročino in na obilni prah. Cesta je vedno precej polna. Tu koraka peš par dražestnih mladih deklet, mogoče tudi kaka suha starka z njimi; kmalu srečamo kakega oslička, mulo ali malega bošnjaka. Oče in sin sedita na njem, ali po

SPLJET.

dvoje fantkov z veselimi obrazi, živimi očmi in ličnimi malimi čepicami. Na drugem sedi spet kako sedemletno dekletce ali tudi dve. Žival gre sama brez vajeti, dekletca pletó in bingljajo ob straneh z majhnimi nogami. Vsi pa sedé kakor vlti na živali, da jih človek kar gleda. V primeri s temi sem pač jaz na svoji Rosinanti vitez klavrne postave!

Na levo spodaj ob morju zagledam krasno vas.

„Kaj je to, gospod?“

„Vranica ali Male Benetke.“

„Hvala.“

Ime je odtod, ker leži selo na polotoku, ki je zvezan s kopnim le z zelo ozkim jezikom.

Na Mosoru pred nami se dviga trdnjava Kliš. Zdi se kakor sokol, sedeč na najvišjem vrhu gorovja. Zdajnzdaj razprostré peruti in se dvigne v ponosnem poletu proti nebu, ki mu je itak že blizu. O Klišu govori že Konstantin Porfirogenit.

Krasen je pogled na trdnjavo, ki pa sedaj nima važnosti. Diven mora biti razgled z gore same čez deželo in na morje. Žal, da mi ni pripuščal čas, da bi šel gor.

Od Solina samega ne vidiš nič, dokler ne prideš na pokopališče samo. Sicer samo kamenje, zidovje, vmes oljke in vinogradi.

Najpoprej sem si ogledal Buličevo hišico, njegov Tuskulum, kakor jo imenujejo. Okoli in okoli nje je polno rožmarina, o katerem mi je pripovedoval hišnik, da ga zajci jedó zelo radi. Vprašal me je, če imamo tudi pri nas zajce, kar sem potrdil z mirno vestjo.

Hišnik me je vèdel v baziliko. Ta in pokopališče ležita izven mestnega obzidja solinskega v čudovito krasni okolici. Ob l. 300 po Kr. je bila zemlja ob baziliki last neke Asklepije, katere sarkofag so našli najpoprej. Ko so kopali dalje, so našli baziliko in celo vrsto sarkofagov. Ti imajo vsi velike luknje, razen enega majhnega, v katerem je počivala triletna Evzebija. Goti, Huni, Heruli in slednjič Avari, ki so l. 639. porušili Solin in baziliko, so jih prebili, da so oropali iz njih dragocenosti. — Hišnik je zabavljajal čez te divjake prav neusmiljeno.

Spodnji del bazilike je ohranjen zelo lepo. Morala je biti velika in krasna. V dolžini meri 34 *m*, v širokosti 18. Stebri ležé deloma na tleh.

Ob cerkvi sta dobro ohranjeni stiskalnici za vino in olje iz kamena kakor tudi kameniti sodi in vrči.

V novejšem času (1901) so izkopali v mestnem obzidju tudi mestno cerkev, katedralo. Ta je zelo velika; dolga 63 *m*, široka 30 *m*. Mozaik na tleh je še lep, seveda ne tak, kakor se vidi dandanes v rimskih cerkvah.

Ob izkopinah katedrale je čakala cela kopa otrok, ki so skakali pred nami in odgrinjali prodec, ki je nasut čez mozaik, za kar pričakujejo seveda krajcarjev — siromaki so, ki jedó le po enkrat na dan. — Na enem mestu je vdelanih devet muz, sredi je pesnica Safo.

Katedralo še vedno odkopavajo. Žene in dekleta odnašajo zemljo in kamenje. Dekleta so pela venomer. Hišnik se je jezil. —

„Tebi jutri ni treba priti“ — se je znesel nad kako sedemnajstletno punico. — „Vedno poješ, ne delaš nič in še druge zadržuješ v delu.“

A dekletce je pelo dalje.

Ko sva se vračala k vozu, sem ga vprašal, ali dekletce res ne bo delalo več.

„Bo, bo! Naj poje! Kaj si hoče, za eno krono mora delati ves dan, in če še peti ne bi smela, pa bi bilo res prehudo. A včasih jih pa moram malo okregati, sicer se me nič ne bojé in me ne ubogajo.“

Delal je pri tem strašansko hud obraz. A ne bojé se ga menda ne, navzlic strogim besedam in še strožjemu obrazu...

Solin! Sveta so ta tla, posvečena po stoterih svetih možeh in ženah, devicah in mladeničih, ki so hodili tod, ki so molili tod, ki so prelili tukaj kri za svojo ljubezen, za hrepenenje svojega srca, za Kristusa trpečega, umorjenega po nedolžnem, ali ki so našli po slavni smrti mučeniški tukaj mir v Kristusu Gospodu, v izviru in cilju vsega miru.

Sveta zemlja je to, in ne bi se začudil, če bi me ustavil klic, ki je ustavil Mojzesa:

„Ne bližaj se in sezuj čevlje, zakaj zemlja, ki stojiš na nji, je svet kraj...“ Ne bi se začudil — a glej, kako lahkomišno stopamo po ti sveti zemlji, prepojeni in blagoslovljeni in posvečeni s potoki svetniške krvi!

Ah, poklekniti bi moral, pokloniti se do tal, poljubiti prah in v zavesti svoje grešnosti in nevrednosti bi moral prositi iz globočine srce:

„Kyrie eleison — usmili se Gospod, mene nevrednega!“

* * *

Ko sva prišla s hišnikom k vozu, je kočijaž ležal stegnjen v kočiji in je spal. Ravnal se je pač po nasvetu, ki ga je dal gospodar meni.

V mesto sem se pripeljal ves prašen. Jezil sem se nad prahom.

„Vse polno ga imate.“

„Prah je po vsem svetu“, je menil sluga Štepo. „Sicer pa to ni kaj hudega. Opraši se, pa je.“

Ko sem izstopil, me je poizkusil res malo očediti. Ravno tik pred nama sta gledali pri oknu dve gospodični in sta se smejala. Ko sem bil malo podoben civiliziranemu človeku, se je sluga poslovil.

„Complimenti, signor!“ — je menila ena gospodičen, ko sem šel mimo okna. — Pokazal sem jima figo, seveda v žepu, in sem hitel v hotel.

Hotel „Troccoli“ ima spredaj kavarno, zadaj restavracijo. Ker sem bil žejen od mnogega prahu, sem šel v zadnjo. Bilo je vse prazno. Na opetovano klicanje prihiti piccolo.

„Četrť vina.“

Gledal me je začuden.

„Zvečer, gospod. Zdaj ni nič.“

Tako: V Zadru je imel osminko, ta pa nima vobče nič. Zvečer šele. Moral sem se res smejati.

„Ali so v Dalmaciji hotelieji tudi anti-alkoholiki?“

„Jawohl, Hochwürden“ — je menil piccolo, ki menda ni prav vedel, kaj je anti-alkoholik.

„Vi rečete menda k vsemu ‚jawohl‘, kaj?“

„Jawohl.“ —

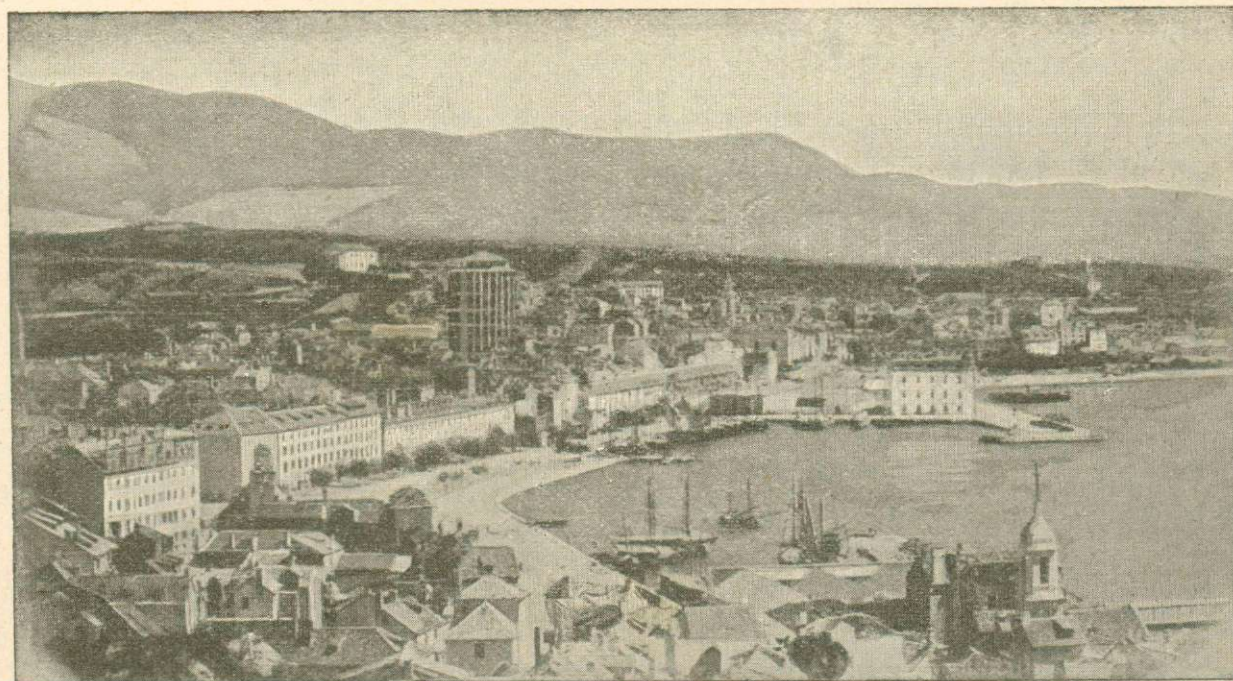
„No glejte.“

Zdaj sva se smejala oba.

„Kaj pa naj rečem, ko pa sem šele piccolo?“

„Prav, prav. Le tako naprej, in postanete kdaj še sami hotelié pri ‚Troccolu‘!“

(Dalje.)

SPLJETSKO PRISTANIŠČE.

FR. S. FINŽGAR:

IZ MODERNEGA SVETA.

ROMAN.

XXV.

o dvorišču je leno in široko postopal Klešman. Oberoki je tiščal v žepu in večkrat jih je pritisnil k sebi, kakor bi zadovoljno objemal pezo svojega života. Njegove oči so tičale sedaj v levem sedaj v desnem kotu pod trepalnicami. Glave ni obrnil, kakor bi se ne brigal za nobenega človeka. Toda zelena zenica je sršela proti paviljonu, kjer je bival zdravnik in kontrolorjevi. Hodil je že precej dolgo, čedalje bolj je bil nemiren in nejevoljen. Večkrat je potegnil uro iz žepa, pogledal nanjo, poigral se nekoliko z njo in jo zopet spravil ter vtaknil roko v žep. Tam so tolsti prsti stiskali listek, da so se na njem poznali od-tiski mastnega palca in kazalca.

Iz pisarne pride žvižgaje nadzornik. Privzdigovaje se z eno nogo, se obrne naravnost proti vratarju.

„Kaj postopate?“

„Pokorno javljam, gospod nadzornik, da sem v službi!“

Z očmi je pomežiknil in ošinil okna kontrolorjevega in zdravnikovega stanovanja.

Seme ga je razumel.

„Prepišite dvakrat tale imenik! Pojdite z menoj, da Vam pokažem!“ Seme je potegnil izza suknje list papirja in prav glasno govoreč vedel vratarja v sobo pri vhodu.

„Torej kako je? — Zaprite vrata!“

„Sedajle ujamemo karpa, gospod nadzornik! Poglejte listek! Žena delavca Jurija Smoleja je na težkem porodu. Zdravnika kličejo. Dvajset minut že čakam, da bi odtegnil pete, pa danes ga ni iz stanovanja. Če takoj ne odide, pridejo drugič ponj!“

„Ali ste bili že pri njem?“

„Pri njem? Saj ne smem, dokler je doma, če hoče obveljati najin načrt. Sicer pa vem, da ga ni v stanovanju. Dolgo je že, kar sem ga videl iti po hodniku h kontrolorjevim. Gerti je seveda še vedno v silni nevarnosti, zato se mora muditi toliko časa! He-he-he! Gospod nadzornik, ali Vi kaj verjamete na to bolezen? Majčkeno glavobola — družega nič. Ta bolezen je most za doktorja, da se pride čezenj do tistih črnih oči...!“

Klešman je razkrehnil svoja široka žabja usta, stisnil trepavnice in se satansko smejal ter užival boleost, ki se je pojavila na Semenovih licih.

„Klešman, brž po drugega zdravnika v mesto! Na moje troške! Njega ni doma, dovolj! Ta slučaj naznamim baronu!“

„Ne bo nič! Je postrežnica doma. Ona dobro ve, kje je; če bi bil klican, ga pozove — in midva se blamirava. Počakati je treba, da gre z doma!“

„Prav! Storite, kar Vam drago, tudi troškov se ne bojte! Jaz moram iti!“

Semenu je drhtela spodnja ustnica, roke so se mu tresle, in odšel je kakor vihar v svoje stanovanje.

Klešman se je podrgnil po mogočnih stegnih in se na glas zasmejal. „Oj, ti fantiček, ljubosumni maček, obnorim te, da boš ležal na trebuhu in grizel travo, kakor koštrun.“

Takrat so se oglasili trdi in odločni koraki zdravnikovi. Klešman je poskočil iz sobe, odprl vrata in se ponižno priklonil dr. Slugi, ki se še ozrl ni nanj.

„Vrag te nesi, kozlobradež! Saj te kmalu odnese za vedno skozi ta vrata!“

Seme se je prišedši v sobo zagrabil z obema rokama za glavo in nervozno trepetajoč obstal pri mizi. Sumnja, katero je iz-

prožil Klešman, mu je vlila krop na itak razburkane možgane in v sencih je pričelo kovati kakor s kladivom. Nekaj časa je tiščal dlani ob senci, potem je loputnil z rokama po mizi in sedel na stol. Njegove oči so štrlele kakor blaznemu v kót sobe. Nekaj je šlo preko njegovega srca, kakor kruleča kola, v možganih ga je stiskalo, kakor bi mu zabijal zagozdo v glavo. Prišli so trenutki, ko ni mogel zbrati ne ene misli, ko je čutil samo tako gigantsko težo nad seboj, da je žedel kot napol zadavljen in še vzklikniti ni mogel v strašni bolesti.

Strast ljubosumja je zgrabila vsak živec, in zdelo se mu je, da jih z železno sčetje trga na kosce.

Dvignil se je počasi in kakor bolnik taval do vode; pil je z mrzlično dolgimi požirki. Potem je hodil po sobi in začel premišljati.

„Most, most — si torej gradi zdravnik, most do tistih črnih oči, ki so meni prepovedale vsako bližanje. Manever! Satanela! — Ne, ne! Ne bosta uživala in se meni smejala! Ta bi bila lepa! Leto dni sem že klečal pred njo, otrokom nosil igrač, za kužka sem ji bil — in vse to za en poljub — in še ta pravzaprav ukraden! In sedaj me pomete čez prag, kakor sune otrok razbito igračo. Ne boš! Povem ti, Luci, da sem prenevarna in predraga igrača! Jokala boš in se tresla v krčih pred menoj! Kakor je velika moja ljubezen, tako velika in grozna bo tvoja bolečina, — —

Torej on je zmagal! Ozmerjal je otroke, zameril se vsemu osebju pa hodil kakor velikan, ki ga je zadosti na eni strani tehtnice, da odtehta vse druge. To je zate pikantno, črnooka lisica, in zato te mika on! O, vržem ti ga na cesto, ali ti ga razmesarim na kosce! Nič več mi ne pošlje tiste titanske rogovile, tistega Prosenca, da bi me pretepal! Nič več! Sam mi pride pred pištolo — in potem ali — ali! Gledati in napasti se moram ob njenih solzah, ali pa naj bom pod zemljo, da ne vidim tvojega smeha in tvojih usten, rdečih in razpaljenih od njegovih poljubov — — —“

Ne da bi kdo potrkal, so se vrata hipoma odprla, in Klešman je ves zasopel prijel:

„Gospod Seme — hitro, lepo Vas prosim, brž v pisarno — gospod baron so se pripeljali!“

Klešman je pustil vrata na stežaj odprta in je hropel naglo čez dvorišče ter se postavil pred vrata, kakor bi zmrznil. Seme se je v trenutku iztreznil od ljubosumnih izbruhov. V dolgih skokih je tekkel proti pisarnam. Srce mu je silno plalo, hitro je izpraševal vest, kje bi ga utegnil prijeti baron Pinkeles, ki je bil visok in brezobziren ter je ravnal z uradniki grje kot s svojim lakajem.

Ko je stopil Seme v pisarno, je stalo pred baronom vse uradno osebje in mu s ponižnimi pogledi poljubovalo lakaste čevlje.

„Ali ste imeli posla v tovarni?“

Baron še pogledal ni nadzornika, ko se mu je poklonil globoko, da bi se skoro prelomil.

„Prosim, gospod baron, da, prosim v tovarni, gospod baron!“

Seme je jecljaje lagal.

Baron je šel od pulta do pulta, od mize do mize in povsod odpiral knjige, pregledoval listine ter si venomer popravljaj zlati nanosnik. Za šefom so pa hodili uradniki, lovili njegove poglede in na vprašanja odgovarjali z razburjenimi stavki, ki so bili tako nasičeni baronskih naslovov, kakor slaba grška naloga profesorjeve rdeče tinte.

„V tovarno!“

Baron je obstal pri vratih in vzel iz dragega zatoka najfinejšo havano, zavito v bambusov list. Ob povelju: V tovarno! so uradniki planili po klobuku, palici in svrhniku baronovem ter so se prav pulili med seboj, kdo mu poda kako stvar. Edini direktor je sicer nekoliko razburjen a vendar dosti samozavesten obstal pri šefu in mu drugoval. Seme je prinesel palico in jo držal s svetim strahom pred baronom; debeli blagajničar je nosil klobuk; kontrolor je pa držal v široko razpetih rokah svrhnik, da ga ogrne baronu čez rameni. Baron je mirno, s flegmo budista, odvijal bambusov list od havane in jo pregledaval med prsti. Parkrat jo je nesel

do ust in vselej je zaprasketala užigalica v rokah ravnateljevih. Ali obakrat jo je vzel baron zopet iz ust in ravnatelj je moral drugič prižigati. Ko se je baron očitno naužil servilne uslužnosti tvorniških uradnikov in se do dobra prepričal, da vsi vedo in čutijo, da jim on reže kruha, je odstopical v tvornico.

Komaj se je prikazal pred durmi, zasvetilo se je na mnogih licih nekaj jasnega. Tako je v mračni sobi, če deževen dan za dve sekundi posveti solnce izza oblaka. Premnogo jih je vedelo, da je Peter Rožman odposlal spomenico na barona, in sedaj jim je bilo jasno, da ga je to privedlo v tovarno. Niso sicer gojili bogve kakih nad, vendar se jim je zdelo dobro, do so povzročili vsaj njegov prihod. Tudi so bili sedaj primorani, da govorijo odločno. Korak je bil storjen, nazaj niso več mogli.

Potoma vpraša baron ravnatelja po novem zdravniku. Omenil je, da je naredil, ko se mu je predstavil, nanj jako ugoden vtisk; zdel da se mu je zelo inteligenten in strokovnjaško jako izobražen.

Seme je ujel te besede. Ljubša bi mu bila klofuta. Kako rad bi bil odgovoril on namesto ravnatelja.

„Prosim, gospod baron, zdravnik je bržkone na izprehodu. Navadno gre ob tej uri, kaj ne, gospod nadzornik?“

„Prosim, sluga ponižen, gospod baron, da, ni ga doma. Je nekoliko, prosim gospod baron, če dovolite, je nerodno, ker sem ravno dobil listek — naročilo, da bi šel k porodnici, è, è — seveda po drugega pošiljati...“

„Kaj zanemarja dolžnosti?“

Baron se je obrnil k ravnatelju.

„Tega ne, gospod baron; ali tako, no, nekoliko mlad je še, in moderne teorije mu vršé po glavi — socializem in tako dalje!“

Baron je hitro spoznal, da ni prave harmonije med zdravnikom in ravnateljem. Ko je slišal o vzroku — socialne ideje — bil je tudi on a priori zoper zdravnika. Socializem — to je bilo za barona isto, kakor za revnega kmeta eksekutor. Socialno gibanje

je bilo kapitalistu največji greh: istovetil je vse to z uporom, ropom, rovarstvom, z lenobo, postopanjem in pohujševanjem delavske tolpe, ki naj bo vedno trudna in lačna, sicer je ni mogoče krotiti.

Ravnatelju ni baron ničesar odgovoril. Stopal je hitreje med vrstami umazanih delavcev, ki so se mu nemi globoko priklanjali. Za pol ure je bil obhod po tovarni gotov. Baron se je vrnil v pisarno. Tamkaj je potegnil iz listnice dolgo popisano polo in velel:

„Jutri ob devetih naj me čakajo tu sledeči delavci:

Peter Rožman...“

„Gospod baron, oprostite, Rožman je odpuščen!“

Direktorju se je glas nekoliko tresel.

„Za to nisem prašal. Peter Rožman ima biti ob devetih tu, potem Miklav Hostnik, Janez Jeršin, Juri Medved...“

Baron je bral vse podpise iz poslanih spomenice. Na obrazih uradnikov so se izpreminjale barve. Naenkrat jim je bilo jasno, kaj pomeni njegov nenadni prihod. Vedeli so, da so zatoženi in vsa ta imena so jim donela kakor dvignjene palice, ki zažvižgajo nad njihovimi glavami, da jim izprašajo do-dobra vest.

„Ob desetih“, je nadaljeval baron, „se ima javiti vsak uradnik pri meni, če bom z delavci že opravil.“

Nato se je obrnil baron proti vratom in ročno vstopil v čakajočo kočijo.

Uradniki so stali nemi pri vratih, dokler se ni baronova ekipaža skrila za ovinkom. Potem so šli skupno v direktorjevo pisarno.

„Gospod nadzornik, sedaj boste videli vruga! Le sami glejte, kako se boste izgovarjali. Ali ste slišali imena? Najboljši delavci tožijo!“

Ravnatelj je bil nervozen, prižgal si je portoriko in jezno puhal dim v okno, pred katerim je stal.

„Gospod ravnatelj, disciplina! Vse prevzamem nase in tudi izjavim, da takoj drage volje zapustim službo, če je dovoljeno, da sme vsak rovati in kršiti disciplino. Barona

poznam! Njemu je disciplina vse in odločen sovražnik je vsake delavske emancipacije in blaznih teorij, katere zastopa zdravnik.“

„Apropos, zdravnik! Ta jo skupi, če je zamudil porodnico! Škoda zanj! Kar je storil pri moji Gerti, se ne dá popisati. In kako ga je hvalil svetnik, in danes tudi baron!“

„Veš, ti kontrolore, iz tebe govori oče. To je jako lepo. Mi imamo pa tudi oči, in sicer objektivne. Če ga je hvalil svetnik — no, saj ga mora. Ptiči iz enega gnezda letijo skupaj. Jaz baronu že odprem oči!“

„Ali veste še kak slučaj, ki bi bil zoper zdravnika?“

Ravnatelj se je obrnil od okna.

„Prosim, pet jih je že, za katere vem. Ali gotovo jih je več!“

„Sicer so pa ljudje čudni, zakaj se ne javijo dopoldne“, omenja kontrolor.

„Kaj si advokat zdravnikov? Počakaj, veruj mi, da se pokesaš za vsako besedo, ki si jo govoril v prilog temu človeku!“

„Nikar prestrastno! Vidva sta si nasprotnika in zato sodita prečrno. Jaz ga čislam kot globoko izobraženega in tehtnega strokovnjaka. Ali trdim pa tudi, da bi bil drugod zelo na mestu, pri nas pa bržkone ne bo zanj!“

Seme je kar pogoltnil ta stavek ravnateljev.

„Da, da, gospod ravnatelj, kolosalno modra sodba! Kdaj sem ugovarjal zoper njegovo znanje; ali v tvornici nam lahko vse pokvari, vso disciplino razruši — in potem? — To je vendar lapidaren dokaz za to, kar ste trdili, gospod ravnatelj, da se ga je treba iznebiti. Prepustite stvar meni, in stavim, da zapusti tekom pol leta to službo.“

Direktor se je zopet obrnil proti oknu. Kontrolor bi bil rad ugovarjal, pa je čakal ponižne sodbe ravnateljeve. Ta se ni obrnil od okna, in ko je Seme začel vnovič z dolgoveznimi stavki obirati zdravnika, se je ravnatelj obrnil proti njemu:

„Molčite! Govorite jutri! Vsak glej, da se opraviči, moja vest je čista. Skrbite, da so vse knjige in računi v redu. Pojdite!“

Ravnatelj je ostal sam v sobi. Čeprav si ni mogel ničesar očitati, ga je bolelo vendar spoznanje, da je večkrat premalo ravnatelj, da se dá pregovoriti od Semena ali od koga drugzega. In sedaj ga je jezilo to, da bo moral zagovarjati stvari, ki so se dogodile zoper njegovo voljo. Jezen je premetal nekaj listov in knjig potem pa odšel iz pisarne v park.

Seme je hitel nato takoj v tovarno. Poklical je Miklava Hostnika od dela. Mladenič je stopil ponosno pred nadzornika in prašal, česa želi.

„Kje je Peter Rožman?“

„Ne vem, gospod nadzornik!“

„Ne vem, ne vem — kako odgovarjaš!“

„Pravično in dostojno!“

„Povej, kaj je pisal Rožman baronu?“

„Izvolite prašati gospoda barona!“

„Bestija, ali boš tako govoril z menoj?“

Seme je dvignil roko, da bi dal Miklavu klofuto. Hostnik je odstopil za korak in ga pomeril od pete do temena. Nato se je obrnil in zaklical delavcem:

„Tovariši, ali ste videli? Gospod nadzornik misli, da smo paglavci z ulice!“

Mnogo divjih pogledov se je zapičilo v Semena, da se je ustrašil in preklinjevaje odšel. Zgrabila ga je neka groza in čudna slutnja se mu je pojavila: kaj, če so vse te pesti zoper mene?

XXVI.

Ko je dr. Sluga šel tisto popoldne o prihoduhu baronovem na izprehod, se je nameril proti vasi, kjer je izvedel za Petrovo stanovanje. Ker je vsak dan potoma pogledal bolnike, ki so bili nevarnejše bolni, je hotel takrat tudi k bolniku, ki je bil v obližju hiše, kjer je stanoval Rožman. Sklenil je, da gre do njega in mu pove, kako je prosil zanj, pa da mu nasvetuje, naj se obrne do vrhovnega voditelja tvorniškega podjetja, da ga sprejmó zopet v delo. Pripravljen je bil, da gre sam ob priliki do barona in prosi za Petra. Dasi je bila doma njegova prošnja odbita, je vendarle za trdno upal pri baronu več doseči.

Potoma, nekaj minut od tvornice, mu prihiti naproti dekle.

„Lepo Vas prosim, hitro, teti je tako slabo. Zelo težko Vas čakajo!“

Ko izve zdravnik, da je v nevarnosti porodnica, pokara prav oestro dekle, zakaj ne pošljejo prej ponj, ko vendar vedó, da rad in naglo pride.

„Saj smo poslali. Že dve uri je tega. Vratarju sem sporočila. Pa je rekel, da že naznani. Hotela sem sama do Vas, pa me ni pustil.“

V zdravniku je vzkipela jeza. Nobene besede več ni izpregovoril in hodil je tako hitro, da je dekle zaostajalo in moralo včasih teči za njim. Cela vrsta sklepov, zabavljic in najostrejših stavkov je šumelo po zdravnikovi glavi. „To ne gre več, to je nezaslišana malomarnost! Tega kratko in malo ne trpim več! Baronu naznanim, po listih razbobnam ta nered, rajši vse popustim, kakor bi živel še pri takih ljudeh...“

Na čelu so mu stale potne kaplje, lica so mu bila razpaljena, ko je stopil k bolnici.

„Precej v bolnišnico!“

V hiši je nastal jok, branil se je mož, krog postelje zbrane žene so jadikovale. Edina bolnica je gledala vdano in mirno v zdravnika.

„Nič se ne bojte! Vdajte se v voljo božjo! Sam Vam ne smem in ne morem pomagati. Bodite veseli, da ste tako blizu mesta. Drugod bi Vam ne bilo pomoči...“

Dobili so v naglici koleselj, zdravnik je sam pomagal in ukazoval, kako naj položijo bolnico na voz. Potem je še zase dobil skromen voziček in se odpeljal za njo v bolnico...

„Hvala Bogu, rešena je!“

Tako je ogovoril zdravnik Prosenca ob desetih v kavarni, kjer je adjunkt vsak večer dominal z umirovljenim polkovnikom. Po operaciji v bolnici se mu je zahotelo po družbi, zato je poiskal Prosenca.

„Ni res, izgubljena!“

Prosenc je pristavil domino k vijugastemu skladu na kamenito mizo, polkovnik je priložil zadnji kamenček in zavpil: „Domino!“

„Vidiš, da je izgubljena!“

Adjunkt je podal doktorju dolgo roko čez mizo in mu primaknil stol.

„Kje — odkod prihajaš tako pozno? Od kake bolnice?“

Dr. Sluga je navdušen pripovedoval o srečni operaciji in končno dostavil: „Večjega užitka menda ni na svetu, kakor ga ima zdravnik, če se mu posreči težka operacija!“

„To bi bilo zame tako, kakor če bi sedajle dobil domino. Gospod polkovnik, še enkrat!“

Polkovnik je že plačeval.

„Hvala, jutri! Deset je ura — moram domov!“

„Star vojak! Vse na minute! Torej jutri na svidenje!“

„Že teden dni te ni bilo blizu. Ali je epidemija pri vas, ali si pa zaljubljen tako, da ne utegneš v mesto?“

„Danes sem zopet jezen, da bi najrajši klofotal!“

„Pa udari, če te srbijo prsti, samo mene nikar, ker bi me moral preveč, da bi me ujezil. Čuden patron si pa le. Pravkar tako veselje — in zopet strašna jeza — vse zano. Sicer je to pravzaprav jako dobro; veliko veselje — plus, velika jeza — minus — to je enako ničli.“

Prosenc je po tablici načrtal velik plus in minus in veliko okroglo ničlo.

„Ergo si danes popolnoma navaden, normalen človek!“

„In ti — si gotov s svojo logiko?“

„Sem!“

„Torej poslušaj!“

Zdravnik je povedal prijatelju o malomarnosti, ki vlada v tvornici glede bolnikov, in mu zatrdil, da gre do barona.

„Do tega sedaj lahko prideš, ker bo jutri bržkone v tvornici.“

„Kako to?“

„Ná, beri!“ Adjunkt mu je dal večerni list „Čas“ in mu pokazal s prstom odstavek: „Tujci v hotelu Rusija“.

„V tovarni o tem nihče nič ne ve! To je kakor nalašč zame. Jutri bom še pravega

temperamenta — ne premrzal in ne prevroč!“

„Kar si mi povedal, diši skoro po policiji. To stvar zgrabi odločno. Ali povem ti takoj, da moj sodnijski nos v tem grmovju duha še drugo divjačino!“

„Kakšno?“

„Sovražnik mora biti često tudi slepar, da se iznebi neljubega tekmeča. Kaj ko bi Seme sejäl tu svoje ukane? Nebrižnost za svoje dolžnosti pri zdravniku — posebno v takem slučaju — to je precej neprebavljiva kost in nevarna. Vedi pa, da nisem še rekel ničesar. Toda, dečko, bodi previden in pa odločen. Sedaj ti že gorí na ognjišču in praznih loncev nimaš v omari. Če te prav ljubeznivo odpusté, glej, da jih prehitiš!“

„Lukec, Lukec, ker imaš opravka samo z inkriminiranimi ljudmi, misliš o vsakem najgorje. Tak pripomoček bi bil pač za Hanibala pregrd.“

„Saj pravim, da nisem nič rekel. Pij z mano en rostopčin in pojdiva spat! Jutri se pa dobro drži pred baronom!“

Dr. Sluga je domov grede razmišljal Prosenčeve besede. Čimbolj se je bližal tvornici, bolj se mu je zdelo mogoče, da bi bil Seme naperil zoper njega tako lopovščino. Saj je vedel, kako neizmerno ga črti izza dobe dvoboja. Videl ga je mnogokrat v družbi s Klešmanom, in ta mu je gotovo verni sluga za kozarec pijače. Živo se je domislil onega večera pred nekaj meseci, ko je šel prvič tako proti tovarni. Kaki naklepi, kako idealno je sodil o vsem! In danes je videl, da ni dosegel za človeško družbo družega, kakor da vidi nekoliko jasneje v svet in da je ta čisto drugačen, kot si ga je želel in mislil.

Ko mu je vratar odprl, ga je razburila Klešmanova pričujočnost, da bi bil kmalu začel rohneti nad njim. Toda zatajil se je. Šel je molče mimo njega, kakor mimo stroja.

Drugo jutro je bilo zbranih mnogo delavcev pred pisarno — vsi v praznih oblekah. Prejšnje čase se je bralo vsakemu z lica, če je bil pozvan k ravnatelju ali k baronu, kako je nemiren, plašljiv in čisto ponižan,

kot bi se plazil po vseh štirih v prahu. Danes je sevala z lic vsem samozavest. Govorili so glasno med seboj, bili so celo dovtipni in njih smeh je bil glasan, kakor bi se smejal velikan pritlikavcu. „Naša moč“ to je bil prapor v njih dušah. Zvečer so imeli posvèt pri Petru in so se do besedice zmenili, kako da govoré: vsi dostojno, enako in pa odločno. Upali niso nič. Pravzaprav so se še bali kakih ugodnosti. Zakaj potem bi njih moč ne prišla tako do veljave, kot so se nadejali. Vživili so se z neko gorko strastjo v tisti mogočni dan, ko se pokaže njih sila in ko začnó narekavati zahteve.

Nadzornik je šel parkrat mimo njih. Gledal jih je z zaničevanjem. „Pasje duše!“ bi bil rad zatulil mednje. Ali vedel je, da je njemu bolj vroče kakor delavcem. Strpeti pa vendar ni mogel, da se je mimogrede zadel s komolcem Hostnika.

„Prostor!“ je zanjergal jezno.

„Saj se ne peljete s parom konj!“

Delavci so se namuzali, Seme jih je ošinil s pogledom in odprl usta. Toda kletev je pogoltnil in odšel skozi vrata.

Točno ob devetih se je pripeljal baron. Velel je, da takoj delavci vstopijo. Prvi je bil klican Rožman.

Srce mu je bilo vendar dokaj razburkano, dasi je bil tako trdne nade v delavsko moč, da je v duhu gledal že samega barona, kako mu sega v roko in govori z njim prijazno in prijenljivo.

Rožman je bil dolgo pri baronu. Ponovil je še enkrat vse pritožbe, slikal bedo delavstva in govoril o krivicah, ki se jim godé, zlasti po nadzorniku. Baron je kadil in poslušal. Včasih si je s svinčnikom zapisal kaj malega na papir. Ko je Peter dokončal, je čakal radoveden odgovora. Toda baron je trdovratno molčal in mu dal znamenje z roko, naj odide.

Tovariši so zunaj napeto čakali Petra. Ko se je prikazalo njegovo pordelo lice, so vprli vanj prašajoče oči; toda Peter je skomizgnil z rameni in ni nič odgovoril. Za njim so prišli na vrsto drug za drugim. Vsak je povedal svoje — pravzaprav isto,

kar Peter. Zato je tega in onega baron prekinil: „Dovolj!“

Tako so se zvrstili vsi, in nihče ni dobil besedice ugovora ne odgovora od barona. Ko je prišel zadnji, je ukazal baron, naj čakajo pred pisarno, da jih pozove še enkrat.

Nato je prišel ravnatelj.

Baron mu je bral tožbo za tožbo. Ravnatelj ni tajil nobene stvari. Nekaterih niti vedel ni. Toda večni refren zagovorov je bil: „Gospod baron, disciplina zahteva! Pri takih ljudeh je celo potreba, da je človek včasih prestrog, celo deloma krivičen. Sicer ni nobenega strahu, in če tega ni, ni reda — ni discipline. Nadzornik je večkrat prenel; ali železna roka je v tovarni. Da je zapodil Petra Rožmana, ni bilo prav. Ali tu zahteva zopet kolegialnost in disciplina, da ravnatelj ne ugovarja. Sicer se je pa pokazalo, da je bilo to zelo koristno.“

„Koristno?“ je hlastno prašal baron.

„Da, koristno, ker so poslej delavci pridnejši in veliko ponižnejši!“

„Pa se mi niso zdeli, ko sem jih zaslišal!“

„Priučena stvar! Vse to je zrastle pri Rožmanu. Zato naj se jim prepove z njim občevati. Kdor ne bi bil poslušen, je isti trenutek odpuščen. Par zgledov in red je zagotovljen!“

Baronu je nasvet ugajal. Kot aristokrat in še celo parvenu je tičal s svojimi nazori v predstoletni hlapčevski megli, ko se je moral podložnik na široki cesti umakniti gospodu v jarek, da ni bil zbičan od valptovega korobača... Zato je drage volje smatral delavske tožbe za predrzno in kaznivo širokoustenje, katero je treba ukrotiti s palico. Ko je ravnatelj baronu povedal, koliko da je bilo zadnjič čistega dobička, ko so pripeli delavce za čezurno delo brez nagrade, je baron ravnatelju milostno poklonil drago smodko in se prav prijazno poslovil.

S tem je bila Semenu pot uglajena. Z enim stavkom mu je direktor namignil, da se mu ni treba bati. In Seme je vstopil s suženjsko servilnim licem in kakor človek, čigar vest je še detinsko čista.

Seme je igral še večjo vlogo in večji humbug z disciplino. Govoril je o smrtni nevarnosti, v kateri biva vedno in povsod — toda on smatra to za svoj poklic in je pripravljen slednji dan preliti kri od delavčeve roke za blagor in srečo toli odličnega konsorcija, ki ima pri tvornici svoje delnice.

Baronu se je lice jasnilo. Ali vendar se je premagal in nabral čelo v resne gube. Semenu mogočno velel, naj v bodoče vsako večjo kazen izvrši v sporazumu z ravnateljem.

Seme se mu je hinavsko zahvalil za ukor in je rekel, da je kot mladenič presrečen, če je vreden nauka iz ust gospoda barona.

Nato je poprosil kratke besede.

Baron mu je dovolil.

„Jako bridko mi je in najtežje, kar me more zadeti, ker sem prisiljen omeniti par stvari glede zdravnika — svojega kolega.“

Bombastično je naslikal, kako se ponižuje med delavci, kako se zanje poteza in ruši s tem disciplino, kako ima preveliko zasebno prakso in s tem zamuja in zanemarja službo — postavim slučaj s porodnico včeraj.

„Naj vstopi takoj zdravnik!“

„Sluga sem ponižen, na službo, gospod baron!“

Zdravnik je vstopil dostojno, a niti sledu ni bilo na njem, da bi se plazil po tleh pred baronom. Stal je pred njim kot človek, ki ima trdno zavest, da je vršil natančno svoje dolžnosti, da je vedno storil več kakor samo zadosti.

Baron ga je sprejel mrzlo, z mrčeznim pogledom.

Pričel je s formalnimi vprašanji.

„Je mnogo bolnikov?“

„Sedaj ne. Pozimi je vladala pljučnica, pa se je posrečilo razen enega vse oteti.“

„Bržkone majhni katari!“

„Oprostite, to trditev odločno odklanjam, ker bi bil sicer slepar, ne zdravnik!“

„No, bogovi tudi niso zdravniki!“

Dr. Sluga je imel hitro odgovor na jeziku, pa ga je baron prehitel.

„Vršite tudi zasebno prakso?“

„Da!“

Zdravnik je odgovarjal skoro pikro.

„To mnogo nese!“

„Zdravim mnogo siromakov!“

„Ahà, renomé!“

„Samo deloma. Meni se bedno ljudstvo smili!“

„Fraza!“

„Morda pri gospodu baronu, zame ni!“

Baron ga je jezno in porogljivo pogledal.

„Ker na troške renomeja — â — pardon — ideala, trpi tvornica, to je tudi fraza, kaj ne!“

„Ta stavek si odločno prepovem. To je neresnica!“

„No seveda, recimo, včerajšnja porodnica!“

„Ta je oteta, pa bi bila vsled nemarnosti nekih oseb lahko umrla. Bil je slučaj, da sem zvedel zanjo.“

„To so jako zanimivi slučaji!“

„Tako zanimivi, da me je sram govoriti o njih. Sicer mi je že jasno, da za izrazi gospoda barona tiči podla in lažnjiva denunciacija! Zato zahtevam odločno najstrožje disciplinarne preiskave. In če se mi dokaže najmanjša malomarnost ali zamuda dolžnosti po moji krivdi, zapustim danes službo in grem ne samo iz tvornice, ampak iz province, iz cesarstva. Ker pa vem, da je to nemogoče, se vseeno zahvaljujem danes za službo in glasom pogodbe v petih mesecih zapustim to mesto; zakaj z ljudmi, ki so tako propali, da tovariša krivično denuncirajo — s temi meni ni občestva! Klanjam se!“

Baron je hotel nekaj ugovarjati, pa Vinko je bil že pri vratih in je odšel s trdimi koraki.

Barona je zdravnikov nastop poparil. Nikakor ni bil tako kratkoviden, da ne bi spoznal, da tako nastopa pred šefom edinole čista vest. Pozval je naglo vse uradnike in nervozno povedal zdravnikovo odpoved in zahtevo o disciplinarni preiskavi.

„Vi ste govorili o oni porodnici. Kaj je na tem? Zdravnik je izjavil, da je oteta, pa da je kriv nekdo drugi, če bi umrla. Kdo naznanja bolnike?“

Nadzornik je menjaval barve.

„Vratar — gospod baron, vratar navadno. Včasih seveda tudi jaz —“

„Kje je vratar? Ponj!“

Seme je zbežal po Klešmana. Potoma je potegnil iz listnice dva desetaka.

„Klešman, tu imate in molčite o meni! Sicer sva oba izgubljena. Recite, da ste bili pijani, da ste zaspali in pozabili javiti! Hitro k baronu! Hud je kakor satan! Na kolena pred njim, jokajte, dam Vam še pijače — cel polovnjak!“

Klešman je samo zeval in hodil globoko po sapo. Oči so mu bile izbuljene, stal je okamenel in v roki tiščal krčevito dana desetaka. Nadzornik ga je zgrabil za rokav in vlekel s seboj. Denar mu je izpulil in mu ga vtaknil v žep.

Ko je Klešman stopil pred barona, je začel pokolcevaže jokati in se zgrudil na kolena, da je zacingljala svetilka na stropu.

„Kaj ste storili?“

Baron je zarežal nad njim srdito.

Klešman je pa brez zveze ponavljal: „Pijan — zaspan — odpuščanja — odpuščanja!“

„Poberite se!“

Klešman je drsal še nekaj časa po kolenih, potem se pa prihuljeno izmuzal vun.

„Gospod ravnatelj, kaznujte ga strogo! Sicer se mi zdi ta človek strašno bebast. Odpovejte mu službo, pijancu!“

„Ni tak pijanec. Navadno zelo vesten. Ali jezo ima strašno. Ta ga ujezi, da se potem napije. Ima tri otroke, kaj bi reveži začeli!“

Ravnatelj ga je zagovarjal in Seme je vsak stavek spremljal s kimajočo glavo.

„Torej strogo kazen! In sedaj preiskava glede zdravnika? — Nadzornik, govorite sedaj!“

„Kar sem rekel, gospod baron, saj drugega ne vem; ampak take misli — no —“

„No, no — to ni nič! Dejanja! Če ne veste ničesar, kaj potem govorite?“

Barona je trla jeza, ko je čutil, da se je sam vrezal, ker je brezpogojno verjel Sementu. Ranjen je bil njegov oholi napuh. In to ga je silno bolelo.

„Ali naj bo s tem dokončana preiskava? Gospod ravnatelj, imate Vi glede službe kako tožbo, nered?“

„Nimam; samo kar sem omenjal: idealne teorije!“

„To ni nič! Stvar se mora urediti! Naj vstopijo vsi pozvani delavci, med tem pokličite zdravnika, in potem izpregovorim vsem skupaj!“

Baron je bil nejevoljen do skrajnosti. Sedaj naj se pravzaprav opravičuje pred zdravnikom! Toda čemu? Saj je prosta pogodba med njima — lahko ga odpusti, kadar drago! Hlapec je, čeprav z diplomom!

Delavci so vstopili.

„Premislil sem Vaše pritožbe, imel natančno preiskavo in spoznal, da se je nekaj res dogodilo, pa da so to take malenkosti, o katerih se ne govori. Red mora biti! Če hočete kruha, morate biti pokorni. Vi pa, Peter Rožman, ste hujskač, zato se takoj odstranite, z Vami nimam govora!“

Rožman se je obrnil in odhajal.

„Če gre on, gremo mi tudi!“ se je oglasil Miklav Hostnik.

„Vsi za Petrom!“ je gremelo v sobi. Delavci so se obrnili proti vratom.

Peter jih pa ukazovaje pogleda in veli:

„Ostanite! Jaz sem sam, vi imate družine!“

Vsi so razumeli njegov izgovor. Veleval jim je samo previdnost, da se ne izdajo nadaljni naklepi. Delavci so ostali.

„Prva pametna beseda, ki jo je ta človek izpregovoril! Družine imate, otročičke, kaj bi začeli, če bi se vi očetje puntali in izgubili kruh! Vse bi vas lahko zapodil, pa se mi smilite. Torej pridno delajte, bodite prepričani, da bom skrbel za Vas! Pojdite!“

Na obrazih delavcev, ki so nemo odhajali iz sobe, je igral smeh, tisti grozni, ironični smeh, ki je kričal v svet: Lažeš! — Odšli so zadovoljni, da niso nič opravili. Zakaj sedaj so bili prepričani, da slovesni dan, ko vstane moč, ni več daleč.

Nato so se zbrali uradniki.

Baron se je očitvidno premagoval, da je govoril mirno, celo sladko.

„Gospod doktor, kar sem omenjal prej, je preiskava dokazala za neutemeljeno. Bila so mala nesporazumljenja in torej tudi drugo vse odpade. Želim veliko uspeha v lepem zvanju!“

„Ne odpade nič. Kar je rečeno, je rečeno. Izjavljam pa, da s tem še nisem zadovoljen, zlasti, ker bi moj dnevnik lahko govoril tako strašno — pa pravično, da bi marsikoga obhajala zona. Toda nisem bil nikoli denunciant ne po pravici ne po krivici — zato je in ostane tudi moj dnevnik nem. Dotičnega pa, ki je govoril o meni take laži, nazivljam vpričo zbrane družbe nesramnega lažnika! Moj naklon!“

Dr. Sluga je ponosno zapustil urad.

Baron je skomizgnil z ramami in se obrnil proti nadzorniku.

„Ste slišali? Poslej je stvar Vaša zasebna zadeva!“

XXVII.

Opoldne tistega dné so vrveli delavci iz tovarne izredno glasni. Celo dopoldne so napeto čakali izida. Sedaj so ga izvedeli. Nekateri so z glasnimi opazkami dajali duška nejevolji. Toda pobitosti ni bilo na njih obrazih. Nasprotno, celo nekaj veselega, koprnečega se je svetilo na umazanih licih. V vseh se je zbudila jasneje zavest, da jim pravica ne odpre vrat, da ponižno trkanje izziva le roganje. Treba bo udariti s pestjo, da se vse zamaje, potem se še-le odpró ušesa vsem tistim, ki so gluhi za njihove vzdihne.

Peter se doslej ni menil nič za delavke. Celo opozarjal je tovariše, naj njim prikri-vajo namene. Toda dekleta so izvedela vse že davno. Ni bilo mogoče prikrivati skrivnega sklepa, ko se je tisoč delavcev na vsakem križpotu tajno pogovarjalo o zmagi „naše moči“. Med delavkami se je za stvar najbolj zavzela Maretka. Ko se je Peter poslovil od nje in ji govoril nerazumljive stavke, je bila potrta in lice ji je bledelo. Oči je vpirala v tla, kakor bi iskala bisera, ki ga je ljubila, pa ji je naenkrat zdrsnil iz roke. Ko je izvedela, kaj namerava Peter, ko je slišala njegovo ime izgovarjati s častjo in

spoštovanjem, tedaj se je vzravnala. Oči so se ji zasvetile v divjem žaru. Navdušeno je govorila pri tovarišicah in te je zvezala z njo neka ljubezen, katere niso doslej poznale. Prazni pogovori, brbljanje vodenih novic, obiranje in opravljanje je skoro prenehalo. Začele so govoriti resnejše stvari. Maretka je dobila celo knjig in delavskih časnikov. Pred kočico na hribu je ob nedeljah na glas brala sodelavkam. Prešinil jih je neki duh, kakor bi na zaspano mravljišče posijalo pomladno solnce. Vse je dvigalo glave, vse se je gibalo in hrepenelo po nekem cilju, ki doslej še misliti niso upale nanj.

Zato so vse delavke z glasnimi sodbami zapuščale tistega dne tovarno in obsule z vprašanji — delavce odposlance. Peter je tedaj zopet govoril z Maretko. Zdela se mu je zelo izpremenjena. Prej je bila rahel cvet, poln vonjave. Kadar je prišel v njeno bližino, se mu je tajalo srce. Celo glas je brzdal, da ne bi govoril prehrupno v bližini tega dekleta. Ali sedaj je bila Maretka ponosna, stopala je nekam odločneje. Govorila je glasneje in njen smeh je bil poln samozavesti. Peter je bil zelo vesel. Šla sta vštric. Ali kar nič nista čutila tihih ljubezenskih sanj. Nič nista govorila šepetaje. Čutila sta, da jih družijo nova, doslej nepoznana ljubezen, tista silna ljubezen, ki se poraja v boju za obstanek in ki zveže soborivce nenadno in trdnejše od vsake druge strasti. Rožman je bil ponosen na svoje dekle in obljubil ji je sporočil in naukov ter jo kot voditelj vpricho vseh nazval poveljnico delavk.

Delavci so tedaj tudi že izvedeli, da je zdravnik odpovedal službo. Pravi vzrok jim je bil neznan. Toda dobro so slutili, da je zdravnik vendarle edini človek, ki čuti ž njimi in prav zato mora od onih, ki jih črtijo. Peter mu doslej ni zaupal. Govorila sta nekaterikrat, pa vselej je zdravniku prikril svoje namene in se je vselej izkušal izogniti pravemu odgovoru na vprašanja. Današnji dan je pregnal vso nezaupnost. Od Maretke je izvedel, da je doktor zanj prosil pri vod-

stvu in da ni bil uslišan. To je vzbudilo v Petru hvaležnost, in vsi delavci so govorili navdušeno o Slugi, in če bi bil ta dvignil roko, vsula bi se za njimi cela armada, ki bi šla slepo zanj v pogibelj.

Pri uradnikih ni bilo pravega veselja. Baron je zapustil precej ozlovoljen tvornico. Pri vozu je še naročal ravnatelju, naj je strog z uradniki, naj mu vsako malenkost takoj naznani, naj skrbi za red, naj delavcem tuintam vrže kako drobtino v poboljšek. Zakaj velike pogodbe sklepa za izdelke v inozemstvo. Treba je pridnih in voljnih delavcev. Spoznal je dodobra, da nekaj vendarle tli pod pepelom, kar bi utegnilo roditi občutljivo škodo, če izbruhne ogenj o pravem času.

Uradniki so še nekaj časa govorili po baronovem odhodu, ali govor jim ni tekel. Porazšli so se kmalu. Zlasti jih je težil mračni obraz ravnateljev, ki je bil malobeseden in zaderčen.

Zdravnik je bil vesel, vendar ni mogel utajiti v sebi velikega razburjenja. Zadovoljen je bil sicer z izidom in uvaževal je, da mu je dal baron vsaj deloma zadoščenje za zlobne klevete. Toda na jasnem še ni bil, odkod izvirajo tožbe. Sumničil je najbolj Semena. Zaupal pa pravzaprav ni nikomur. Zato ga je veselilo, da je izrekel oni zadnji stavek — da je nesramni lažnik tisti, ki je govoril o njem tako krivično. S tem stavkom je dal duška v jezi, ki ga je trla zato, ker so ga napadli tam, kjer je bil najbolj občutljiv, ko so mu očitali malomarnost v službi, za katero je gorel najčistejši idealni ogenj v njegovi duši.

Delati tisti dan ni mogel. Došlo je par strokovnih časnikov. Drugekrat jih je komaj pričakal in zlepa bi ga kdo ne spravil iz sobe, preden jih ni prebral. Danes je razrezal liste — brati pa ni mogel. Zato je šel vun na samotno stezo in hodil zatopljen v misli. Krotil in urejal je kaotično zmes, ki mu je brnela po glavi. Pa ni se dalo. Čedalje bolj je bil vznemirjen in zahotelo se mu je po družbi. Domislil se je mirnega in mrzlega Prosenca. Takoj je sklenil, da ga na

večer obišče. Domislil si je potoma, da tisti dan še ni bil v bolnici, zaradi baronovega prihoda je bil zadržan. Zato se je vrnil s sprehoda in krenil proti bolnišnici.

„Marjeta, kaj novega?“

„Nič, prosim lepo, gospod doktor, nič. Samo oni trije in dve dekleti, kakor včeraj!“

Zdravnik je šel v sobo od bolnika do bolnika. Enemu je dovolil, da lahko drugi dan gre iz bolnice, drugim je tolažilno zagotavljal, da so blizu okrevanja. Obisk je bil hitro gotov.

V veži ga ustavi Marjeta.

„Naj ne zamerijo, ali gredó res proč, lepo jih prosim, naj ne zamerijo, če jih prašam.“

„Res!“

„Jezus Marija, zakaj so to naredili?“

Marjeta je skremžila obraz in segla po predpasniku, da si zakrije solze.

„Pa drugi pride!“

„Takega nič več! Potem jaz tudi ne bom več tu. Saj imam ene krajcarje na strani, bom že živela. Pa saj se še morda prenaredi, kaj mislijo?“

„Ne bo se ne!“

Zdravnik je odšel. Starica je pa ihtela v veži.

Nekoliko od bolnice je srečal dr. Sluga Almo. V bolnici je ležalo slabotno dekle, ki je imelo sušico. Z Almo sta bili dve leti skupaj v ljudski šoli. Alma je s posebno ljubeznijo skrbela za sirotko, ki je bila brez matere — očeta ni nikdar poznala. Vsak dan ji je prinesla piškotov, sadja ali kak boljši prigrizek. Tako se je navadila teh človekoljubnih obiskov, da bi skoro rekla: Diem perdidi — če ni bila pri bolnici.

Ko jo je Vinko zagledal, ga je nekaj spreletelo. Samemu ni bilo jasno, ali se je ustrašil, ali se razveselil in zahrepenel po Almi. Vedel je in čutil dobro samo to, da mu srečanje z Almo ni tako, kakor če bi srečal katerokoli znanko. Zapazil je tudi, da je Alma rahlo zardela in je nekako nemirno popravila zavitek, ki ga je nesla v roki.

„Klanjam se, gospica!“

Dr. Slugi je korak obstal. Ni imel namena, da bi govoril z njo, mislil je samo, da jo dostojno pozdravi in gre mirno svojo pot. In vendar mu je zastala noga; z nevidno silo so ga prijele tiste lepe, velike in otroško odkritosrčne oči ter mu ukazale, naj obstane.

„Zopet usmiljena sestra?“

„Da, k Lizi grem. Slaba je, kaj ne?“

„Zanjo ni pomoči.“

„Revica, da bi le bila kmalu rešena! Zelo se mi smili, zlasti ker nima nikogar!“

„Saj ima Vas, gospica!“

Alma je povabila oko. Vinko pa zopet ni vedel kako in zakaj je nadaljeval.

„No, ko bi jaz imel v boleznih tako prijateljico!“ ...

Zdravnik je izrekel te besede tako mehko in koprneče, da je dobro spoznal, kako je izpregovoril velik in resen stavek, in skoro bi se ga bil ustrašil.

Alma je dvignila proti njemu vprašajoče oči, ki so ga pogledale, kakor bi dva keruba dvignila goreča meča in mu zagrozila: „Gorje ti, če se šališ, če si lažnik!“ ...

Ali hipoma je postala Alma mirna in prašala kar na celem:

„Torej je resnica, da nas zapustite?“

„Žalibog, da je!“

Za majhen časek je nastal molk. Almi so se razburile prsi. Oči so se ji zasvetile, kakor bi koprena iz čiste rose legla nanje.

„Kako Vas je škoda!“

Almi se je glas tresel. Vinkotu je ginil svet krog njega, zaslišal je udarce svojega srca, približal se je Almi, in kakor bi ga vodila usodna moč, katera je bila v trenutku edina zmagovalka, segel je z desnico po beli roki Almini.

„Alma, pojdite z menoj od tod!“ ...

Roka je stisnila roko, sezidan je bil skrivnostni most, na katerem sta se objeli dve sorodni duši in se prelili druga v drugo v neskončnem poljubu ...

Zdravnik je prišel domov. Sprva se ni mogel prav zavedeti, kaj se je zgodilo. Bilo mu je, kakor bi prišel iz neznanega sveta, kakor bi se zbudil iz sanj. Ali to očaranje

ni trajalo dolgo. Hitro je spoznal, da stoji vse, kar se je dogodilo, na trdnih tleh, na zemlji, da je realna resnica.

„Alma, ti si moja...“

Naglas je vzkliknil in nato segel na pisalno mizo po kristalno čašico, kjer so dehtele njene vijolice, in iskreno jih je pritisnil k ustnicam in vsak kelih cvetlice je pil gorkoto velike ljubezni — — —

Nekdo potrka.

Nadporočnik Virant in avskultant Grm se mu predstavita. Sedejo.

„Prihajava v imenu nadzornika Egon Semena, naznanjat, da zahteva zadoščenja, ker ste ga imenovali nesramnega lažnika!“

„Čast mi je, da pozdravim gospoda v svojem stanovanju, in prav drago mi je, da sem vsaj izvedel, kdo je oni nesramni lažnik, ki je mene pobalinsko obrekel.“

„Torej vzdržujete to trditev, to žaljenje, gospod doktor?“

„Vedno, gospod nadporočnik!“

„Tedaj ste pozvani, da daste vitežko zadoščenje! Pošljite nama sekundante, da določimo!“

„Ne pošljem nikogar!“

Na poziv gospoda nadzornika izvolita mu sporočiti ta odgovor:

Človek, ki svojega tovariša obreče in po krivem denuncira šefu, nima nikake pravice več, da bi sploh govoril o vitežki časti. Za takega je klofuta in korobač! To mu povejta in to, da si od takega človeka najstrožje prepovem vsako pozivanje s pristavkom, da je nekaterim znano — zdravnik je pogledal nadporočnika — kako je Seme celo tedaj, ko vitežki brani čast s sabljo, prav nevitežki. Upam, da sta me razumela!“

Nadporočnik se je dobro spominjal dvo-boja s Prosencem in je vedel, da je Seme tam v resnici zaigral pravico, da bi še koga klical na boj.

„Torej odklanjate poziv? Če to storite, so Vam pač znane posledice — — —“

„Odklanjam z vso odločnostjo in vem, da moja čast ni za solnčni prašek umazana, ker odklanjam. Svobodna pa je njemu pot tjekaj, kamor gre ozmerjana ženska z ulice iskat zadoščenja za razžaljeno čast! Gospoda, s tem sem gotov! Želita še česa?“

„Ne!“

(Dalje.)

HERALDIKA.

J. ŠUBIC.

JANKO JOVAN:

DOMAČI OBRTI NA KRANJSKEM.

(DALJE.)

VIII.

Pletarstvo.

obrtom, katerih še ni in jih skoro ne bode izpodrinila velika industrija, prištevamo po vsej pravici pletarstvo, katero je udomačeno na mnogih krajih na Kranjskem. Sama prirodna lega sili prebivavce, da se oprimejo tega zaslužka. Dočim hriboviti kraji ne dajejo prostora temu obrtu, je tembolj razširjen v dolinah, kjer napajajo bistre vode našo zemljo ter vzklija iz nje bujno vrbovje ali protje. Vrba je namreč sirovina raznih pletarskih izdelkov. Peščeni bregovi Save, Krke in sploh drugih naših rek so gosto obraščeni z vrbovjem. Še, ko smo se kot otroci igrali ob Savi, se spominjam, kako so prihajali v poletnih dneh v jutro in zvečer pletarji iz Vižmarjev, Broda in drugih sosednih vasi, da si nabavijo snovi za svoje izdelke. Izbirali so le mlade, ne vejaste pognanke. Vsak je imel s sabo precej dolg, na koncu srpasto zaokrožen nož, „fovč“, s katerim je odrezaval mladike, ki so odletavale z grmovja, kot pada seno izpod kose ob seči. Ko so imeli že precejšno zalogo, so jo zložili v kupe, naložili na voz ter odpeljali domov. Če pa se jim je narezanega protja zdelo še premalo, so ga pustili ležati do jutra, ko so zopet prišli ponj. Protje pa seveda ni vedno godno za pletarja. Rabno je namreč le okoli sv. Jakoba, ko se lubje rado odloči od stebelca, ali ko se mûži. Doma so spravili vso zalogo v hladnem senčnem prostoru, pustili par dni, da se vleží, potem pa šli tem hitreje na delo. Mûženje je najkratkočasnejše opravilo pri pletarskem obrtu. Pri tem delu pomaga tudi lahko vsak,

od dečka, ki je komaj strgal prve hlačice, do starčka, ki prikrevsa s palico na prostor, kjer je shranjeno protje. Kdor ne more drugega, trga vsaj vejice od mladik. Orodje, katero rabijo naši pletarji pri muženju, je docela enostavno. Dober centimeter debelo paličico, poldrugo ped dolgo, razcepi nekako do srede, obreže obe polovici tako, da si stojita ostrini nasproti, in to glavno orodje je izgotovljeno. V ta precep vtakne mladiko, jo potegne parkrat na več krajih skozi, in lubje se odloči od stebliča. Ako še kaj ostane na njem, potrebitjo otroci, če jih je kaj blizu, sicer pa osnaži pletar sam s fovčem. To opravilo se vrši navadno proti večeru in tudi pozno v noč. Z delom namreč ne smejo predolgo čakati, kajti sicer bi se moglo prigoditi, da se sok pod lubjem posuši, lubje bi se prilepilo na steblič, in pletar ne bi mogel rabiti takega protja. Tudi mora paziti, da se mu preveč ne polomi, kajti iz takih paličic pač ne bo pletenic; porabil bi jih morda le še mesar za špile pri klobasah. Vse je pripravljeno za delo, vendar pletar še ne prične s pletenjem. Saj v času, ko je končal z muženjem, ga čaka mnogo dela na polju, in on se dobro zaveda, da je pred vsem kmet ter mu je pletarstvo le postranski posel. Zato čaka z delom do zime, ko ima zunaj že vse podelano, in prične sedaj s tem večjo pridnostjo. Paličice po 1 cm debele položi v križ, katerega vsak del obstoja iz 10 do 12 takih palčic, katere prične polagoma ovijati z vrbovimi mladikami. Med konce križa vtika še druge paličice, tako da ima sedaj obliko zvezde. Ko vse te oplete, je dno izgotovljeno in popolnoma podobno pajkovi mreži, le, da ni redko, temuč so pletenice nastavljene druga tik druge. Ko je dno izgotovljeno, zavije povprečne paličice navzgor, mednje nastavi še več novih, jih opleta enako kot dno, in vedno bolj se

NA POIZVEDBI.

J. SZERNER.

bliža njegov izdelek košari, kakršne vidimo vsak dan na glavah kmečkih ženskih, ki so prinesle v njih mleko ali poljske pridelke na prodaj. Da je močnejša in trpežnejša, je treba zlasti rob dna močno oplesti, kakor tudi zgornji rob zavihati, da se ne prične zvijati. Seveda jerbas ali „korba“, kakor ga spoznamo iz opisa, je šele sirov izdelek brez okraskov in olepšav. Da dobi lepši lik, vpletó vmes tudi živo-rdečih in modro-barvanih mladik, kar precej povzdigne ličnost pletarskega izdelka. Protje je ležalo celo leto skupaj do zime; zato je zarumeno in dobilo seveda tudi več madežev. To bi seveda škodovalo ugledu pletarjevemu, ako ne bi proti temu vedel pomoči. Toda naš pletar dobro razumeva svojo nalogo. V veliki kadi zapali žveplo in naloži svojih izdelkov, kolikor more, pusti nekaj časa notri, ter jih slednjič vzame vun lepo čiste in bele. Pa tudi to še ni dosti. Vse prevleče še z lakom, in delo je izgotovljeno ter ne bo delalo sramote svoji prihodnji lastnici. Najlepše izdelke pokupijo gospodinje o Veliki noči, ko dekleta skoro tekmujejo med sabo, katera bo v lepši košari nesla kolače v cerkev k blagoslovljenju. Izdelki se seveda razlikujejo po velikosti, in tudi cene se ravnajo po tem. Niso pa to naši edini pletarski izdelki. Poleg njih izdelujejo tudi podolgaste košare, nekoliko višje od zgoraj opisanih. Te imajo v sredini počez zaokrožen držaj, ker jih ne nosijo na glavi, ampak v roki. Delo je pri njih in tudi pri vseh ostalih enako kakor pri prejšnjih.

Med naše pletarske izdelke spadajo tudi košare, v katerih razpošiljajo sadje; te izdelujejo največ v južnih krajih, zlasti na Vipavskem. Veliko napravijo tudi malih košaric za igrače otrokom. Najljubše delo jim je pa opletanje steklenic. Delo gre hitro izpod rok, ni treba velike spretnosti, in kar je glavno: zaslužek je dober.

Tako bi bili do malega naštetí vsi izdelki, kakršne je dobiti pri našem domačem pletarju. Sploh moramo priznati, da iščemo zastonj napredka v tem obrtu. Z največjo

gotovostjo bi smeli trditi, da so bili izdelki pred stoletji na isti stopinji, če ne višji kot danes. Čudno to ni; saj nizke cene ne pripusté tolike skrbnosti, kot bi je mogli pričakovati.

Toda, ako govorimo o napredku, mislimo pri tem seveda preprostega pletarja, domačega obrtnika, ne onih, ki so obiskavali pletarske šole. Odtod se pač širi izdaten napredek v obrtu, a le žal, da se ga premalo oprijemajo.

Cene pletarskih izdelkov so različne. Sploh moramo priznati, da je skoro v vseh dosedaj opisanih obrtih zaslužek malenkosten, a pletarji so s svojim obrtom zadovoljni; saj količkaj priden in spreten delavec zasluži lahko 2 K na dan, a pride zlasti pri opletanju steklenic do 4 K. Večje košare, kakor smo jih v začetku opisali, stanejo povprečno 2 K in so dela enega dne, manjše naredi priden delavec tudi v dveh dneh. Opletanje steklenic se računi po večji ali manjši meri, in sicer se plačuje 1 1/2 l po 9 vin.

Te cene so vzete z ljubljanskega trga. Pred sv. Jakoba cerkvijo, kjer je postajališče lesenih izdelkov, se določajo tudi cene pletenicam. Drugod so cene zopet različne, zlasti, ker večina pletarjev oddaje svoje izdelke trgovcem, da jih razpečavajo in iščejo seveda tudi sami zraven zaslužka.

Produkcija je precej velika, saj pa je tudi ta obrt raztresena po vsem Kranjskem. Zlasti v sledečih krajih naletimo na pletarje: Vipavsko, okolica Idrije, Ribnica, Domžale, Cerklje, Visoko, Šenčur in v mnogih drugih vaseh. V ljubljanski okolici je obrt prav častno zastopan. Tudi v Bohinju je prejšnje čase cvetel ta obrt, a je v zadnjih letih precej opešal. Dočim so l. 1896. v Bohinju izdelali pletarskih izdelkov v vrednosti 4000 K, dobimo danes le tuptam človeka, ki je ostal še zvest pletarstvu.

Polovico izdelkov prodajo doma, druga polovica pa išče odjemavcev v sosednih deželah, zlasti na Hrvaškem, Koroškem in Štajerskem; tudi izven naše države se razpošiljajo kranjski pletarski izdelki.

Kakor smo omenili, zaslužek pri pletarstvu ni ravno slab. Ako zasluži kmetovavec pozimi, ko nima drugje zaslužka, tukaj do 2 K, je pač zadovoljen. Še veliko lepše bi se pa razvijal pletarski obrt, ako bi spoznali pletarji pomen strokovne izobrazbe ter pošiljali svoje sinove k poučnim tečajem. Dostikrat bi vplival na napredek obrta cele vasi en mladenič, ki bi se izučil tudi v umetnejšem pletenju. Trg je velik in za odjemavce ni treba skrbeti.

Slednjič omenjamo še nasvetov, ki jih podaje dr. Pečnik iz Aleksandrije v „Narodnem Gospodarju“ l. 1902., str. 105. V svojem članku pozivlje pletarje, naj bi se združili ter osnovali zadrugo, ki bi preskrbovala

eksport pletarskih izdelkov preko Jadranskega morja v Aleksandrijo. Prometnega kapitala tu ni treba toliko kot v drugih obrtih, ki delajo z dragimi surovinami. — Dr. Pečnik je obetal sam, da bo pripomogel svojim rojakom pri razpečavanju. Dve leti sta pretekli, kar je naš rojak v Egiptu z najblažjimi nameni bodril naše pletarje k vzajemnosti, a žal njegove bodrilne besede med našimi obrtniki še niso našle odmeva. Toda še je čas, da se te želje uresničijo, da se obrtniki te stroke organizirajo ter stopijo v kupčijsko zvezo z Aleksandrijo, saj to ne bode le poživilo obrta, ampak zvišalo tudi dohodke. Misel je lepa in čaka mož, ki jo izvedejo!

(Dalje.)

ANTON MEDVED:

TRNOLJE.

4.

S puško v roki,
s psi na strani
gremo v hosto mi.
Ko nam zora dan naznani,
vsa živad drhti.
Skriva se za grme,
išče skale strme,
in naposled obleži.
Trudni obležimo,
če ne gre preveč na zimo,
tudi mi. —

Cognac dober, rujno vino,
teletino in svinjino
naš želodec v sé dobi.
Kadar beli dan se niža,
naš korak se koči bliža,
v kateri star logar živi.

Zajec, jerebica,
srna in lisica
zmerom so na prodaj tam...

5.

Ne zameri, slavni mož,
če te mladi mož presoja:
,Več je vreden tvoj popis,
kot na Triglav tvoja hoja‘.

V. R.:

BREZ ŽICE.

ri poizkusu na ribniku smo videli, da je bil v vodo vrženi kamen izvor valovja, ki se je razprostiralo na vse strani, okrog točke, v kateri je zmotil kamen ravnotežje. Kakor tukaj teža kamna, tako v oscilatorju oscilujoča iskra povzroči električne valove, ki se širijo na vse strani.

Znani izumitelj mikrofona, Hughes, je prvi opazil, da učinkuje električna iskra v daljavo. Ko je poizkušal z mikrofonom, je slišal vselej, kadar je preskočila v obližju mikrofona električna iskra, nekak šum v telefonu, ki je bil zvezan z mikrofonom. Razlagal si je to popolnoma pravilno tako, da se širijo okrog iskre električni valovi, ki vplivajo na mikrofona in po tem tudi na telefon. On je tudi prvi izkušal uporabiti te električne valove za brezžični brzojav. Posrečilo se mu je že, da je dajal znamenja na več nego 100 metrov, ko je povabil najuglednejše strokovnjake newyorške, da so prisostovali njegovim poizkusom.

Ti so z zanimanjem sledili njegovim izvajanjem, vendar je izjavil tajnik društva „Royal Society“, profesor Stokes, da se ne strinja z njegovimi nazori o električnih valovih, ampak da si razlaga učinek električne iskre na daljavo na podlagi indukcije električnih tokov.

Ta izjava je Hughesa tako oplašila, da ni hotel objaviti svojih poizkusov, dokler se mu ne posreči znanstveno dokazati pravilnosti svoje trditve. Ta dokaz se mu sicer ni posrečil, vendar pa je čudno, zakaj ni svojih poizkusov odkril javnosti, ko je že Hertz dokazal istinitost električnih valov.¹⁾

¹⁾ Opis Hughesovih poizkusov se nahaja v izborni knjigi: „Die Telegraphie ohne Draht“

(DALJE.)

Hertz pri svojih poizkusih ni rabil mikrofona in telefona kakor Hughes, ampak takozvani resonator.

Kaj je resonanca v akustiki, je znano vsakomu: Pojoča struna na kateremkoli glasbilu spravi v tresenje vse druge strune in predmete, katere dosežejo akustični valovi, če imajo isti ali pa za celo oktavo različen ton, kakor prvotno udarjena struna.

Razlaga resonance je zelo enostavna. Mislimo si le kako težko telo, obešeno na niti! Ako hočemo to nihalo zazibati, ga nekoliko porinemo, in zaziblje se prav malo; porinemo ga še enkrat v isti smeri in ponavljamo te periodne sunke tolikokrat, da se nihalo krepko ziblje. Sunke moramo torej uravnati po periodnem številu nihala, ali, kakor tudi pravimo, jih moramo spraviti v resonanco z nihanjem nihala. Lahko pa tudi izpustimo vsak drugi ali tretji sunek, in dosegli bomo isti uspeh; v tem slučaju je število nihajev mnogokratnik števila sunkov.

Na prav isti način spravijo tudi akustični valovi v tresenje v glasu vjemajoče se predmete. Prvi sunek akustičnega vala pač še ne zadostuje, da bi zapela od prvotno udarjene nekoliko oddaljena struna, marveč mora slediti več zaporednih sunkov, da zapoje tudi ta. Mogoče je pa, da je že en sam sunek tako močan, da spravi v tresenje predmete, posebno če so lahki.

Tako na primer zazibljemo nihalo brez težave tudi z enim samim močnim sunkom; strel iz topa pa strese vse strune glasovirja, brez ozira, če se njih glasovi vjemajo z njegovim basom. Iz tega razvidimo, da stopi resonanca samo takrat v veljavo, če traja

(von Righi u Dessau. Druck und Verlag von Vieweg u. Sohn, Braunschweig), ki se odlikuje po skrbno sestavljenih literarnih podatkih. Na to delo se bomo še večkrat ozirali.

prvotno tresenje dalj časa, ali kar je isto, če le počasi pojema; dočim je resonanca izključena, kjer se pojavi prvotno tresenje z veliko jakostjo, pa tudi zelo hitro preneha. Na to dejstvo se bomo ozirali pri opisovanju ubrane telegrafije (Abgestimmte Telegraphie). Podobno, kakor v mehaniki in akustiki, se pojavlja resonanca tudi v elektriki.

Če pogledamo še enkrat sliko 2. (stran 550.) vidimo, da tvori lejdenska steklenica E ali kondenzator z zveznimi žicami in oscilatorjem OO tokovodni krog, v katerem oscilira elektrika, ki se kaže v oscilatorju v obliki isker. Število tokovih izmen ali električnih tresajev v oscilatorju določimo lahko matematičnim potom, če poznamo količino samoindukcije in kapacitete celega tokovega okrožja, kakor je pokazal že omenjeni Thomson. Kapaciteta je pred vsem odvisna od površine kondenzatorjevih oblog, samoindukcija pa od oblike zveznih žic; umevno je potemtakem, da odločuje razmerje teh dveh količin, kdaj da je izenačenje potencialno istomerno ali pa oscilatorično, če pomislimo, da je tudi v primeri sl. 1. (str. 546.) odvisno od razmerja vsebine obeh posod in prereza zvezne cevi, kdaj da se pojavi miren vodni tok, ali pa nastane valovito gibanje vodne mase. Če bi bili posodi zelo veliki in cev razmeroma tenka, se gotovo ne bodo pojavile oscilacije vodnega toka, pač pa, če ima cev ravno tak prerez, pa so posode manjše, tako da je cev v primeri s posodama debela.

Iz navedenega sledi, da tvori kondenzator z zveznimi žicami in z oscilatorjem popolnoma samostojen kompleks, ki povzroča v oscilatorju, če ga napajamo z elektriko, oscilacije električnega toka s popolnoma določeno frekvenco. Ta kompleks je podoben tudi napeti struni, katera ima tudi gotovo visočino glasu; Nemci ga imenujejo Schwingungskreis, mi ga pa hočemo nazivati tresajni krog.

Tresajni krog lahko oskrbujemo z elektriko na več načinov, na primer s podelitvijo, da približamo kondenzatorju elektrizi-

rano palico, kar pa je zelo nepripravno, po navadi le s pomočjo transformatorjev.

Njih princip je enostaven: Mislimo si dve žični tuljavi (Drahtspule) drugo v drugi! Ako pošljemo skozi eno izmeničen tok, inducira se v drugi tudi izmeničen sekundarni tok, ki ima isto število izmen v sekundi ali isto periodno število, njegova napetost pa stoji v istem razmerju k napetosti prvotnega toka, kakor število ovojev (Windungszahl) primarne in sekundarne tuljave. Ako ima n . pr. prvotni tok napetost 100 voltov in je razmerje ovojev 1 : 100, ima sekundarni tok $100 \times 100 = 10.000$ voltov napetosti. V nasprotnem razmerju se izpremeni jakost: Če je imel prvotni tok 10 amperjev, ima drugotni le $\frac{1}{10}$ amperja; celotna vrednost toka ostane torej ista, če se ne oziramo na koristni uspeh (Nutzeffekt). Istomernih tokov ne moremo tako enostavno pretvoriti, ker se mora v drugotni tuljavi le tedaj inducirati tok, če izpreminja prvotna vsaj svojo jakost če že ne svoje smeri. Zato rabimo, kadar hočemo pretvoriti istomerne tokove, takozvane interruptorje ali prekinjala, s katerimi istomerni tok hitro zapored sklenjamo in prekinjamo, ter tako izpreminjamo njegovo jakost, da je sposoben za pretvarjanje.

Najbolj znana oblika takih prekinjal je Neefovo (beri Nif) kladvece, ki ga opisuje vsaka „Fizika“.

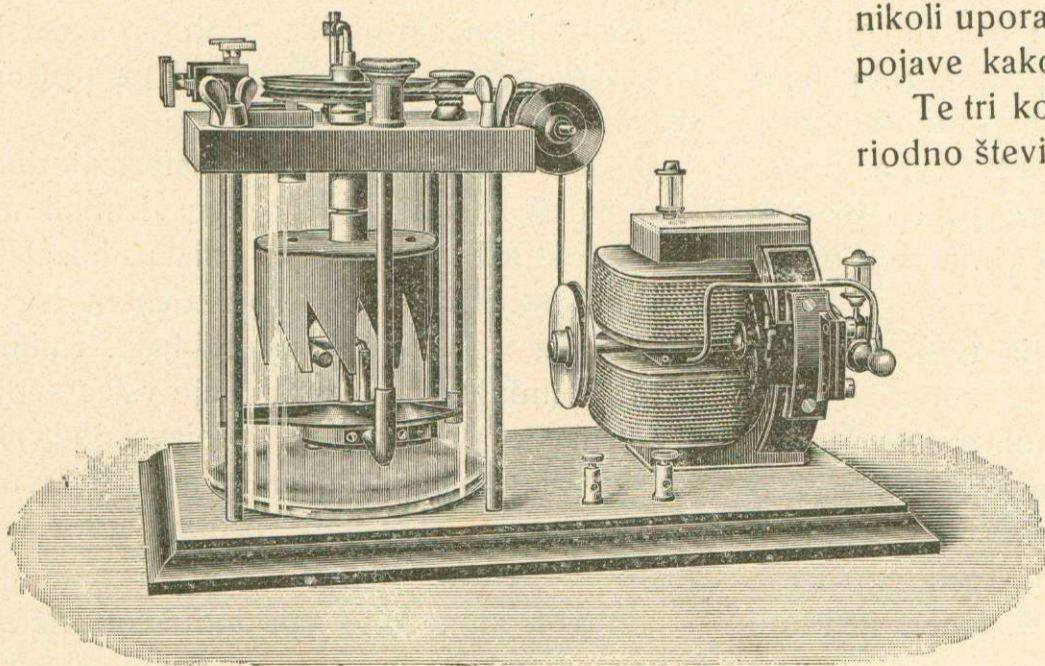
Posebno obliko je dal transformatorjem Ruhmkorff; imenujejo se po njem „Ruhmkorffovi induktorji“. Sedaj jih pri poizkusih z električnimi oscilacijami in v brezžičnem brzojavljanju skoro izključno uporabljajo. Ruhmkorffovi induktorji se odlikujejo vsled svoje konstrukcije po tem, da proizvajajo velikanske napetosti, in ocenjujemo jih ravno po dolžini isker, katere proizvajajo vsled visoke napetosti.

Slika 4. nam kaže tak indukčni aparat, kakor se rabi v brezžičnem brzojavu. Na obeh konceh vun moleči valj obstoji iz železnih paličic, ki so zložene v cilindar, krajši, toda debelejši pa obstoji iz prvotne debeložične tuljave, in drugotne, ki je zvita dostikrat iz več ko 30.000 metrov dolge, zelo

tenke, dobro izolirane bakrene žice. Na vrhu opazimo tečajeva vijaka, v katera se končujeta oba konca drugotne tuljave. Med njima vlada največja napetost, ki se kaže v pol metra in pri največjih takih aparatih tudi meter dolgih iskrah. Tako velik induktor ima novi elektrotehnični inštitut dunajske politehnike.

Slika 5. nam kaže prekinjalo za tako velike induktorje. Na desni stoji majhen elektromotor, ki vrti s pomočjo vrvice nazobčan cilindar na navpični osi v stekleni posodi. Navpična os je votla ter sesa na dnu posode nahajajoče se živo srebro ter ga brizga na zobe skozi tenko cevko. Vselej, kadar zadene živosrebrn curek na cilindrov zob, se tok sklone in prekine, kadar šine skozi presledok dveh zob. Izbrizgano živo srebro se zbira na dnu posode, odkoder nastopi zopet svojo prejšnjo pot.

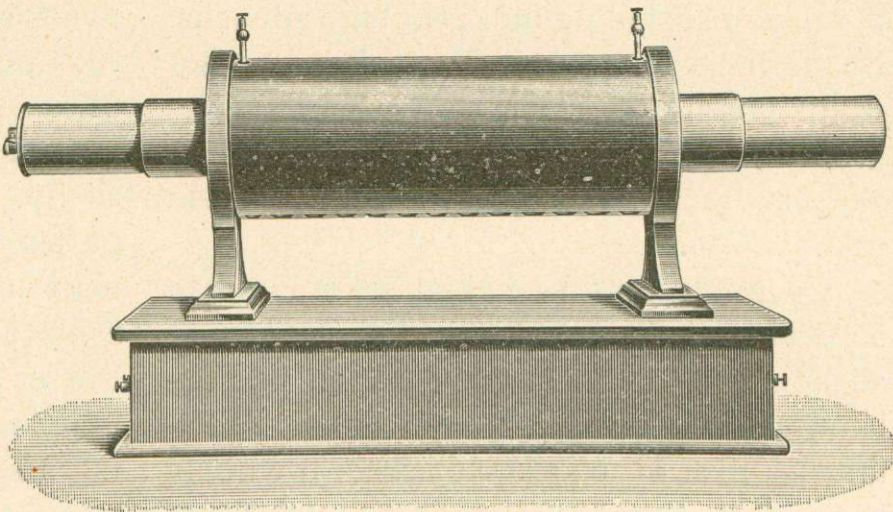
Iskre, ki jih proizvaja induktor, porabimo lahko za polnjenje lejdenskih steklenic ali kondenzatorjev sploh v katerikoli obliki. Zvežemo pa tudi lahko obe kondenzator-

Sl. 5.

jevi oblogi naravnost s konci drugotnega ovoja induktorjevega, in v oscilatorju skačejo potem neprenehoma iskre, katerih značaj

je pa odvisen samo od tresajnega kroga in ne tudi od induktorja, ki že dokonča vselej svojo vlogo, kadar se prično oscilacije toka.

Sl. 4.

Tak neodvisen tresajni krog nam predstavlja tudi slika 2. (str. 550.)

Mislimo si pa lahko vsako kovinsko žico sestavljeno iz neskončno mnogo silno tenkih plasti, ločenih po takozvanem dielektriku, katere tvorijo v celoti žico, po dve in dve skupaj pa zelo majhen kondenzator. Vsi ti mali kondenzatorji so takorekoč zapored sklenjeni. Iz tega sledi, da ima vsaka kovinska žica tudi neko kapaciteto, ter poleg te tudi gotovo samoindukcijo. Seve ne manjka nikoli upora, ki spremlja vse električne pojave kakor svetlobo senca.

Te tri količine pa že določujejo periodno število, in tako uvidimo, da nam predstavlja v najenostavnejšem slučaju že kosec kovinske žice v katerikoli obliki tresajni krog, in sklepamo lahko še dalje, da pristoja sploh vsakemu telesu, ki vodi elektriko, gotovo število tresajev; lahko bi ga imenovali „lastno frekvenco“, kakor pristoja tudi akustično vsakemu telesu popolnoma določen ton, če

ga udarimo; ta glas je zopet odvisen od mase in oblike in je posledica lastnih tresajev (Eigenschwingung).

Kakor potrebujemo tukaj nekaj mehanične sile za udarec, ki povzroča „lastno tresenje“ telesa, tako porabimo tudi nekaj električne energije, da spravimo telo v potencialno razliko, ki je kakor mehaničen udarec vzrok „lastne frekvence“. S to izpeljavo smo že prišli do Hertzovega resonatorja, ki ni nič drugega, nego kosec žice, zavrt v obroč z malim presledkom.

Hertz je namreč opazil, da ima kovinska žica, zvezana z eno kroglo oscilatorja, v različnih točkah različen potencial, kar je sklepal iz tega, da so se pojavile iskrice, ako se je približal konec te žice kaki njeni poljubni točki, in te iskrice so bile toliko močnejše, čim bolj oddaljeni sta bili obe približani točki iste žice. Iz tega sledi, da se širi vsakokratni potencial oscilatorjeve kroglje, ki je zvezana z omenjeno žico, tudi na to, in sicer z neko gotovo hitrostjo, kajti če bi nastopil po celi žici naenkrat isti potencial, ne bi se mogla pojaviti med posameznimi točkami iste žice potencialna razlika. S tem je našel Hertz velevažno dejstvo, da napreduje električno stanje časovno, ali kar je isto, da ima električni tok gotovo hitrost. Hertz je pretrgal nato vsako zvezo med žico in oscilatorjem ter približal v bližini oscilujoče iskre oba konca kratkega žičnega kosca, tako da je nastal mal obroč z majhnim presledkom, ki ga je imenoval resonator. Opazil je tudi v tem slučaju iskrice, iz česar je sklepal, da se električne oscilacije v oscilatorju ne širijo samo ob dobrih prevodnikih in žicah, ampak da se razprostirajo tudi po ozračju naokrog in da povzročajo električno stanje na telesih, ki niso z oscilatorjem v nobeni zvezi.

Izpreminjal je tudi obliko in velikost resonatorja in našel, da so iskrice v gotovih razmerah najživahnejše in da odvisé tudi od razmer oscilatorjevih; prepričal se je torej, da mora vladati med oscilatorjem in žičnim obročem „električna resonanca“.

Dokazal je tudi, da napreduje električno stanje okrog oscilatorja v podobi valov, katerih značaj se prav nič ne razločuje od drugih valovitih gibanj, in da se lomijo in

reflektirajo ter interferirajo kakor svetlobni trakovi. Posrečilo se mu je tudi z reflektiranjem napraviti stoječe valove, kakor smo jih opisali na podlagi slike 3. (str. 550.) ter poiskati valne vozle in hribe. Ker vemo, da je dvojna razdalja dveh valnih vozlov enaka valovi dolgosti L (slika 3.), je našel na ta način tudi dolgost valov, ki je znašala pri njegovih poizkusih okrog devet metrov. Iz kapacitete in samoindukcije oscilatorja se dá izračunati po Thomsonovih izvajanjih število tresajev v sekundi ali periodno število, in iz teh količin že lahko določimo tudi hitrost električnih valov po istem obrazcu, kakor smo jo pokazali za vodne valove, namreč da je hitrost vala enaka produktu iz periodnega števila in valove dolgosti.

Na ta način je našel Hertz, da je hitrost električnih valov enaka hitrosti svetlobnih žarkov, namreč $3 \cdot 10^{10}$ *cm* ali 300.000 *km* v sekundi.

S tem je postavil Hertz Maxwellovo etrsko teorijo na trdna tla in bistvo elektrike in svetlobe na skupen temelj ter ustvaril prvo podlago Marconijeve brezžične telegrafije, ki igra danes že toliko vloge, iznajditeljem in učenjakom pa je odprl široko polje plodonosnega delovanja.

Omenimo samo idejo, zmanjšati dolžino električnih valov v toliko, da bi se izpremenili v svetlobne, očesu vidne trakove, kateri se je posvetil posebno znani Hrvat *Tesla*, čigar fenomenalni poizkusi z visokofrekventnimi in torej kratkovalnimi tokovi so znani celemu svetu, dasi še ni dosegel z njimi svojega smotra; kajti najkrajši električni valovi, ki se jih je posrečilo dosedaj napraviti, so še vedno nekaj milimetrov dolgi, dočim merijo svetlobni komaj par deset-tisočink milimetra. Enostavne aparate Hertzove so izpopolnili različni fiziki, ki so se bavili z električnimi valovi; posebno pomembna pa je bila za brezžično brzojavljanje iznajdba takozvanih radiokonduktorjev, ki so stopili na mesto primitivnega Hertzovega resonatorja in ki ga v občutljivosti daleko prekašajo.

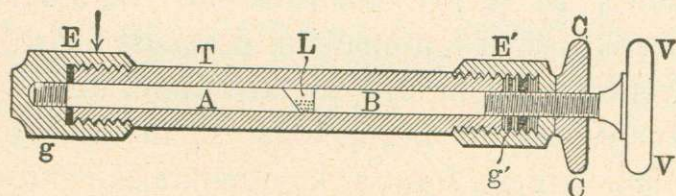
Že preden je Hertz objavil svoje poizkuse (l. 1888.), je opazil Calzecchi-Onesti, da izpremeni cevka iz izolujoče snovi, napolnjena z oksidiranimi kovinskimi opilki in sklenjena v krog galvanskega toka, svoj upor, če skačejo v njeni bližini električne iskre. Razlagal pa si je ta pojav potom indukcije.

Pozneje se je mnogo bavil s takimi opilnimi cevkami Brauly, kakor tudi Anglež Lodge, ki jim je dal ime koherer, katero lahko tudi mi pridržimo.

Delovanje kohererja razlagajo različno, Lodge na primer je mnenja, da zvarijo tako rekoč električne iskricice, ki se pojavijo vsled električnih valov med posameznimi opilnimi zrnici, ta zrnca med seboj, in zmanjšajo tako upor cele cevke. Vendar se dajo navesti dejstva, ki nasprotujejo tej razlagi; jasnosti danes o tej stvari še nimamo vkljub mnogostranskim raziskavanjem in poizkusom.

Poleg Braulyjevega kohererja imamo še celo vrsto radiokonduktorjev, ki izvršujejo svojo nalogo z večjo ali manjšo točnostjo, vendar zavzema opilna cevka še vedno med vsemi prvo mesto, če izvzamemo Marconijev aparat, ki je še občutljivejši in sestavljen na podlagi dejstva, da uničujejo izmenični tokovi remanentni magnetizem.

Slika 6. nam kaže koherer, ki se je v brezžični telegrafiji dobro obnesel. *A* in *B* sta kovinska cilindra, eden naravnost, drugi

Sl. 6.

pošev odrezan. Med obema nastali prostor *L* ni docela napolnjen z oksidiranimi nikljevimi opilki, katerim so primešani štiri odstotki srebrnih opilkov. S tem, da je en cylinder napošev odrezan, se lahko izpreminja občutljivost kohererja; kakor namreč zavrtimo cevko, premostijo opilki večjo ali manjšo razdaljo med obema cilindroma. Prevelika občutljivost kohererjev ni vselej na mestu,

ker se potem dostikrat oglasijo, ko jih nihče ne kliče.

Važen aparat pri proizvodjanju električnih valov je oscilator, kajti njegove dimenzije odločujejo pred vsem dolgost električnih valov. Posebnih zaslug za sestavo oscilatorjev si je pridobil Righi, profesor v Bologni, avtor že večkrat navedene knjige. Raziskaval je posebno optične učinke električnih valov ter objavil plod svojih raziskavanj v knjigi: „Die Optik der elektrischen Schwingungen.“ Po njegovih podatkih sestavljeni oscilatorji so splošno v porabi. Njih bistvo obstoji v tem, da sta potaknjeni oscilatorjevi krogli v vazelininovo olje, kar poveča zanesljivost aparata; ti krogli tudi nista naravnost zvezani z induktorjem, ampak iskre morajo prekoračiti prej zračno pot. Tako se boljše izrabi velika napetost, ki jo proizvaja induktor.

Opisati moramo še člen, ki je pri brezžičnem brzojavu neobhodno potreben, namreč takozvano auteno. Našel jo je profesor Popov v Kronstatu, ko je raziskaval atmosferno elektriko. Rabil je pri teh poizkusih koherer, ki je bil zvezan na eni strani z dolgo žico, ki vodi visoko v ozračje, kakor kak strelovod, na drugi pa z zemljo. Ob enem je zvezal obe kohererjevi strani z galvanskim členom in z električnim zvoncem

Če je preskočila v obližju zračne žice električna iskra iz oblaka v oblak, so dosegli spremljajoči jo električni valovi to žico, razprostirali so se po tej do kohererja in zmanjšali v njem upor. V tem trenutku je udaril lahko tok galvanskega člena skozi zvonec, ki je pozvonil. Upor ostane v kohererju toliko časa majhen, dokler se ne razdre dobri dotik med opilki, kar se doseže že z lahkim sunkom. Popov je postavil zaradi tega zvonec tako, da je njegovo kladvece tolklo po kohererju, ter dosegel s tem, da je zvonec zvonil samo toliko časa, dokler so dohajali električni valovi, kajti vsak udarec zvonca je uničil vodljivost kohererja. Mesto zvonca je sklenil Popov v kohererjev žični krog relais, to je navaden elektromagnet z zelo velikim številom ovojev. Če je padel

upor v kohererju tudi le prav malo, je zado-
stovalo že to, da je obkrožil prav slab tok
ovoje elektromagnetove; ta je potegnil malo
kotvico, ki je sklenila od prvega popolnoma
ločeni tokov krog z zvoncem. Tako je po-
večal Popov občutljivost svoje naprave in

je mogel kontrolirati zračno elektriko na
daljavo petih kilometrov.

Popov je hotel svojo napravo porabiti
tudi za brezžični brzojav ter jo v ta namen
še izboljšati, pa ga je prehitel Marconi.

(Konec.)

L. LENARD:

MAKSIMIR.

Pred mano tihi drevored
se vije v mrak teman,
za mano mre življenja sled
in gasne vroči dan, —

in jaz hitim, hitim naprej
iz mesta v temno dalj,
v zelenje mirno senčnih vej,
kjer vtihne bol in žal.

V večernem mraku tih zefir
med vejami pihlja,
v daljavo temno moj nemir
odnaša iz srca.

Bolesti, ki jih dan je vroč
v nemirne prsi lil,
in v tesnem srcu boj pekoč
razburjenih čutil,

na zemljo siplje bled se žar
in veje tih zefir,
ko spuščam se v tvoj tajni čar,
prelestni Maksimir.

1.

Noči pokoj in sveži hlad
odjemlje dneva trud,
želja kipečih, rožnih nad
mi siplje v tesno grud.

V nemirnih prsih zve odmev
pozabljenih glasov
in v tiho noč zveni moj spev
do belih spet domov.

2.

v prostrani, tihi, temni gaj
odnaša mi zefir
in v burna prsa mi nazaj
se vrača hlad in mir.

Kot spuščal bi se iz neba
krilatec božji zlat
in trosil bi mi v dno srca
nebeški mir in hlad,

J. K.:

NEKAJ O NAŠIH IMENIH.

RODBINSKI PRIIMKI IN KRAJEVNA IMENA NA SLOVENSKEM, NAPRAVLJENA IZ IMEN SVETNIKOV.

(KONEC.)

47. LAMPRECHT, LAMBERT (stvn. = čigar sijaj se širi po deželi):

a) kr. i.: Št. Lampert, Kr.; — *b)* r. pr.: Lamprecht, Št.; Lampret, Št.; Lamprečnik, Št.; Lampič, G., D.?

48. LAURENTIUS (lat. = z lovoriko ovenčan), sl. Lovrenc, Lovre:

a) kr. i.: Št. Lovrenc, Pr., Kor., Št., Kr. — *b)* r. pr.: Lavrinc, D., Št., Kor.; Lavrinšek, D.; Lavrač, Pr., G.; Lavrenčič, Pr., N.; Lavko, Št.; Lavrič, Laurič, Št., D., N., Pr.; Lavretič, It.; Lavrenčak, Št.; Lavre, Kor., Št.; Lavriha, Lavrih, D. (prim. Pavliha!); Lovrač, ljubljanska okol.; Lovriček, ljublj. okol.; Lovrenčec, Og.; Lovretič, G.; Lovrenc, ljublj. okol.; Lovrenko, Št.; Lovrec, Št., Kor.; Lovrinc, Št.; Lovrenčak, Št.; Lovrenček, ljublj. okol.; Lovrenčič, Pr.; Lovrečič, Loverčič, Pr.; Lovarščik, Pr.; Lorenčič, Št.; Loretič, Št.

49. LEONHART, LIENHART (srvn. = močan kot lev), sl. Lenart, Linhart:

a) kr. i.: Št. (Sv.) Lenart, Št., Kor., Kr. — *b)* r. pr.: Lenart, Št., D.; Lenartič, Št.; Lenaršič, ljublj. okol.; Lenardič, Pr.; Lenarčič, N., Pr.; Lenko, Št.; Lenkič, Pr.; Lenče, D.; Lenček, N.; Lenčič, D.; Linče, Kor.; Linhart, G., Št.

50. LEOPOLD, LIPPOLD, LIUTPOLD (srvn. = vladar ljudstva):

a) kr. i.: Lipalja ves, Kor. (n. Leopoldskirchen). — *b)* r. pr.: Lipold, Št.

51. LUCAS (lat. = mož iz Lukanije? ali = osvetljen?) sl. Luka, Lukež:

a) kr. i.: Lukeži, Pr. — *b)* r. pr.: Lukež, Lukežič, Pr.; Lukšič, D.; Lukec, G.; Lukač, D., Og.; Lukačič, Št.

52. LUCANUS (lat. = mož iz Lukanije): r. pr.: Lukan, G.; Lukanec, G.; Lukanc, Št.; Lukančič, G., Pr., Št.

53. MARCUS (lat.; po Mommsenu = sin boga Marta, po Klotzu = možak, po Vaničku = kladivo), sl. Marko, Marka:

a) kr. i.: Sv. Marko, Št.; Markovščina, Pr. — *b)* r. pr.: Marko, Kor.; Markež, G.; Markeš, Št.; Markuš, Št.; Markuž, Kor.; Markec, Kor.;

Markovšek, -ošek, Št., G.; Markič, G., D., Pr.; Markovič, Št., G.; Marka, Pr.; Markovčič, Markočič, Pr.; Marčič, Št.; Mareš, Št.; Markovc, G.; Markoja, Og.

54. MARGARITE (grški = biser), sl. Marjeta, Margareta, Meta:

a) kr. i.: Šmarjeta, Kor., Kr.; Sv. Marjeta, Št. — *b)* r. pr.: Marješič, Lj.; Marjetič, D.; Margetič, Št.

55. MARINUS, MARIANUS (lat. = pomorski? možki?):

r. pr.: Marin, Št.; Marinče, Lj.; Marinčič, Pr.; Marinček, D.; Marinšek, Št., G.; Marinko, G., Št.; Marinič, Pr., Št., D.; Marinc, Št.; Marinac, Pr.; Marinč, Št.

56. MARIA (hebr. = grenka):

a) kr. i.: Šmarje, Pr., Št., Kr.; Sv. Marija, Kor., Št., Kr.; Devica Marija, Kor., Št. — *b)* r. pr.: Marič, Og., Pr.

57. MARTINUS (lat. = bojevit), sl. Martin, Mrtin:

a) kr. i.: Šmartin, Šmartno, Kr.; Št. Martin, Pr.; Šmartno, Šmartin, Sv. Martin, Št.; Martinjak, Martinj vrh, Kr.; Martinjak, Martinec, Martinščak, Pr. — *b)* r. pr.: Martinjak, -nak, Kor., G., Št.; Martinuc, -uč, Pr.; Martinčič, D., N.; Martinič, It.; Martič, Kor. (ako ni od imena Marta?); Martin, Št.; Martinec, Martinc, Kor., Og.; Martinšek, Št.; Martinček, Lj.; Martnjak, Kor.; Martek, D.; Martinek, Št.; Martinovec, ljublj. okolica.

58. MATTHIAS (grška oblika hebr. imena = dar, namr. Božji), sl. Matija, Matjaž:

a) kr. i.: Sv. Matija, Pr. — *b)* r. pr.: Matija, Kor.; Matijec, Št.; Matić, Kor. (= Matij'c); Matičič, N., G.; Matic, G., Št.; Matjaž, Št.; Matiaš, Št.; Matjac, Št.; Matjažič, Matjašič, Št.; Matjan, G.; Matijačič, Pr.

59. MATTHAIOS (grška oblika hebr. imena = Božji dar), sl. Matej, Matevž, Matè, Tevž:

a) kr. i.: — *b)* r. pr.: Matevže, Kor.; Matevžak, Št.; Matevžek, ljublj. okol.; Matevžič, Pr., Št.; Matuš, Št.; Matus, ljublj. okol.; Matko, D., Št.; Matej, Št.; Matajc, Lj.; Mate, Lj.;

Matavž, Št.; Kor.; Matavžek, -ak, Št.; Matelič, Pr.; Mateko (= Matejko), Št.; Matek, Št.; Matečko, Št.; Tevž, Št., G; Tevžič, Št.

60. MAURUS, MAURINUS, MAURITIUS (lat. = mož iz Mauretanijske ali sploh iz Severne Afrike), sl. Maver, Mavricij, Moric:

a) kr. i.: Št. Maver, Pr. — *b)* r. pr.: Maver, Pr.; Maurič, Št.; Mavrič, Pr.; Mavrek, Št.; Mavrovič, B. Kr.; Mavri, Pr.; Mavrin, D.; Mavrej, Lj.; Mavrot, Št.; Morič, Moric, Kor.; More, G., Kor.; morda spada sem tudi Moreše na Št.?

61. MICHAEL (hebr. = Kdo je enak Bogu?), sl. Mihaelj, Miha:

a) kr. i.: Sv. Mihel, Pr.; Šmihel, Kr., Kor., Št. — *b)* r. pr.: Mihelj, -el, Pr.; Mihalj, Pr.; Mihev, Kor.; Mihelc, -elec, -evc, -euc, -evc, Kor., Št., Lj., G.; Mihelič, Kor., Št., Pr.; Mihelčič, G., D.; Miheljak, -lak, Št.; Mihelin, Št.; Miheličnik, Št.; Mihelica, It.; Mihalič, Lj.; Miholjevič, ljublj. okol.; Mihač, ljublj. okolica; Miško, Št.

62. MELCHIOR (hebr. = vladar svetlobe): r. pr.: Melhior, Kor.; Melhar, -er, Kor.

63. NIKOLAOS (grški = zmagalec ljudstva), sl. Miklavž:

a) kr. i.: Sv. Miklavž, Št., Kr., Pr., Kor.; Sv. Miklož, Kor., Št. — *b)* r. pr.: Miklaužič, Št.; Miklavževc, Št.; Miklavžina, Št.; Miklavzin, Št.; Miklav, Kor., Št.; Miklavc, Miklavc, Št., Pr.; Miklavč, Št.; Miklavčič, Pr., Št.; Mikolavčič, Pr.; Miklošič, -žič, Št., Og.; Miklavič, Pr., Kor.; Mikolič, D., Št.; Miklič, D.; Mikola, -ula, Kor.; Mikol, Pr.; Mikl, Št., Kor.; Mikec, D.; Mikše, N.; Mikš, Kor., G.; Mikša, Št.; Mikuž, Mikuš, N., Št.; Mikič, Lj.; Mikluž, Pr.; Mikuluž, Pr.; -uš, Kor.; Mikulin, Pr.; Mikoš, -ož, Kor.; Mikulanc, D.; Miklin, Kor.; Meklav, Št.; Meklin, Kor.

64. OSWALD, OSWALT (stvn. = ki ga čuva Bog), sl. Ožbolt:

a) kr. i.: Št. Ožbolt, Št. Kr.; Št. Ožvat, Št. — *b)* r. pr.: Ožbolt, Št.; Oswald, Ozvald, Št.; Ožbot, Pr.; Ozvatič, Osv., Št.

65. PANKRATIOS (grški = vsem gospodujoč), sl. Pankrac, Pangrac:

a) kr. i.: Sv. Pongrec, Št.; Pangrč(i), grm, Kr. — *b)* r. pr.: Pangerc, N.; Pangršič, N.; Pongračič, Št.; Pungračič, Št.; Pungračar, Št.

66. PAULUS (lat. = majčken, nizek):

a) kr. i.: Št. Pavel, Kor., Št., Kr.; Pavlovski vrh, Kr. — *b)* r. pr.: Pavlica, Pr.; Pavlič, N., G.; Paulič, Št.; Pavletič, Pr.; Pavlin, Paulin, D., G., Pr.; Pavlinc, Št.; Pavlinič, Št.; Pavlovčič, -očič, N.; Pavlovič, Pr.; Pavličič, Št.

67. PELAGIOS (grški = pomorski): kr. i.: Šempolaj, Šent Polaj, Pr. (ital. S. Pelagio).

68. PETROS (grški = skala, kamen, mož kot skala):

a) kr. i.: Sv. (Št.) Peter, Kr., Kor., Št., Pr. — *b)* r. pr.: Petrak, Št.; Petrovič, Št.; Petrovčič, N.; Petrevčič, Št.; Petrena, Št.; Petrin, Št.; Petrič, N.; Petraš, Št.; Petrica, Št.

69. PHILIPPOS (grški = prijatelj konjem), sl. Filip, Lipe:

a) kr. i.: Št. Lipš ali Št. Lipeš, Kor. (na St. Philipp); Filipčjebrdo, Pr. — *b)* r. pr.: Filipič, Št., Pr.; Filipšek, Št.; Lipič, Kor.; Lipko, Št.; Lipša, Št.; Lipe, Kor.; Lip, Št.; Lipuš, Kor., Št.; Lipež, Št.; Lipužič, Pr.

70. PRIMUS (lat. = prvi), sl. Primož:

a) kr. i.: Sv. Primož, Št. — *b)* r. pr.: Primožič, D., N., G., Pr.; Premožič, Št.

71. RAIMUND (srvn. = ki varuje s svojim svetom): r. pr.: Munda, Št.

72. ROCHUS (latinska oblika perz. imena = vzvišan), sl. Rok:

a) kr. i.: Sv. Rok, Kr., Št., Kor. — *b)* r. pr.: Rok, N., Št.

73. RUPRECHT, RUPERT (srvn. = sijajen v slavi):

a) kr. i.: Št. Rupert, Kr., Št., Kor.; Ruperč vrh, Kr. — *b)* r. pr.: Ropret, G.; Rupret, Št.; Ruprat, Kor.; Rupratič, Kor.; Rugarčič, D.; Ruperšek, Lj.

74. SEBASTIANOS (grški = čestitljiv, vzvišen), sl. Boštjan, Sebastijan:

a) kr. i.: — *b)* r. pr.: Boštjanek, Št.; Boštjančič, Pr.; Boštic, G.

75. ŠIMON (hebr. = uslišanje), grška oblika Simon, sl. Šimen, Simon:

r. pr.: Simonič, Št.; Simončič, D.; Simšič, Pr.; Šimen, Lj.; Šimenc, -ec, D., G.; Šimnic, G.; Šmon, G., Št.; Šme, G.

76. ŠALOMON (hebr. = miroljuben, miren; lat. oblika Salomo: r. pr.: Šalamon, Št.

77. STEPHANOS (grški = venec; ovenčan):

a) kr. i.: Sv. Štefan, Št., Pr.; Šteben in Št. Štefan, Kor.; Štepanja vas, Kr.; Štefanovci, Og. — *b)* r. pr.: Štefanec, N.; Štefančič, Lj., N.; Štefanič, Št.; Štefe, Pr., G.; Štepec, D.; Štebe, G.

78. THOMAS (grška oblika hebr. imena = dvojček), sl. Tomaž, Toma:

a) kr. i.: Sv. (Št.) Tomaž, Pr., Št., Kor.; Tomaževica, Pr. — *b)* r. pr.: Tomažič, Pr., N., G.; Tomažinčič, Pr.; Tomec, Tomc, N. D.; Tomè, Lj.; Tom, N.; Tomše, D.; Tomšič, N. i. dr.

79. TRAIANUS (lat. = ?), sl. Trojan:
a) kr. i.: Trojane, Kr. — *b)* r. pr.: Trojanšek, G.
80. ULRICH (srvn. = gospodar na rodbinskem gradu), sl. Urh, Ulrich:
a) kr. i.: Št. Urška gora, Kr. — *b)* r. pr.: Urh, G., N., Št.; Uršič, Pr., Lj. (ako ni od imena Urša).
81. URBANUS (lat. = meščan; uljuden), sl. Urban, Vrban:
a) kr. i.: Sv. Vrban, Št.; Urbanci, Pr. —
b) r. pr.: Urbanec, G.; Urbanek, Št.; Urbančič, D.; Urbanija, D., G.; Urbiha, N.; morda spada semkaj tudi Urbič, Vrbič, Verbič, D., N., G.?
82. URSULA (lat. = medvedica), sl. Uršula, Urša:
a) kr. i.: Sv. Urša, Št.; Uršina sela, Kr. —
b) r. pr.: Uršič, Pr., Lj. (morda pa od imena Urh?)
83. VÁCSLAV (češki = Večeslav, napačno Venceslav; polatinjeno Venceslav):
a) kr. i.: Sv. Venčeslav, Št. — *b)* r. pr. —
84. VALENS, VALENTINUS (lat. = zdrav, močan, krepak), sl. Bolant, Valentin, Valenta, Tine:
a) kr. i.: — *b)* r. pr.: Balanč, G.; Balantič, G.; Balant, Št.; Valenko, Št.; Valenta, Lj.; Valenčič, N., Pr.; Valentič, Pr.; Valentin, Lj.; Valentinčič, Pr.; Valant, G.
85. VITUS (polatinjeno staronemško ime Wido = mož iz gozda), sl. Vid:
a) kr. i.: Št. (Sv.) Vid, Kr., Kor., Št., Pr; Št. Viška (Vidska) gora, Pr.; Viduše, Kr. (?) — *b)* r. pr.: Vidic, Št., G.; Vidovič, Št.; morda tudi Vičič, N., Pr.?
86. WOLFGANG (srvn. = ki lazi za volkom):
a) kr. i.: Sv. Bolfank, -fenk, Št — *b)* r. pr.: Volbang, Kor.

Dodatki:

87. MAGDALENA (grško-hebr. = žena iz Magdale), sl. Majdalena, Lena, Majda, Magda:
a) kr. i.: Sveta Magdalena, Kr., Št. (tudi Sv. Lena). — *b)* r. pr.: Magdič, Št.; Majdič, G., Št., N.; Lenič, ljubljanska okol., D., Št.; Mandič, Pr.
88. JOSEPH (hebr. = naj pomnoži): r. pr.: Jozefič, Št.; Jožep, Št.; Zep, Zepa, Zepek, Št.; Zepič, Pr.; Jožefinek, Jozlek, Št.
89. BASSO (ital. = nizek): kr. i.: Šempas (= Šem Pas = Šent Pas), Pr.
90. BAPTISTES (grški = krstnik; italijanska oblika Battista): r. pr.: Batistič, Pr., N.

91. BAR-TOLMAI (sirsko-haldejsko = Tolmajev sin; biblijska grška oblika BARTHOLOMAIOS): r. pr. Bertomelj, G., Bertoncelj in Bartoncelj, G; Bartol, D.

92. AGATHON (grški = dober mož): r. pr. Ajtonič, Kor. (iz „Agatonič“).

93. GALLUS (lat. = petelin ali pa = mož iz Galije): r. pr. Galjuš, Pr.; Galič, D., Št.; Galičič, G.; Gale, Galle, Kor., D.; Galovič, Lj.

94. HERODES (biblijsko ime): r. pr. Herodež, Št.

95. KAIPHAS (biblijsko ime): r. priimek Kajfež, Pr.

96. PILATUS (lat. = oborožen s kopjem): r. pr. Pilatuž, Št.

97. APOLLONIA (grški = dana od Apolona), sl. Polona: r. pr. Polončič, D.

98. IUSTUS, IUSTINUS (lat. = pravičen): r. pr. Just, Št.; Justin, G.; Justinek, Št.

99. JUDA (hebr. = ki ga poveljujejo): r. pr. Judež, D., G.

100. KOSMAS (grški = reden? okrašen?): r. pr. Kuzmič, Kuzmics, Št., Og.

101. MAKARIOS (grški = blažen): r. pr. Makar, Pr.; Makarovič, Pr.

102. SEIFERT, SEIFRIED (srvn. = ki pridobi mir po zmagi): r. pr. Žibert, Zibr, D., G.

103. SIGMUND (srvn. = varstvo v zmagi ali po zmagi), sl. Žiga: r. pr. Žigon, N., Pr.

104. TOBIJA (hebr. = Bog je dober): r. pr. Tobijas, Št.

105. HADRIANUS (lat. = mož iz Hadrije): kr. i. Adrijanci, Št., Og.

106. EMERICH (stvn. = veliki knez): rodbinski pr. Emeršič, Št.

Kakor vidimo iz teh primerov, so Slovencem naslednji svetniki zlasti priljubljeni glede na nazivanje krajev in oseb, oz. družin:

1. izmed arhangelov: Mihael, manj pa Gabriel; Rafaela ni najti;
2. izmed prerokov samo Danijel;
3. izmed svetih treh Kraljev zlasti Gašpar, manj pa Baltazar in Melhior;
4. izmed svete družine: Marija, Jožef;
5. izmed apostolov zlasti Peter, Pavel, Janez, Andrej, Simon, Jakob, Filip, Matija, Tomaž;
6. izmed apostolskih očetov: Klement (ne pa Ignacij);
7. izmed poglavitnih mučenikov: Štefan, Lavrencij, Jurij, Mavricij, Margareta, manj pa Agneza, Katarina in Barbara;

8. izmed papežev : Urban in Gregorij;

9. izmed cerkvenih očetov : Ambrozij, Avguštin;

10. izmed evangelistov zlasti Janez, Matej in Marko, a tudi Luka je zastopan;

11. izmed ustanovnikov raznih redov : Anton, Martin, Benedikt, Dominik, Egidij ali Ilj, najmanj Frančišek;

12. izmed štirinajst pomočnikov v sili : Blaž, Krištof, Erazem, Vid, ne pa Ciriak, Dionizij in Evstahij;

13. izmed deželnih varuhov : Jožef za vse slovenske dežele, Jurij za Kranjsko, Florijan za Gor. Avstrijsko, Mohor za Goriško, Elija za Hrvaško, Štefan za Ogrsko, Rok za Hrvaško, Egidij ali Ilj za Koroško, Mihael za Galicijo, Rupert za Solnograško, Just za Trst, Leopold za N. iz Gor. Avstrijsko;

14. močno so zastopani tudi Adam, Abraham, Ahacij, Aleksij, Fabijan, Irenej, Kancijan, Leonhard, Miklavž, Ožbolt, Pankracij in Valentin.

SLOVENSKA.

Smeri našega pravopisa in pravorečja.

Spisal prof. dr. Josip Tomišek. (Ponatisk iz „Slovana“ 1904.) Tiskal Dragotin Hribar v Ljubljani 1904. 51. Cena 50 h. — Narodi, kateri se ponašajo z zgodnjo pisavo, imajo v izgovarjanju knjižnega jezika težavno stališče. Pisava se jim razvija enotno v smeri, v kateri ima svoje pričetke; izgovarjanje pa, odvisno od toliko faktorjev, gre po tako različnih potih, da je o edinstvenem normalnem govoru večih narodov težko ali celo nemogoče govoriti. V manjši meri se pokažejo take težave pri narodih s pozno pisavo, dasi je tudi pri njih razloček med konsolidirano pisavo in izreko dovolj čuten. Baš na taki stopnji smo sedaj Slovenci. Pravopis imamo povoljno edinstveno razvit, o skupni enotni izreki pa ni nikjer slišati. Posamezni glasovi so se že obravnavali pravorečno, celotnega izgovarjanja pa še nihče ni poizkusil z obširnimi kritičnim aparatom dognati. To je za nas dosedaj tudi še prekmalu zahtevati, ker smo imeli preveč opraviti še s pisavo, ki je prvi in največji pogoj izreke. Poizkus, kako praktično priti do enotne lahke izreke, nam podaja naša razprava. Pisatelj svetuje, naj se slovenščina govori tako, kakor je tiskana (govor natančno po pisavi), češ da nas sili k temu nagon našega jezika, k čemer se nagiba slovensko občinstvo. Kdor ve, kako pomanjkljiva, le za silo skupaj zmašena

je slovenska pisava, tistemu je lahko dopovedati, kakšen bi bil naš lepodoneči jezik, ako bi ga vkovali v te črke, ki jih sedaj imamo, ko pride n. pr. pet glasov na eno črko „e“. Ali govor po pisavi je natoren nagon slovenskega jezika, kateremu se ne sme nihče ustavljati — nas zavrne pisatelj. Ako bi se tak nagon res dal zaslediti, smo prisiljeni reči, da bi se mu ne smeli ustavljati. A lahko smo čisto brez skrbi, ker se ni posrečilo pisatelju, da bi dosegel tak nagon, dasi mu za tiste, kateri še ne znajo gladko čitati (17), ali za tiste, kateri neznane besede prvič pisane vidijo (16), in za tiste, kateri se sami brez vodnika brati učijo (18), radi pritrdimo, da hočejo najrajši tako brati, kakor je tiskano, čisto po sekiricah. Ali tako ne dela samo naše „občinstvo“, temuč tudi nemško in sploh vsako na svetu, katero ima pravopis po našem načinu. Zakaj bi torej pisatelj tak „nagon“, nagon neznanja in dušne nerazvitosti, pripisoval samo slovenskemu občinstvu? To bi bila zares lahka in praktična pot do nekega enotnega pravorečja, a bila bi prav tako nespametna in, skoro bi rekel, razžaliva za pravo slovensko občinstvo. Do takega pravorečja pridejo n. pr. Nemci vsak dan, če hočejo, in se jim ni treba še danes pehati za njim; in tudi takega „občinstva“ imajo dosti, ki bi ga z obema rokama sprejelo, le škoda, da so nemški učenjaki tako neusmiljeni, da mu ga ne privoščijo! — Pisatelj tega svojega načela ni podrobneje razvil; le to naglaša,

JAPONCI POKOPUJEJO RUSKE ČASTNIKE.

naj bi bila slov. gosposka izreka brez vsake teorije in izgovarjavnih zakonov, prosta vsakega dialektnega zavijanja in pevanja, tako da bi se Gorenjec ne ločil od Vzhodnještajerca. Ali pisatelj sam že prakticira tako?

To načelo, ki ga obravnava pisatelj v prvem delu svoje razprave, je izsiljeno najbrže iz druge polovice razprave, ki je posvečena izreki l,-a katero bi rad na njega oprl, ker so se vsi drugi poizkusi ponesrečili. Izreka „l“ namreč, to pisatelj sam pripozna, ni prestala doslej še nobene kritike, ne na zgolj jezikoslovnem stališču (37), ne na zgodovinskojezičnem (38), ne v primeri z ostalimi Slovani (39), niti v lepoglasju, kamer so se nasprotniki najbolj zaletavali (43). Zato jo je pisatelj še enkrat poizkusil znanstveno, po principu rešiti s tem, da je oprši se na prej rečeno načelo postavil tezo: Nagon slov. jezika je, da govorimo po pisavi; ako hočemo torej temu nagonu ugoditi, moramo govoriti l kot l, po pisavi (24). Koliko je ta silogizem opravičen, nam pove prva premisa, ki je nedokazana, napačna. Ali pisatelj se je zavaroval proti nji s tem, da je hotel direktno dokazati, da se naš jezik nagiblje k l-u (32). Res je, da v nekaterih primerih l zmaguje — po analogiji —, a ravno tako je res, da v še več primerih po analogiji gine, o čemer pa pisatelj molči. Tudi je za svoj dokaz izvajal iz Štrekljevih zgledov (32) napačne posledice, češ da se „več in več besed izgovarja z l-om“, ker tako splošno tisti zgledi — pisatelj jih imenuje „izjeme“ — niso „izjeme“ jezika, ampak le Levčevega pravila, kar je nekaj drugega. Tako nam je „zmagi l-a“ zopet nemogoče pritrditi.

Ako se ozremo na razpravo v celoti, moramo pohvaliti, da obsega tudi obilo pravega in resničnega. V lepem jeziku, ki sploh pisatelja odlikuje, razvija prave misli o razmerju med pisavo in jezikom, povišuje znanstvene uspehe St. Škrabca, lepo slika pomen in zgodovino pravopisnega boja in se spominja tudi našega „Dom in Sveta“, ki je bil v I. letniku bojišče l-ove izreke; počastil je tudi njegovega urednika, rajnega dr. Lampeta, ko je sprejel njegove tedanje nazore za svoj program, dasi se je Lampe v poznejšem času premislil in govoril pravo narodno izreko. — Zasluga pisateljeva je, da je s svojim delom zopet zbudil pravo- rečno vprašanje, katerega celotno rešiti bodi v bodoče najvažnejša in najpotrebnejša naloga slovenskega jezikoslovja. A. B.

Kažipot za izseljence. Izdal in založil škofijski odbor „Avstrijske družbe sv. Rafaela v varstvo katoliških izseljencev“ v Ljubljani. Ljubljana 1904. Tiskala „Katoliška Tiskarna“. Str. 43. — Ta priročna knjižica je sestavljena za rabo slovenskim izseljencem. Navodila so jako praktična, in le želiti je, da bi knjižico prečital vsakdo, ki se odpravlja na pot v Ameriko. „Družba sv. Rafaela“ ima hvalevredni namen, da varuje in spremlja izseljenca od domačega kraja do tujine, kjer išče zaslužka. Že doma ima svoje zaupnike, ki gredó izseljencu na roko. Potem ga pa spremljajo društveni zaupniki v pristanišče, kjer stopi na ladjo, in ga sprejmejo, ko izstopi. Družba misli na vse, kar je treba potniku in ga obvaruje prevar in škode, telesne in duševne. Priporočamo „Kažipot za izseljence“ vsem, ki se sami izseljujejo ali pa imajo z izseljenci opraviti.

HRVASKA.

Slavensko bogoslužje u Hrvatskoj.

Napisao Ivan Krst. Tkalčić. Zagreb. 1904. Str. 124. Cena 2 K. — Gospod pisatelj je že l. 1861. kot bivši bogoslovec pisal o slovanskem bogoslužju in se je od tedaj vedno zanimal za ta predmet. Kot kapelan v Sisku je izdal l. 1863. knjigo v spomin na tisočletnico apostolskega delovanja svetih bratov Cirila in Metoda. Pozneje se je kot kapiteljski arhivar zlasti bavil z zgodovino slovanskega bogoslužja v zagrebški škofiji ter objavil v „Katoličkem listu“ članek: „Stope glagoljaša u biskupiji zagrebačkoj“, ki ga je l. 1883. in pozneje izpopolnil z novimi doneski. Tako je nabral tekom let mnogo zanesljivih podatkov, ki jih je porabil za temeljito zgodovinsko razpravo o slovanskem bogoslužju na Hrvaškem. Tu podajamo pregled te razprave zgolj z zgodovinskega stališča.

V „Uvodu“ omenja pisatelj obredne jezike. Do polovice IX. veka so imeli krščeni Slovani po legi svojih naselbin deloma grško, deloma rimsko bogoslužje, to se pravi, služil jim je obred in jezik one cerkve, ki jih je krstila. Hrvatje, ki so se bili naselili na ozemlju rimskega cesarstva, kjer je vladala latinska prosveta, so sprejeli s krstom rimski obred z latinskim jezikom. Toda ne sme se misliti, da se ni glasil narodni jezik v propovedih, v pouku krščanskega nauka, v molitvah in cerkvenih pesmih. Saj je tako velevala cerkev škofom in duhovnikom. Vendar se je v vesoljni cerkvi opravljalo bogoslužje samo v treh jezikih Pilatovega naslova, dokler jim nista sveta brata Ciril in Metod pridružila še slovanskega jezika.

Jedrnatu zgodovino tega znamenitega dejstva podaja pisatelj v 1. poglavju (str. 7—35.) svoje knjige. Po kratkem popisu madosti svetih bratov in njih priprave za blagonosno delo sledé pretresljive zgodbe onega velikega delovanja, ki sta si ž njim zaslužila ime slovanskih apostolov.

Moravci so sprejeli sveta brata z veliko častjo in radostjo. Ali nemška duhovščina jima je stavila zapreke. Nemci se niso upirali temu, da sta sv. brata poučevala ljudstvo v narodnem jeziku, saj tako je ukazovala cerkev, a v oči jih je bodla poraba slovenščine v bogoslužju, ker je takrat splošno veljal nauk o treh obrednih jezikih, dasi ga cerkev ni bila nikdar potrdila. Poleg tega sta prišla sveta brata iz Carigrada, kjer je zazijal razkol med vzhodno in zapadno cerkvijo. Sumnjo razkolništva so vrgli iz sovraštva do jezika tudi na nauk svetih bratov in ju tožili pred apostolsko stolico v

Rimu. Poklicana na odgovor sta vodila obrambo slovanskega jezika in svojega delovanja tako uspešno, da jima je papež Hadrijan II. potrdil, kar sta storila, in ju posvetil v škofa. Ciril je umrl v Rimu in Metod je moral iti sam vihar-nim časom násproti. Pisatelj piše gladko za Račkim, da se je Metod takoj prihodnje leto (870) vrnil od Kocela v Rim, da prejme nadškofovsko oblast za Panonijo in Moravsko, a je verjetneje, da mu ni bilo treba iti, in da je že bil prišel iz Rima (l. 869.) kot samostalni škof, kot metropolit za škofije, ki bi se ustanovile v onih krajih.

Brž po vrnitvi je moral Metod prestati najžalostnejšo izkušnjo, skoro triletno kruto ujetništvo. Šele izobčenje je preplašilo nemške škofove, da so ga pustili na svobodo.

Kljub razvihranim političnim razmeram je Metodova stvar dobro uspevala. A prišla je prepoved slovenskega obrednega jezika iz Rima. Vendar je Metod ostal pri slovanskem bogoslužju. Zato so ga tožili v Rimu kot krivo-verca in nepokorneža. Najbrže je vodil vse spletke Wiching na Svetopolkovem dvoru. Da Metod ni bil kriv grešne nepokorščine, je gotovo, ker ni sledu, da bi mu bil papež Ivan VIII. kaj očital, ko je bil na odgovoru v Rimu leta 880., ampak zaslišavši njegovo opravičenje je papež obnovil dovoljenje božje službe in priporočil Metoda Svetopolku. Kakor ima to zadevo pisatelj na str. 27., bi bilo težko Metoda popolnoma oprostiti nepokorščine. Lepo rešuje to težkočo T. Lempl S. I. v „Voditelju“, tretji letnik, str. 264 sl.

Papež je spoznal v Metodu svetega moža neomajne pravovernosti in zvestobe. In Metod je odpotoval veselega srca na Moravsko, kjer je še po mnogih bridkih urah končal delavnik svojega življenja. Brez števila naroda je šlo za sprevedom učitelja, pastirja, apostola.

V 2. in 3. poglavju leži jedro razprave in zasluga pisateljeva.

Leto po Metodovi smrti so morali njegovi učenci iti v prognanstvo. Naselili so se po Bolgarski, po posavski Hrvaški in Dalmaciji. Že za Metoda se je namreč slovansko bogoslužje opravljalo deloma še po vzhodnem, deloma po rimskem obredu; zato so šli učenci prvega obreda na Bolgarsko, dočim so se obrnili učenci latinskega obreda na Hrvaško in v Dalmacijo, kjer je bil veliko bolj navaden rimski obred.

Najpoprej se bavi pisatelj v 2. poglavju (str. 39—66.) z usodo slovanskega bogoslužja na Hrvaškem sploh in pred vsem v Dalmaciji. Preobširno bi bilo, navajati tukaj razne izpre-mene glagoljaške pravde. Zadostuj samo to

ali ono. — Dalmatinski episkopat je bil nasproten slovanskemu bogoslužju, a našlo je zavetje v ninski škofiji, zlasti v zadnjem škofu Gregoriju. Papeži niso bili naklonjeni glagolici. Tudi kralji je niso ščitili: niti Tomislav, niti Krešimir, niti Zvonimir.

Edina obramba jej je bil narod. Zanimivo je, da so nasprotniki zamenjavali Metoda s krivoverskim škofom Ulfilo in glagoljaše z Goti. Vendar se je po dvestoletnem preganjanju glagolica obdržala po jadranskem Primorju in Zagorju. Po Zvonimirovi smrti (l. 1088.) so začeli napadati Dalmacijo Benečani. Pri tem je ponehalo z latinske strani zanimanje za slovansko bogoslužje, ki se je sedaj tiho širilo, prihajalo celo v primorska mesta in dobilo zavetje tudi v frančiškanskih in benediktinskih samostanih. Tudi v Benetkah so bili glagolski duhovniki in bratovščina. Važen dogodek iz te dobe je, da je papež Inocencij IV.

dovolil senjskemu škofu Filipu slovansko bogoslužje (l. 1248.) A protivnikov ni manjkalo nikdar. Dva primera iz tega boja sta obširneje opisana: Reka, ki si je ohranila (l. 1593.)

in Lošinj, ki je izgubil (l. 1802.) slovansko bogoslužje. Pod papežem Benediktom XIV. (1740—1758) so mnogo učinili za prosveto glagolskih duhovnikov: spletska nadškofa Anton Kačić in Pacifik Bizza ter zadrška škofa Vinko Zmajević in Mate

Karaman. Že papež Urban VIII. je dal tiskati glagolski misal (1631) in ustanovil v Rimu stolico za staroslovenščino l. 1642.

Leon XIII. je izdal „Grande munus“ in dal tiskati glagolski misal (1893). — Kod se je v XVIII. veku razprostirala glagolica, nam navaja pisatelj po nadškofu Karamanu. Iz tega vidimo, da skoro cela Istra, hrvaško Primorje, Vojaška krajina, dober del civilne Hrvaške in Dalmacije

čez Cetino s pripadajočimi otoki Jadranskega morja, vsi ti kraji so bili posuti z glagolskimi župnijami.

Da je bilo mnogo takih župnij tudi v posavski Hrvaški, je dokazal pisatelj v 3. poglavju

NA JAPONSKEM.

(str. 69—90.) Ta pokrajina se je priklopila sremski metropoliji, katero je bil obnovil Hadrijan II. (l. 870.) ter ji postavil Metoda na čelo. Metod je pač tudi v posavsko Hrvaško uvedel slovansko bogoslužje. Ko je pod navalom Madjarov propala sremska metropolija,

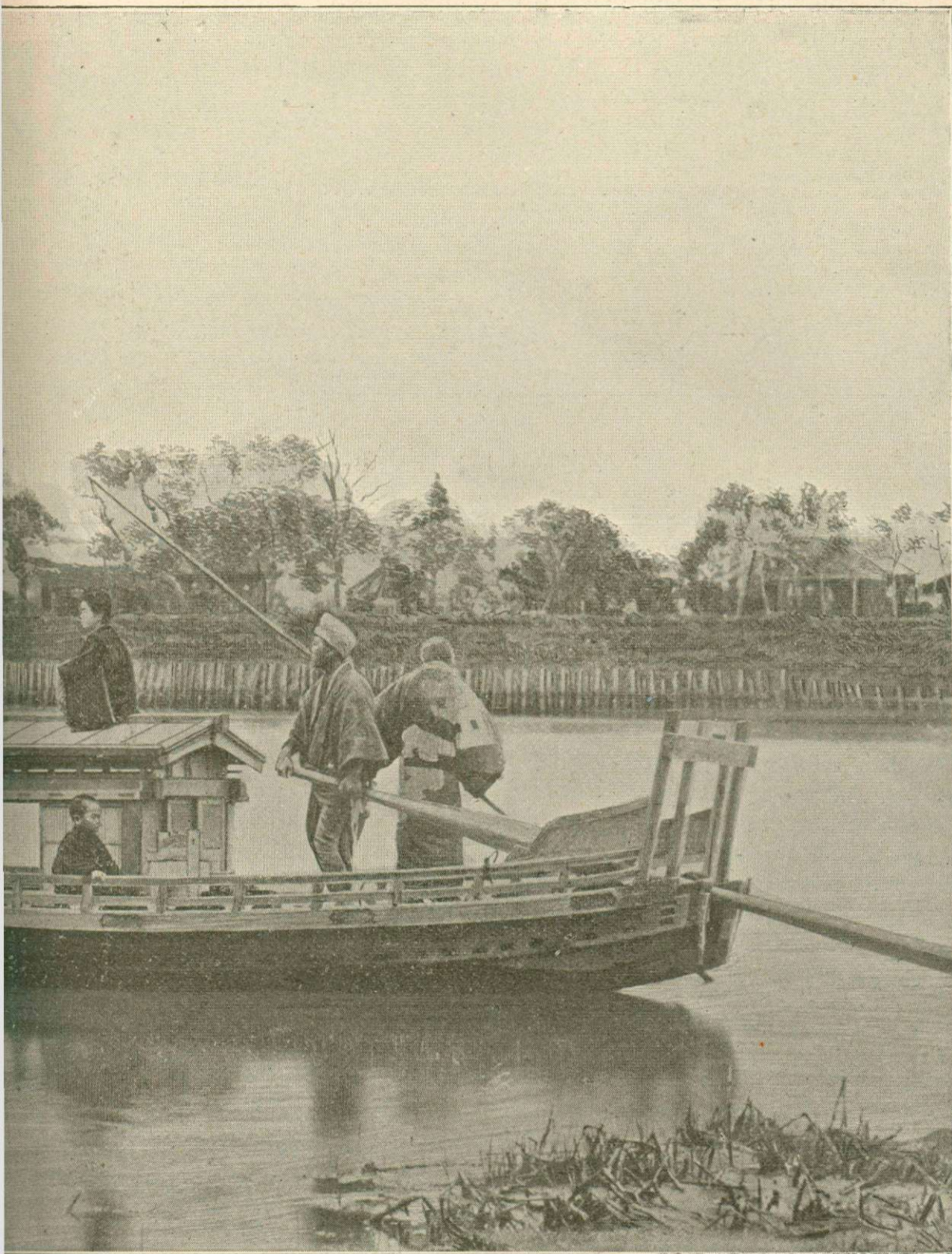
se je posavska Hrvaška vrnila k dalmatinski cerkvi in dobila svojo škofijo v Zagrebu. Prvi škof, neki češki menih Duh, je bil po pisateljevi sodbi slovanskega obreda. Od XV. do XVIII. veka našteva pisatelj v kronološkem redu

kjer se je nekdanj opravljala glagolska služba, je naštel pisatelj v zagrebški škofiji sedemdeset. Od polovice XVIII. veka pa ni več sledu o njih. Kot vzrok temu izginjanju imenuje pisatelj dva škofa, ki sta bila nasprotna; klerike, ki so se vzgajali po tujih semeniščih; glagolske misale, ki jih je manjkalo; gimnazije, ki so vpeljale spoštovanje do latinščine na škodo narodnemu jeziku. Sploh se vidi, da narodu tod ni bilo toliko do glagolske službe kakor v Dalmaciji.

V 4. poglavju (str. 93. do 105.) se bavi pisatelj z novejšim pokretom za obnovitev slovanskega bogoslužja v zagrebški škofiji. — L. 1848. se je ob narodnem preporodu tudi rodila misel, da „je od potrebe, da se dosadanji jezik liturgički zamjeni s narodnim.“ Dne 5. junija je bilo svečano ustoličenje bana Jelačića, o čemer javljajo „Narodne Novine“: „Zatim bude svijetli ban i sveti patriarh (Rajačić) od ushićenoga naroda na rukama (s trga svete Katarine) u podobro daleko crkvu sv. Marka slavodobitno odnešeni, gdje je presvetli gospod Mirko Ožegović, senjski biskup, poslije dvijesta godina opet jedanput u Zagrebu sv. misu u narodnom milom jeziku odpojio.“ S tem činom se je podnetila težnja za slovanskim bogoslužjem. Ali trdno se je ustavil in ostal dosleden zagrebški nadškof Haulik, poudarjajoč nevarnost, da bi se ljudstvo zbegalo. L. 1860. je škof Štrosmajer branil slovansko bogoslužje v Rimu pred Pijem IX. Tu nava-

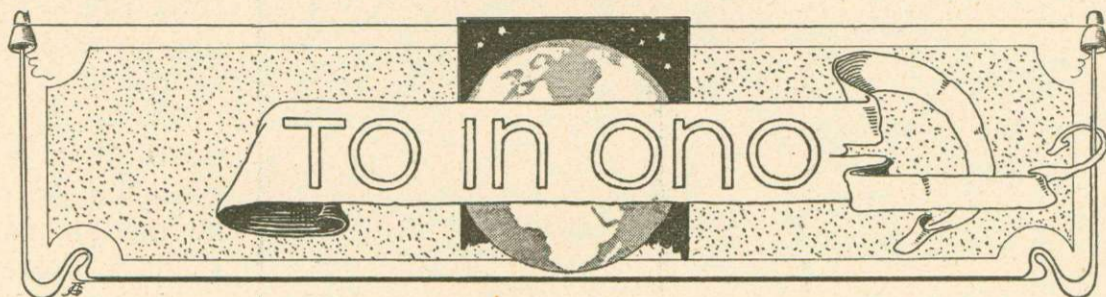
množico duhovnikov glagoljašev, kolikor jih je mogel dognati po listinah, kanoniških vizitah, prisegovnih knjigah in drugih virih. Glagoljaši so bili dobro zastopani na domačih sinodah in so na izrečno željo sinode (1570) peli glagolsko službo tudi v stolnici. Vseh župnij,

jamo iz Štrosmajerjeve enciklike glavno načelo, ki ga je izrekel v Rimu glede na to vprašanje: „Nobis summi momenti rem videri, eas liturgiae slavo-latinae reliquias, quae temporum iniquitatibus resistentes aetatem tulerunt, sollicite custodiendas, fovendas et ab

interitu omnimodo vindicandas esse...“ V petem poglavju (str. 109 — 118.) je govor o slovanskih bogoslužnih knjigah. In v „Zaključku“ poudarja pisatelj, da slovanskemu bogoslužju „sv. rimska stolica nikad nije bila protivnom, dapače, da je bilo i velikih papâ, kao: Hadrijana II., Ivana VIII, Inocenta IV., Urbana VIII. i Leona XIII., koji ga najvećom

ljubavi štitili“, ter dodaja imenik mest, župnij in krajev zagrebške škofije, kjer se je opravljala služba božja v slovanskem jeziku. Teško pa, da bi se mu izpolnila kdaj želja po obnovitvi, ker stoji tej zahtevi nasproti preveč uvaževanja vrednih zaprek in ker ima narodni jezik razen pri sv. maši dovolj priložnosti, da pride do veljave. A. V.

NAŠE SLIKE.

Žmitkova vinjeta (str. 577.) nam kaže jesenski prizor. Senožeti so pokošene in živina se pase na njih, pastirji si pa krato čas na planinah kakor vedo in znajo. Na tej vinjeti se pozna dobro Žmitkova posebnost: On je realist, pa nekoliko nagnjen h karikaturi; tudi svoje risbe dela vse po naravi.

„Lovci“ O. Kovaljevskoga (str. 585.) nam pa kažejo rusko pokrajino, kakor jo je opisoval Turgenjev v svojih poetičnih „Lovčevih zapiskih“. Obrazi so pristno ruski, in ob njih se spomnimo onih mehkih duš, ki žive s naravo, ki čutijo z vsakim slavčevim spevom in katerih vse mišljenje je zraščeno z goščami in livadami, ki jih obdajajo. Mračen jesenski zrak je razlit nad podobo.

„Na poizvedbah“ (str. 617.) so junaki Szernerjevi. To so vitezi Sienkiewiczjevih povesti. Šli so od glavne vojske naprej, poizvedet, kje je sovražnik, kaki so kraji, kaki so ljudje. To so Poljaki, v boju s hetmani ukrajinskimi.

Na Japonskem se dá tudi živeti, kakor priča naša slika str. 632—633. Japonska je dežela otokov. Zato je Japonec vaju morja Japonska pravljica pripoveduje, da sta nekega dne bog Izanagi in boginja Izanami sedela na velikem nebeškem mostu, ki stoji na oblakih, ter sta dobre volje gledala doli na morje. Kar slučajno in brez namena je bog Izanagi pomočil svojo krasno sulico v morje. Takoj se je vodovje razdelilo. Kapljice, ki so padle s sulice, so se strdile v otoke. Na otok Avadži, ki je nastal prvi, je stopila božanstvena dvojica. Hkrati je nastalo še sedem drugih otokov, ki se skupaj imenujejo Ojašima, to se pravi: Osem velikih otokov. Zato pa Japonec imenuje svojo domovino „deželo strjenih kapljic“. Izanagijeva najljubša hčerka ljubeznivega imena Ama-

terazu, pa je bila povišana v boginjo solnca, in od nje izvira rod japonskih cesarjev. Tako so torej nastali ti otoki, kateri so jako zanimivi in slikoviti. Od pomladi do jeseni je cela dežela podobna cvetočemu vrtu. Kar v naših krogih umetno gojimo v rastlinjakih, to raste tam divje. Vreme je jako mokro in poletje gorko, in vsled tega rastlinstvo bujno prospeva. Največ raste tam riža, čaja in bombaža. Obrežje je jako členovito; v mnogoštevilnih zalivih sega morje v deželo in vabi Japonce vun na ribji lov in trgovino. Japonci imajo mnogo smisla za prirodno lepoto. Kadar spomladi črešnje cveto ali se v jeseni javorji temno rdeče, takrat v trumah hite gledat in se radujejo lepe božje prirode. Ali kadar se večerno solnce koplje v morju in lega tibi mrak na obrežje, pa zaveslajo radi vun, da se pozibljejo na mehkih valovih.

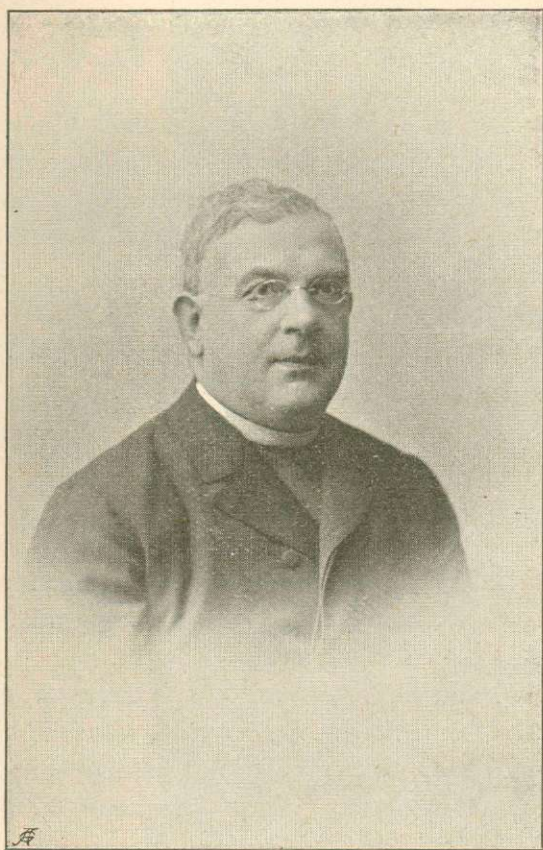
† Prof. Janez Gnjezda.

Dné 10. septembra t. l. je pobrala smrt Slovincem moža, kateri zasluži, da mu tudi „Dom in Svet“ posveti nekaj vrstic v spomin.

Rajni profesor Gnjezda je bil rojen v Idriji dné 29. majnika 1838. Šolal se je v Ljubljani kot gojenec „Alojzijevišča“ in je po dovršenih bogoslovnih študijah vstopil takoj kot prefekt v „Alojzijevišče“ l. 1861., kjer je ostal do l. 1882. Takrat pa je postal katehet na mestnih šolah ljubljanskih. Po štirih letih so mu podelili profesuro za veronauk na ljubljanski višji realki, kjer je vztrajal do lanskega leta, ko je zaradi bolehnosti stopil v začasni pokoj. Šele pred par meseci je dosegel stalno upokojenje. Po celi deželi in izven Kranjskega ima pokojnik mnogo hvaležnih učencev, ki so ga čislali in mu brez dvoma ohranijo nezbrisani spomin. Poleg šole se je že kot mlad duhovnik

iskreno zavzel za društveno življenje. Z ustanoviteljem „Katoliškega društva rokodelskih pomočnikov“, blagim profesorjem dr. Vončinom, je sodeloval nekaj let in po njegovi smrti mu je postal naslednik pri vodstvu „Katoliškega društva rokodelskih pomočnikov“, katero mu je šele kruta smrt iztrgala iz neumorno delavnih rok. Profesor Gnjezda je bil posebljena zgodovina tega društva. Ž njim je deloval, ž njim trpel, ž njim stanovitno prenašal žalost in veselje. Z mnogimi žrtvami je zgradil društvu lasten dom.

Prav tako živahno in vztrajno se je zavzemal pokojnik za reformo cerkvene glasbe. Bil je med ustanovniki „Cecilijinega društva“ za ljub-

Profesor Janez Gnjezda.

ljansko škofijo. Takoj pri ustanovitvi je stopil v društveni odbor. Deloval je lepo vrsto let kot društveni tajnik. Po smrti pok. prošta dr. Jarca pa je stopil na čelo društvu, kateremu je predsedoval do smrti. „Cerkveni Glasbenik“ je urejeval do smrti, ves čas, kar izhaja. Skoro sedemindvajset letnikov je poslal v dežel. In pri tem ne smemo pozabiti, da je dobršen kos dela slonel na njegovih ramenih. V orgljarski šoli pa je brezplačno poučeval liturgijo in zgodovino cerkvene glasbe. „Cecilijinemu“ in „Društvu rokodelskih pomočnikov“ je mnogokrat prinašal tudi gmotnih žrtev.

Pokojnik si je vsled svoje marljivosti pridobil obširnega znanja; na polju cerkvene glasbe je bil veščak, a tudi cerkveno umetnost je dobro poznal in cenil. Kot predsednik »Društva rokodelskih pomočnikov« je občeval še s Kolpingom in z raznimi

drugimi znamenitimi možmi, s katerimi se je skoro vsako leto shajal v društvenih zadevah. Zlasti je bil poznat pri vrhovnem vodju avstrijskih društev, kardinalu J. Gruschu. Prijaznega profesorja Gnjezda je v Ljubljani vse spoštovalo. Leta 1891. je praznoval petindvajsetletnico kot društveni predsednik. Seznanil se je tekom časa z najodličnejšimi družinami. Zadnja leta pa je živel nekako bolj samotno le v domačem krogu.

Kot urednik „Cerkvenega Glasbenika“ je mnogo pisal zlasti o liturgični glasbi. Poleg A. Foersterja ima on mnogo zaslug za povzdigo slovenske glasbe. Naj v miru počiva blagi pokojnik! *Dr. A. K.*

Fran Podgornik. Dne 16. septembra je umrl na Dunaju v Rudolfovi bolnici slovenski novinar Fran Podgornik. Bil je rojen Goričan in je deloval kot časnikar od dijaških let. Sodeloval je najprej pri raznih slovenskih listih. Potem je pa začel izdajati na Dunaju „Slovanski svet“, v katerem je pisal skrajno slavjanofilsko, potegujoč se zlasti za „slovensko cerkev“. V tem oziru je bil velik fantast, in ravno to, da je toliko napadal „latinsko cerkev“, ga je zapletlo v razne polemike in škodovalo tudi njegovemu listu, da je moral usahniti. Pozneje je začel izdajati „Slavisches Echo“. Živel je zlasti proti koncu v ubožnih razmerah.

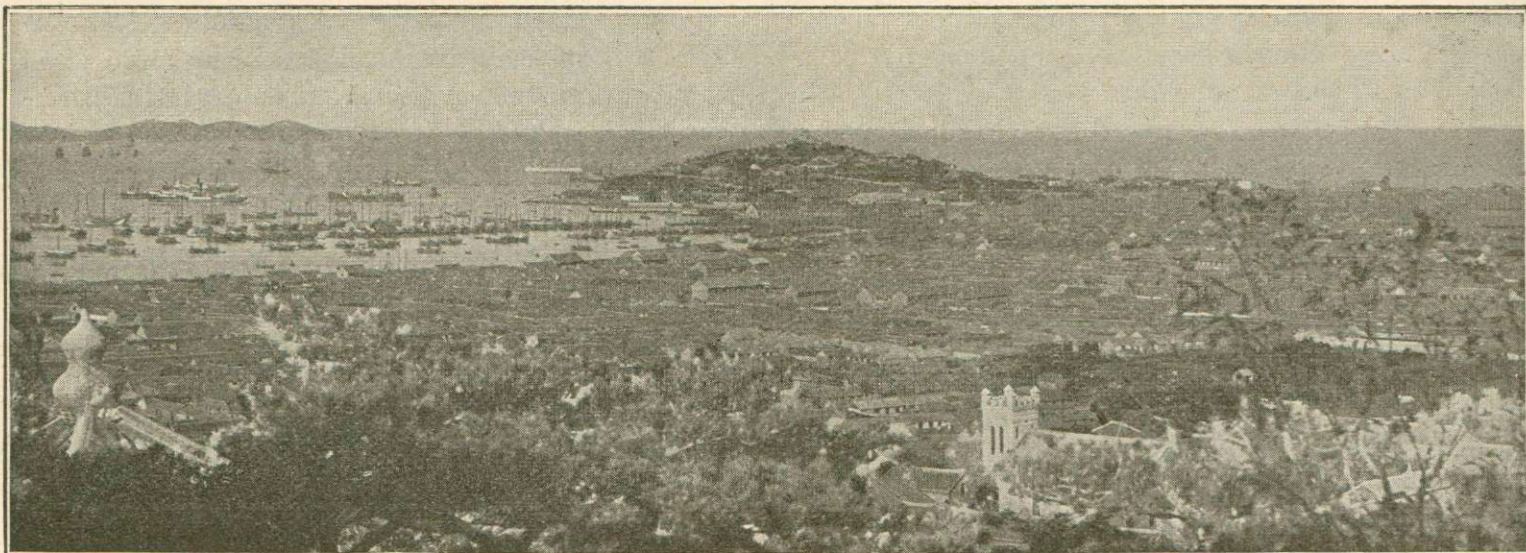

Spominski plošči o. Ladislavu in Florentinu Hrovatu.

V prijazni Tuhinjski dolini pri Kamniku sta se rodila dva znana pisatelja - frančiškana, katerima so hvaležni rojaki in učenci vzdali spominski plošči v župno cerkev zgornjetuhinjsko in v rojstno hišo. Čitateljem „Dom in Sveta“ sta znana iz prejšnjih letnikov (1891. in 1894.). Saj je ravno o. Florentin popisal v našem listu življenje in delovanje svojega strica.

Zgornji Tuhinj je bil dné 4. sept. krasno ozaljšan z zastavami in slavoloki. Slavnost se je pričela v cerkvi, kjer je samostanski tovariš obeh slavljencev in tuhinjski rojak o. Angelik Hribar, znani naš skladatelj, govoril cerkveni govor. Spominjal se je v njem življenja obeh patrov (O. Ladislav je bil rojen v Velikih Hribih l. 1825., o. Florentin pa leta 1847. ravno tam.) Sveto mašo je daroval prečastiti g. dekan Lavrenčič.

Po maši je bilo slovesno odkritje. Govoril je dr. Lampe o niževni delavnosti obeh slavljencev. O. Ladislav kot slovničar ima velike zasluge, da se je izobraženstvo začelo učiti pravilne slovenščine, vsled česar je postala slovenščina opravičena, da prodira v šoli in v uradu. Dokazal je, da je slovenščina sposobna izražati vse misli vsaj tako dobro, kakor katerikoli drugi jezik. Če je Ladislav velik kot učenjak, je

KITAJSKO PRISTANIŠČE ČIFU.

pa Florentin vreden časti kot poljuden in mladinski pisatelj. Prevajal je spise Krištofa Šmida, opisoval kranjska mesta, življenje kranjskih misijonarjev med Indijanci itd. S tem si je pridobil velikih zaslug za

Generalmajor Fok,
poveljnik 4. sibirske brigade v Port Arturju.

vzgojo naše mladine in za čast naše domovine. A odkod je imel Ladislav svoje jezikovne zmožnosti in Florentin svojo vnemo za pošteno izobrazbo mladine? Iz rojstne, domače, kmečke hiše. Bila sta pristna sinova našega ljudstva, ki nista odpadla od njega niti po veri, niti po narodnosti, niti po čuvstvu, ampak sta naprej razvijala in gojila duševne zaklade, ki sta jih dobila od svojih poštenih staršev v domači hiši, v Tuhinjski dolini. Govornik je stavil nato v zgled tuhinjski mladini oba slavljenca.

Od cerkve so šli navzoči v Velike hribe, na kakih dvajset minut oddaljeni rojstni dom Hrovatov „pri Kalizu“, slovesno okrašen z mlaji in zastavami. Tam je g. prof. Evgen Jarc v poljudnem govoru popisoval značaj obeh slavljenecv, zlasti svojega bivšega učitelja o. Florentina. Kazal je, kaka mora biti prava šolska vzgoja, ki mora v mladini gojiti verskega duha in ji utrjevati značaj. Vzgajati mora um

in srce v lepi harmoniji. To je najboljšo narodno delo, vredno, da ga slavimo in častimo može, ki imajo take zasluge za naše ljudstvo. Po končani slavnosti so se gostje in sorodniki slavljenecv zbrali k skupnemu obedu.

Pohvalno moramo omeniti moški zbor iz Kamnika, ki je pod vodstvom gosp. Heybala pel v cerkvi in pri odkritju spominskih plošč.

Izvirnost in umetnost.

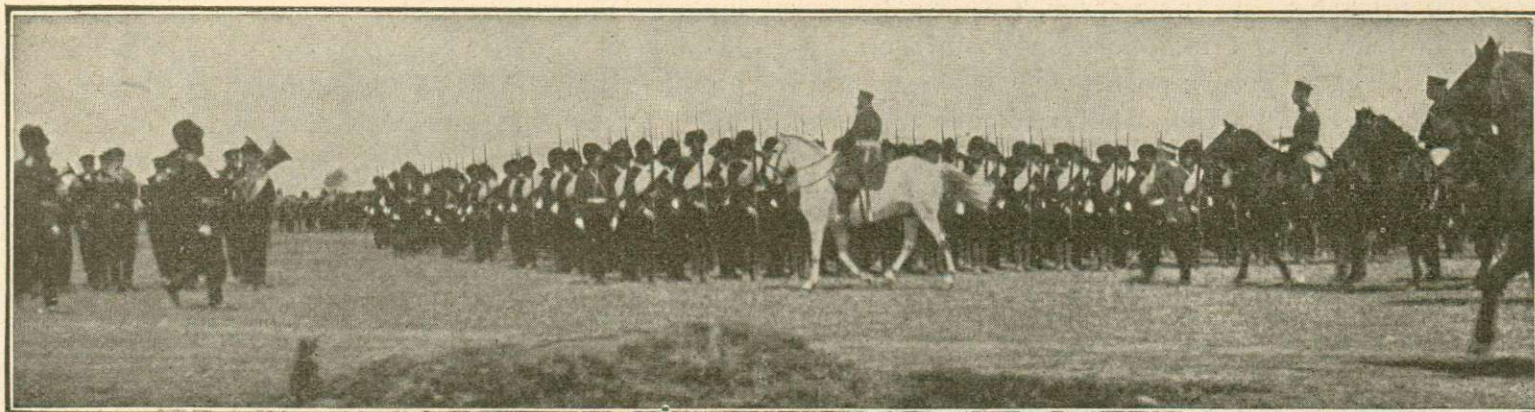
Letošnji „Przegład Polski“, zv. XI., je prinesel razpravo o rimskih lirikih, katere glavne misli podajemo v sledečem:

Od pesniških tvorb zahtevajo današnji čitatelji, da so nove po predmetu, izvirne, neznane po vsebini. V zlo štejejo pisatelju, ako najdejo v njegovem delu kaj takega, kar jim je že znano od drugod.

Admiral Roždjestvenskij,
poveljnik baltiškega brodogva.

Takega ocenjevanja ne priporoča davnina. Pretekli časi so se bolj držali izreka aleksandrijskega Kalimaha: „Ne pojem nič novega.“ Prvi je to stališče omajal Wood (1769) v razpravi o Homerju in nje-

KUROPATKIN NADZIRA VOJAŠTVO V LJAOJANU.

govem izvirnem geniju. Odslej je veljala genijalnost za edino znamenje resničnega pesnika. Našli so jo samo pri Grkih, a ne pri Rimljanih. Zato je ugled Rimljanov padel: videli so v njih same posnemovavce Grkov. Zlasti Nemci so znanstveno dognali neizvirnost in odvisnost rimske poezije, in po nemških učnih knjigah se je ta učenost udomačila tudi pri nas. Izobraženo občinstvo ponavlja to sodbo, ker se malokdo, ki je bil na gimnaziji premlad, da bi bil umel lepoto Vergilija ali Horacija, zopet pripravi k čitanju pesnikov, ki jih ne ceni visoko izza časov, ko se je njegov napredek zabelježeval v šolski katalog.

Literarni program pesnikov Avgustove dobe je v kratkem tak-le: Dva činitelja sestavljata pesniško zmožnost, namreč talent (ingenium), ki je prirojen, in umetelnost (ars), ki se pridobi z učenjem in vajo.

Major Veličko,
ki je vodil zgradbo portarturskih utrdeb.

Samo oba skupaj tvorita velikega pesnika. Kdor ima torej prirojene zmožnosti, jih je gojiti dolžan z vstrajnim učenjem, bogatiti si mora vedo in izobražati okus ob grški filozofiji in literaturi. Vsebina umo-

tvorom je javna lastnina, pesnik ima nalogo dati ji popolno obliko. Zraven hoče biti prijeten in koristen: prijeten v tem, da ga poslušavec ume in čuti ž njim; koristen v tem, da podaja nauke in pravila za živ-

Admiral Vitheft,
ubit na „Cesarjeviču“.

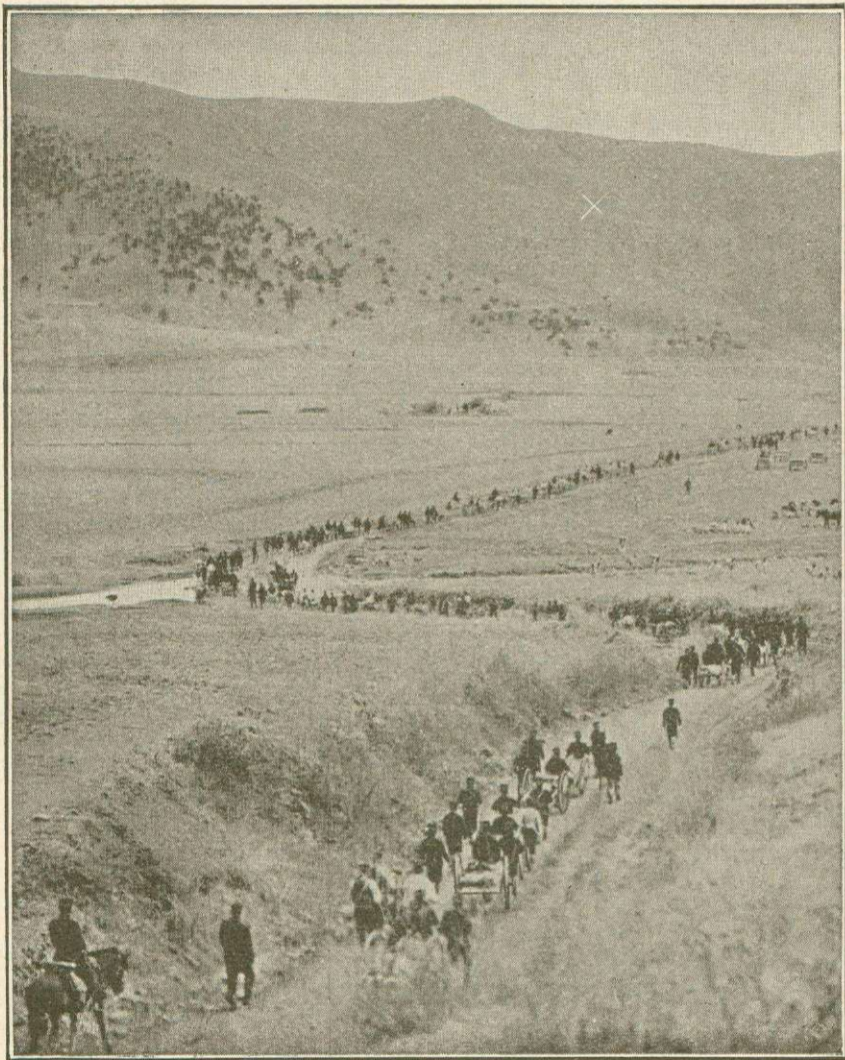
ljenje. Merilo naj mu bo pohvala najboljših mož, ne pa šumno priznavanje množice.

Toda pri vsem posnemanju grških vzorov hoče biti rimski pesnik svojim rojakom to, kar je bil njegov grški patron svojim domačinom. Horacija je s pridom utešilo, ko ga je nekdo nazval rimskega Alkeja. A tako delajo umetniki vseh narodov in dob. Nova pota hodijo samo geniji; za njimi gredo talenti in porabljajo njih iznajdbe. Celotno izvirni genij Homer - koliko nahajamo v njem ponavljajočih se rekel, verzov, odstavkov - šablone! Ako primerjamo Ajshila, Sofokla in Evripida, vidimo, kako so Grki v klasičnem veku prezirali izvirnost. Sofokles porablja snov in motive prednika, Evripides oba kritikuje in često oponaša. A občinstvo, ki mu je vsebina znana, pazi na vsako malo razliko in radostno pozdravlja vsak napredek. In ako so se rimski pesniki posluževali grških motivov, moramo vendar njih

tvorbe priznati za izvirno poezijo, ker je v njih odsev lastnih doživljajev, četudi morda pogosto samo notranjih. Najdalje je šel v posnemanju Teokritovih idil v svojih eklogah Vergilij, vendar so prav te ekloge predvsem prigodne pesnitve, zvezane z usodo pesnika in prijateljev. Saj druge literature razun grške Rimljani niso poznali; ni torej čuda, ako so se jim vračale v spomin podobe in misli, ob katerih so rasli od mlada. Nič drugačne niso rimske elegije Goethejeve. Za vsak motiv in podobo je mogoče navesti starožitno paralelo. Tako izposojanje je nekaj navadnega v vseh literaturah in je literarna potreba. Samo tipi in motivi, ki gredo iz roke v roko, dosega vedno bolj dovršeno obliko in postajajo veliki umotvori. Goethe je sodil o ljudeh, ki iščejo kakor detektivi po slovstvu plagiatov, da bi prav tako lahko rejenega moža vprašali po volih, ovcah in puskah, ki jih je pojedel. Znano je, koliko takih živinčet so sestavili iz Šekspirovih umotvorov, in nič manj bogat lov bi ne bil pri drugih velikih in izvirnih pesnikih. Zakaj izvirnost ne leži v predmetu in vsebini tvorbe, ampak v načinu umevanja in oblikovanja. Edino v obliki se javlja to, kar odločuje o vrednosti tvorbe, namreč individualnost pesnika. Saj je predmet pesnikovih misli celi svet izkušnje in zgodovine; on govori o znanih rečeh, nas pa zanima in gane samo z obliko. Tega načela so se držali skozi vse veke kiparji in slikarji, ki predstavljajo venomer iste prve ljudi, iste madone itd. Zgodovina umetnosti uči, da največji mojstri ne tekajo za novimi motivi in iznajdbami, ampak jih sprejemljejo od prednikov, ki mnogokrat niso na glas. Nič drugače ni v zgodovini literature. Le nevednež more še slaviti izvirnost in prvotnost narodnih pesmi in pripovedk. Primerjalne študije so pokazale, da se prav te tvorbe odlikujejo z najmanjšo domiselnostjo in so člani potujoče verige od Indijskega do Atlantskega oceana. Tako podobo kaže tudi zgodovina umetelne literature. Tako pa rimski pesniki kar nič ne zaostajajo v izvirnosti za svojimi tovariši iz drugih literatur. Čim naravneje tvori pesnik, tem manj se more ogniti tujih vplivov, ki mu jih podaja spomin.

Ne čudimo se tudi zahtevi: „nonum prematur in annum“, ki je kot izjemno rimska razkričana. Zakaj domišljija umetnika ustvarja dobre, srednje in slabe reči, toda le vajeni kritični čut izbira, zameta, sestavlja. Umotvori ne postajajo čudežno; znak pravega pesnika je njegova kritika in izbira pri ustvarjanju. Zato mu je potrebna velika izobrazba, stati mora na višini

kulture. Polagoma postaja umotvor. Iz zapiskov Beethovenovih vidimo, da so najveličastnejše melodije postajale polagoma, ali bolje, da jih je skladal in izbiral iz množine poizkusov in domiselkov. Ovidij nič več ne popravlja v Pontu; čemu tudi, ker to stane toliko truda, a za barbarske Gete lahko zadostuje samo koncepcija brez tehnike! A Rimljani so obračali svoje oči samo na zrele, dovršene stvari. Zato najpoprej nobenih mladostnih tvorb! Pisal je mladi Katul, Horacij, Ovidij, toda prvenci so šli v očiščujoči ogenj. Javnost je čitala samo tvorbe mož, mladiči so deklamirali svoje verze samo soščolcem. Ako bi se pri nas objavljalo samo to, kar je dozoreli razum spoznal

Kurokijeva armada na poti.

za dobro, bi se marsikomu ne bilo treba pozneje sramovati in bi otročje čivkanje nehalo žaliti izobraženo uho.

Teh „devet let“ ni nobena rimska posebnost, nič nenaravnega. Samo diletantje pišejo nekritično in pošiljajo še moker papir v tiskarno. Tvorbe umetnikov zoré na drevesu talenta ob svojem času, četudi nihče ne čaka nanje s košem, četudi trgovci in prekupci nič ne vedó o njih. Umetnost iz navdihnjenja je vraža, kajti umetnik ustvarja zavedno. Ne samo rimski, ampak vseh narodov pesniki popravljajo in

pilijo umotvore. Lessing hoče poznati pesnika po tem, kaj je prečrtal. Po besedah Krasińskega je dovršenost to: objaviti ljudem v obliki navdihnjenja to, kar smo v potu čela skozi leta v sebi nabrali. Tako bo pri vseh pesnikih, samo da vsi ne odpirajo oken do svojih delavnic. A. V.

Kajkavščina. V „Universitetskih Izvestjih“ kijevskih je priobčil A. M. Lukjanenko razpravo o kajkavskem narečju. Pisatelj razpravlja najprej o ozemlju in razširjenosti kajkavščine, potem o njeni zgodovini in o kajkavskem slovstvu, in slednjič o njenem izvoru in mestu med drugimi slovanskimi narečji.

Kulturna zgodovina jugoslovanska. V „Učebnih zapiskih imperatorskago kazanskago universiteta“ smo našli sestavek „Očerk kulturnoj istoriji južnyh slavjan“. V poglavju „Usvojenje i pererabota hrišćanskih idej massoj“, sestavljenem po zapiskih pokojnega T. N. Smirnova (umrl 28. maja 1904.), se popisujejo zlasti prazne vere, oziroma ostanki baje-slavnih nazorov, ki se nahajajo v ljudskih pravljicah in pesmih. Pisatelj se je največ oziral na Bolgare, potem na Srbe.

Rusko - japonska vojska.

V Mandžuriji je zadela Ruse huda nesreča pri Ljaojanu. Kuropatkin se je bil utrdil v svojem glavnem taborišču in je tu zbral vso svojo moč. Previdno, korak za korakom, so se mu bližale tri japonske armade, ki so ga hotele obkoliti. Od juga sta se bližala Nodzu in Oku, od vzhoda je pa prodiral Kuroki, da odreže Kuropatkina na severu. V vednih bojih z manjšimi ruskimi oddelki je Kuroki prišel do reke Tajce, katera teče za Ljaojanom. Dan na dan so bili na raznih krajih krvave bitke, katerih uspeh je bil ta, da so bili Rusi vedno bolj potisnjeni okoli Ljaojana. Japonci so mislili, da bodo Ruse tu tako premagali, kakor so pri Sedanu Prusi zajeli Francoze pod Napoleonom III., ko se je morala vdati vsa francoska armada. Nevarnost je bila res velika. Od 25 do 27 avg. je besnel krvav boj 23 angl milj južno od Ljaojana. Dne 30. avg. so pa že napadali Japonci Ruse v bližini Ljaojana, in ta boj se je razvil v veliko, odločilno bitko, katere konec je bil ta, da se je morala dne 3. septembra vsa ruska armada umakniti iz Ljaojana in hiteti proti severu, da jej Kuroki ne prereže zveze z Mukdenom, kar bi bil uničujoč udarec za Ruse. Rusi so v naglici vzeli s seboj, kar so mogli, a velika skladišča v Ljaojanu so zažgali, da ne pridejo v roke Japoncem.

To je bil za uničenjem portarturskega brodovja pod Vitheftom najhujši udarec za Ruse. Ker je imel Kuropatkin za hrbtom reko Tajce, je bilo umikanje tem težje. Trupla mrtvih konj so zajezila reko, in po

njih so kakor po mostu hiteli Rusi čez vodo, da jih Kuroki ne prehitijo. A mrtva trupla niso vzdržavala teže, pešci in jezdecji so padali, a vse je hitelo naprej, da se reši. Kuropatkin je z največjo skrbnostjo izvel to umikanje, da je rešil armado popolnega poraza. Tudi sam je bil v največji nevarnosti, dva konja sta se zgrudila pod njim. Dne 4. septembra so bili Japonci že gospodarji Ljaojana.

Japonci so hoteli zdaj rusko armado uničiti na poti v Mukden. Kuroki je v brzih pohodih prodiral ob vzhodni strani, da zastavi ruski armadi pot. Pri Jantaju je prišlo zopet do bitke, v kateri so Rusi odbili Japonce in si oprostili pot.

Izgube na obeh straneh so bile velikanske. Japonsko uradno poročilo pravi, da je padlo v bitki pri Ljaojanu 17.539 Japoncev. Ruske izgube so bile še mnogo večje.

Vendar Japonci niso zadovoljni s tem uspehom, ker se jim ni posrečilo, da bi Kuropatkina zajeli. Zato je japonski glavni poveljnik Ojama, zmagavec pri Ljaojanu, prosil, da mu pošljejo iz Japonske še četrto armado.

Vojske torej še dolgo ne bo konec.

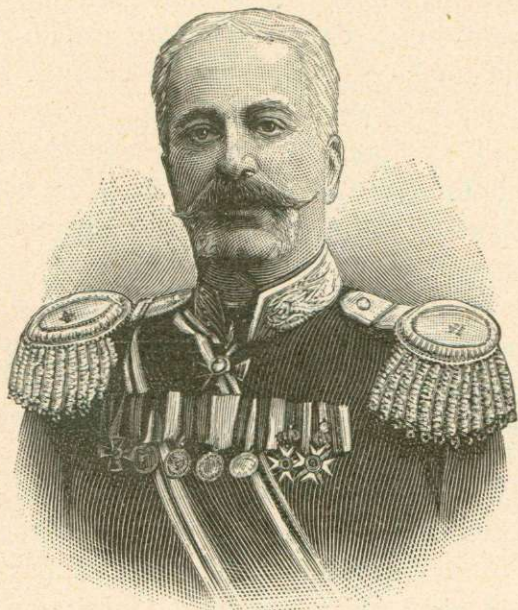
Okoli Port Arturja divja boj vedno naprej. Odkar je rusko brodovje uničeno, je japonskim ladjam prosto, da plovejo okoli njega in odrežejo trdnjavi promet na morju. Samo v pristan še ne morejo, ker jim to branijo topovi z utrdbe. Pač pa večkrat kaka kitajska džunka uide skozi krog japonskih vojnih ladij in pripelje za drag denar kaj živeža.

Rusi se branijo z največjo trdovratnostjo. Japonci so tisoče svojih vojakov poslali v smrt pri naskokih na utrdbe. Posebno mnogo škode so jim prizadeli ruski podkopi. Rusi so namreč tla okoli utrdbe podkopali in nabasali z razstrelivom. Kadar pride japonski oddelek na tak kraj, razstrelé Rusi s trdnjave podkop z elektritko. Učinek je strašen. Poročila nam zatrjujejo, da so cele kolone japonskih napadavcev s konji in topovi zletele v zrak.

Japonci so porabili pri naskokih vse mogoče zvijače. Napadali so ponoči in podnevu. Čez kupe mrličev so drli naprej, postreljali tisoče krogelj iz topov v utrdbe, a so dosegli le neznatne uspehe. Zdaj Japonci poizkušajo, da pridejo pod utrdbe v podzemskih rovih, s katerimi hočejo posamezne trdnjave razstreliti. Steselj je neutruden in tudi jako spreten v obrambi. Že več utrdbe, ki so se jih polastili Japonci, jim je zopet vzel nazaj.

Rusi pripravljajo zelo veliko novo brodovje v Baltiškem morju pod poveljstvom admirala Roždjestvenskega. A vprašanje je, če pride to brodovje še vpoštev v sedanji vojski — vsaj letos najbrže ne. Temu brodovju ni zdaj odprto nobeno pristanišče v Vzhodni Aziji: Port Artur je blokiran, Vladivostok bo zamrznil in v nevtralne luke ne smejo ruske vojne ladje. Sicer bi pa Japonci vsekako že prej prisilili to brodovje do bitke, preden bi došlo do Vladivostoka.

Naše slike nam kažejo razne prizore z bojišča. Na str. 635. vidimo, kako Japonci izkazujejo zadnjo čast padlim ruskim častnikom. Dva vojaška duhovnika v obredni obleki opravljata pogrebne molitve. Pogreb torej tudi pri Japoncih ni le „civilen“. Častnik, ki se sklanja k tlom, prižiga kadilo. Tudi vence so položili na rakev. Tako so pokopavali Japonci častnike pač le po manjših bojih. Po velikih bitkah je obležalo na tisoče mrličev dalj časa nepokopanih.

Ruski general Čičagov.

Potem so jih pokopavali kar na kupe v velikih jamah, katere so posuli z apnom, ali so jih naložili na grmade, polili s petrolejem in zažgali.

Čifu (str. 636.) je kitajsko pristanišče, ki so ga v zadnjem času mnogo imenovali. Odtod prihajajo večinoma angleška poročila o morskih bitkah in o bojih pri Port Arturju. Tu sem je pribežal tudi „Rešiteljnij“, katerega so Japonci napadli in vzeli proti mednarodnemu pravu.

Harakiri. Prav poseben japonski „obred“ nam kaže spodaj naša slika. To je slovesni japonski samoumor. Japonci so v veliki večini še pogani, in zato imajo tudi o smrti drugačne misli, kakor mi. Harakiri je samoumor, ki se izvrši s tem, da si morivec prepara trebuh. Kakor turški sultan pošlje visokim uradnikom, ki so zaslužili smrt, svileno vrstico s poveljem, da se naj obesijo ali zadavijo ž njo, tako je japonski mikado ukazal plemičem, ki jih je hotel spraviti na drugi svet, da si naj trebuh preparajo. Tudi vojaki, ki se hočejo ogniti sramoti, izvrše harakiri. Ko je admiral Skrydlov zajel japonske prevozne ladje na morju in jih potopil, je mnogo vojakov prehitelo smrt v morskih valovih s tem prav japonskim načinom samoumora. A kako pride Japonec do tega, da si ravno trebuh prepara? Saj to ni niti najlažja niti najlepša smrt! Odgovor na to nam dajo japonski modrijani, ki uče, da je sedež duše v trebuhu; harakiri jo torej najhitreje reši iz telesne ječe! Poganski Japonci torej ta samoumor smatrajo za slovesno dejanje, pri katerem samoumivec samega sebe žrtvuje svoji časti. V prejšnjih časih je tudi sodišče obsojalo plemiče k takemu samoumoru. Japonec, ki je hotel izvršiti to strašno dejanje, je sklical svoje najboljše prijatelje. Pred domačim oltarjem je bila pregrnjena na tleh preproga, na katero je sedel tako, da so se kolena dotikala tal. Za njim je stal eden bližnjih sorodnikov z mečem v roki. Samoumivec je vzel ostro britev in se nagnil naprej, kajti bilo bi sramotno, ako bi umirajoč padel nazaj. S kratkimi besedami je povedal, zakaj si vzame življenje, in nato si je porinil britev v život in ga prerezal. Za njim stoječi sorodnik mu je takoj nato z mečem odsekal glavo. — Zdaj sodišče več ne obsoja k samoumoru, a ohranil se je še. Upati je, da prodirajoči krščanski nazori odpravijo ta nečloveški poganski običaj.

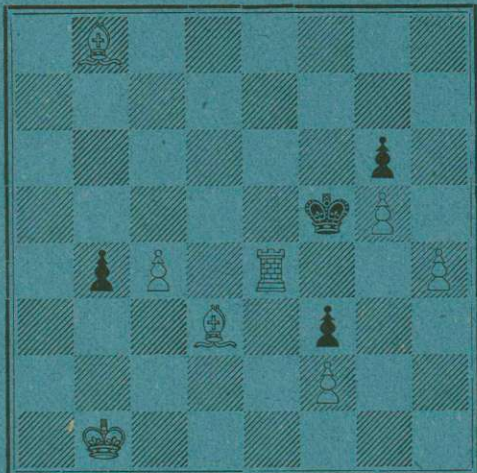

HARAKIRI.

ŠAH.

Naloga št. 155.

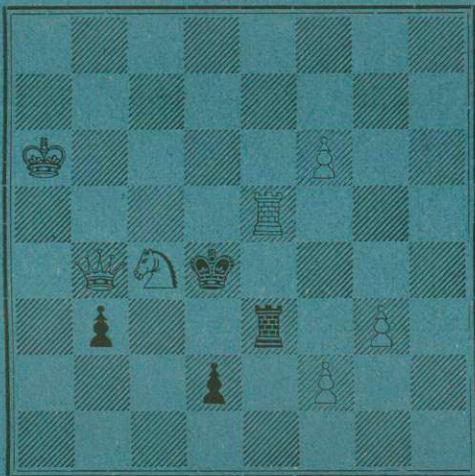
A. Uršič.
Original.

Mat v četrti potezi.

Naloga št. 156.

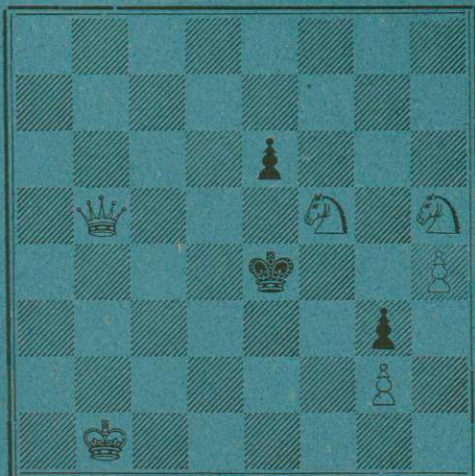
Fr. Dadrle. (Brno.)
Original.

Mat v tretji potezi.

Naloga št. 157.

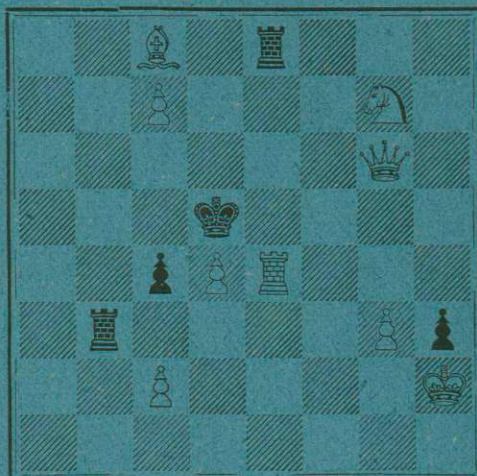
A. Uršič. (Original.)
P. n. gimnazijcem v Kranju.

Mat v tretji potezi.

Naloga št. 158.

K. Kaiser.
(D. Schachzeitung.)

Mat v drugi potezi.

Rešitev nalog.

Poprava: Naloga 151. je mat v tretji potezi, ne samomat!

Nal. 140. 1. Tc7, b7 ♖; 2. c5×b6 itd.; 1. — Kc4. 2. Ke4 itd. — Nal. 141. 1. Sb5, S×h3. 2. De2+! itd.; 1. = d4. 2. De4+! itd.; 1. — T×b4, 2. Lb7+ itd. (lepa naloga). — Nal. 142. 1. Dc7 ♗. 2. D, S mat. — Nal. 143. 1. Td6, L×c6, 2. Sg3+ itd.; 1. — Se6. 2. T×d5 itd.; 1. — D×g6. 2. Df4+ itd.; 1. — Dg5. 2. Df1! itd. — Nal. 144. 1. La3! ♗. 2. D, S, L p mat.

Šahovske novosti.

Rekord Janovski-Marschall bo sredi decembra v Parizu. Londonski „Metropolitan club“ je dobil od znanega prof. Rice 65 f. šterl. za analitične partije med Lee in van Vliet. Na Dunaju sta se borila Marco in Zinkl z Rice-gambitom v 10 partijah; za vsako partijo je daroval prof. Rice po 50 kron. Britiška šahovska zveza je zborovala od 22. avg. do 4. sept. Udeležencev je bilo 30; dame so imele tudi svoj turnir (12 dam); zmagovalka je gospa K. B. Finu iz Londona, katera je dosegla 10½ pointov; prihodnji britski šah, kongres bo l. 1906. v Southportu.

Listnica: G. učitelj Fr. Dadrle, Brno. Odiseja Vaše dopisnice Vam je znana, ker smo Vam jo vrnili. Na pismo sledi daljši pismeni odgovor. Za danes: Hvala in pozdrav! Reševavcem: Za pravilno rešitev vsaj 3. današnjih nalog se izžreba, ako bo več rešivcev z enakimi pointi, za enega šahovska garnitura, katera se franco dopošlje. Rešitve do dne 15. jan. prih. leta. (Pike se štejejo po številu potez naloge.)

Ilustrirani tednik „Nedele“ v Brnu prinaša šahovsko rubriko pod spretnim vodstvom Jul. Bracha in Stan. Trčala. Na zdár!

V našem založništvu izhaja

Vojska na Daljnem Vzhodu.

Prireja dr. Evgen Lampe.

To delo prinaša natančni popis vojske in vzhodnih dežel, v katerih se je vnela sedanja velepomembna vojska. Vsak snopič je bogato ilustriran. Prinaša bojne slike, portrete vladarjev in vojskovodij, pokrajinske slike, zemljevide in tehnične podobe.

Na mesec izideta po dva snopiča, katerih vsak obsega 16 strani po dve koloni.

➡ *Cena snopiču 20 h.* ➡

Naročnina za letnik 24 snopičev znaša 4·80 K, za 12 snopičev 2·40 K.
Naročnino sprejema

Upravništvo „Dom in Sveta“ v Ljubljani.

SKRIVALNICA.

Kje je lev?